

22
Camp

81° + 6 256

Bena

Aug. 1943

THE
WILLIAM R. PERKINS
LIBRARY
OF
DUKE UNIVERSITY

Rare Books

The first edition.

COENA DOMINI,
ADVERSVS IODOCI
HARCHII^c MONTENSIS
DOGMATA.

THEODORI BEZAE
Responſio.

10
GENEVÆ,
APVD EVSTATHIVM VIGNON.
M. D. LXXX.

DE COENA DOMINI,
ADVERSVS IODOCI
HARCHII MONTENSIS
DOG MATA.

Theodori Bezæ Responsio.

Onstituta Sacramenti definitio-
ne, & in suas partes, id est, in
signa & res significatas, parti-
tione, mihi quidem videntur
omnes de Cœna Domini con-
trouersiæ, quibus & nostra &
Patrum memoria, tantopere agitatā Ecclesiam vi-
demus, ad has questiones commodissimè renocari.

- 1 Quæ sint signa.
- 2 Quæ res significatae.
- 3 Quæ sit signorum & rerum significatarum analogia.
- 4 Quæ signorum & rerum significatarum copulatio.
- 5 Quomodo percipiuntur signa.
- 6 Quomodo percipiuntur res significatae.
- 7 Quæ sint Sacramentorum usus effecta.

A.ij.

Nulla est autem istarum questionum, quam non
 deprauarit Satan infinitis modis, ut Sacramenta,
 vel in contemptum adduceret, ea extenuando, vel
 ea supra modum efferendo, in Idola transforma-
 ret: quò magis omnes Pastores, in quibus & ipse
 nomen meum profiteor, laborare de afferenda ve-
 ritate in tanti momenti controuersia decet. De his
 igitur omnibus, & cū Papistis, & cū Anabaptistis,
 magna quanuis non unius generis nobis, editam
 in Heluetia Confessionem ut veram amplexis,
 contentio est. Cum iis vero qui Lutherani dici, &
haberi volunt, duabus tantum de rebus, ne petum
de signorum & rerum significatarum copulatione,
tum de rerum significatarum perceptione contro-
uersia supereft: quibus de rebus alias à nobis ple-
nissime, Deo fauente, disputabitur. Nūc vero cum
 Iodoco Harchio quodam Montensi nobis negotium
 est, cuius librum VI formatae, si vera est inscriptio,
 ante septem annos editum quum perlegisse, pro-
 baui quidem hominiis voluntatem, qui hæc à se-
 scripta sedandis istis controvæsiis testaretur: sed
 illuni ad tantam causam agendam credidi multo
 plus iudicij, confidentie vero multo minus afferre
 debuisse. Tacui tamen, & licet urgentibus non-
 nullis ut falsissimo sane ipsius dogmati, ut pote quo
 noue potius controvæsie excitarentur, quam vete-
 res tollerentur, refutationem opponerem, silentio
 potius eiusmodi scripta esse obruenda respondi.
 Nullum enim fore arbitrabar, qui tam absurdis
 sententiis

sententiis assentiretur: quæspes quam me fefellerit, cogor amicorum precibus, quam hæc vana sint demonstrare, id est, penè cum ratione insanire. Adscribam autem primo loco ipsius Iodoci verba ex variis eius libri paginis optima sive descripta, ut quæsparsim, & prorsus perturbatè scripsit, adeò denig. apud dōmōs & obscurè, ut de industria texisse potius quam apertè suum dogma spectandum proposuisse videatur, melius apparent: & ne quam ceteram, homini præsertim, ut audio, iam mortuo, injuriam in ipsius erratis annotandis, & refutandis, fecisse me quisquam suspicetur.

Ex pagina 12.

Quæ precor est illa gratia quam Dominus addidit pani & vino? Respōdet Augustinus ut suprà, Spiritus & vita, hoc est verbum vivificum & Spiritus sanctus. Non igitur amice lector, dat nobis Christus corpus illud suum vivificum, crucifixū olim, ore in Sacramento manducādum, sed spiritualē suam carnem & diuinam, impalpabilem in visibili hoc suæ carnis nutrimento dat nobis mente potissimum degustādam, suæ nimirum diuinitatis substantiā: quæ ut ubique est per generalem præsentiam, ita non nisi per verbum & in nobis est per specialem habitationis gratiā, & potissimum in hoc Sacramento: cui certè carni, ut ait Augustinus, utробique debemus quoque specialem latrīx

cultum, externis verò illis rebus, in quibus sic habitat, sanctis scilicet hominibus & Sacramētis (ne quis in posterum putet, ea sic contemni debere, ut haec tenus factū est, proh dolor!) spe-
 „ cialem venerationem. Substantiam ergo diui-
 „ nitatis accipimus in Sacramento, & cum hac
 „ licet similem, non tamen eandem numero (&
 „ nota) corporis sui visibilis substantiam.

Pagina 13.

„ In Sacramento solam suam dat tibi diui-
 „ nitatem, non animatam humanitatem, siue
 carnem.

Pagina 14.

„ Spirituale & impalpabile est corpus quod
 „ nobis dat Christus in alimoniam spiritualem,
 „ in visibili licet suæ carnis Sacramento conten-
 „ tam. Impalpabile igitur dico esse, quod nobis
 „ vel extra Sacramentum, vel cum Sacramento,
 „ sed fide erutum, & propter certum Dei ver-
 „ bum in panem illapsum, datur manducādum,
 „ & intro in animam recipiendum realiter &
 verè.

Pagina 15.

Corpus Christi naturale non suscipitur ore
 à fidelibus in Sacramento, sed spirituale illud
 „ & diuinum: de quo in Threnis capite quarto
 „ dicitur, Spiritus ante faciem nostram Christus
 Dominus. Id exponens Ambrosius de Sacr.
 Corpus, inquit, Christi, corpus diuini est spiri-
 tus.

tus. proinde verbum illud æternum , quod caro factū est, & Spiritus sanctus , in Sacramento nobis proponuntur , & à fidelibus , in animam fidei ore admittuntur: quæ tamen mirabiliter vñita pani & vino, panem & vinum suo modo carnem & sanguinē Christi efficiunt : ex quibus etiam alitur caro Christiani.

Pagina 16.

Quódnam corpus, precor, Christo vnitum est vt homini , nonne corpus diuini spiritus, nónne Verbum Dei æternū, nónne ipsa Christi deitas, quæ suo modo dicitur corpus?

Pagina 19.

Magna cum laude asseruerunt hactenus aliquot Euangelici , D. Zuinglius , Oecolampadius, Caluinus, Beza, Dathenus noster, Petrus Martyr, Christum, in quantum homo est, non nisi fide & spiritualiter, aut (si mauis) spirituali contemplatione passionis eius manducari. Vnum illis videtur deesse , quòd modum manducandi non adeò studiosè explicarūt. At nos pro modulo facultatis nobis à Deo concessæ, adeò firmiter rationem manducandæ naturalis carnis Christi sola fide & spiritualiter tantum fieri asseremus, & eius rei modum ita lucidè exponemus , vt amplius non sit futurus (ni fallor) cōtradictioni locus. Quòd si igitur quis, mei consilij ignarus , querat , cur alienis vestigiis insistens actum agam, Respondeo , frustra

A.iiiij.

equidem & id attentaturum fuisse, nisi simul id
,, quod Neotericis illis Euangelicis defuerat,
subsilio veterum Patrum & doctorum resarcire
pro spe reconciliationis adniterer. Nam si-
cuti nemo non multis efferat encomiis illorum
& diligentiam, & industriam, qua aliquot Pon-
tificiorum (non enim omnes ita senserunt) im-
pium dogma subuerterunt: ita nemo est, qui nō
dolere debeat, illis tam paruae curae fuisse, vt
quemadmodum spiritualis, etiam Sacramen-
talnis mandationis & dignitatem pateface-
rent, & rei veritatem digna veneratione cele-
, brarent. Quum enim nonnulli ex iis videan-
tur Sacraenta pro nudis signis habere, nec
,, ullam rem spiritualem, vim aut energiam cum
, signo realiter coiungere simul & ineffabiliter,
, & sic diuinam institutionem minuere: veren-
dum est (si animo hoc peruerso & ambitioso
fiat) ne parem condemnationem subheant cum
illis, qui verbo Domini addunt: & tam rei sint,
,, qui ullam Domini carnem, aut (vt melius) ul-
, lam carnis eius substantia in Sacramento man-
ducari aut negant, aut dissimulant, quam qui
simpliciter ipsam, quae in cælo est, dentibus al-
teri defendunt. Est quidem posterior hæc op-
nio nefandissima, fateor, & intoleranda: prior
tamen non est dissimulada, nisi Dominum no-
strum Iesum Christum, qui se ad infantiam no-
stram accommodat, contemnere velimus, qui in
sensi-

sensibilibus dignatur nobis dare insensibilia & inuisibilia, quia sumus corporei: vnde etiam factum est, ut inter Mart. Lutherum & Philipum Melanchthonem, nunquam satis laudatae & pietatis & eruditionis viros, tum inter ipsum D. Zuinglium & Oecolampodium, Calvinumque nulla poruerit haec tenus inueniri farciendae concordiae ratio. Lutherus enim examinata veterum Patrum doctrina facilè collegit aliquid reale esse cum pane post consecrationem quam vocant, aliquid inquam carnis dominicae quo aleretur caro Christiani, ut interim anima de Deo satiaretur, Verum quoniam eam carnem ipsissimum corpus esse voluit, aut voluisse creditus est, quod Christus habet in celo cum Pontificiis, & (ut paucis dicā) Christum ipsum realiter esse cū pane & manducari ore: non mirum est si ei restiterunt & forticer & laudabiliter tu Zwinglius tum Oecolampadius. Contrà: quum ipse Zwinglius videretur Luthero & suis omnia trahere ad spiritualem manducationem, nihilque reliqui facere in Sacramento quo reuera aleretur preter communem usum caro Christiani, factum est ut pari obstinatio nec minus laudabili cum conatu illis contradixerit. Interim hac dissensione adhuc in hodiernum diem perdurante, & religio penè abiit pessum (proh dolor) & reuerentia circa Sacraenta penitus intercidit,

& eorundem suscipiendorum. feruens & quotidianum desiderium penè est collapsum. Proinde ut concordiæ aliquam viam inueniamus, neque tamen aut ad sinistram, aut ad dextram veræ doctrinæ viâ declinemus, spiritu Dei nos per gratiam adiuuante, dicimus ipsum Zuングлиum simul & Oecolāpadium, aliósque Christi mandationem spiritualem bene afferuisse, & magna cum laude cū Athanasio pronuntiasse, corpus Christi nos spiritualiter nutrire è celo, quoties vera fide erexit in cœlū Iesum Christū & fatemur & aspiciamus pro peccatis nostris (quibus tamē mori statuimus) quondam natū, mortuū tādē & crucifixū: Cuius resurrectionis beneficio tū omniū honorū eius sumus participes, tū spiritualis carnis & sanguinis ipsius occulta & potenti opera S. sancti confortes. Et hæc est pulcherrima illa dispensatio carnis Christi, & sanguinis potatio spiritualis, quam si fuissent edocti Capernaitæ, non ita temerè ad Domini verba exhorruissent. Eam quoque si & nos hodie reciperemus, nihil horrendi, nihil impij aut doceremus, aut committeremus manducādo, tātū sub afflcta recordatione passionis Christi, spiritualiter totus Christus manducaretur, & illius caro veluti in partes comminuta, aut distracta in viscera cordis traiiceretur. Vnde exurgeret in anima mirus charitatis sapor, mirabile amoris delectamentum.

Pagina 23.

Sacramentum vocatur corpus Christi , id-
que non sine ratione. Nam licet naturale cor-
pus Christi ibi non sit localiter aut corporali-
ter cum sua anima , sed nomine tantum , vir-
tute & imagine (vti postea dicemus) ab ea ta-
men veluti à typo ad veritatem scilicet , ad cor-
poris quod in cœlo est contemplationem in-
ducimur (si cœlestium aliquod nobis supereſt
desiderium) ut postmodùm in eius quod est in
Sacramento possessionem inducamur.

Pagina 26.

Intelligis igitur & percipis , amice lector ,
quomodo in pane lateat gratia corporis
Christi , lateat eius natura , dotes & virtutes ,
& quomodo illa erui possint , hoc est mandu-
cari , extenta scilicet fide & amore cordis sur-
sum ad signata , priusquam manu visibili & car-
nali ad signa . Verum si nec tibi satis est coniun
gi Christo in virtutibus , in natura aut dotibus ,
sed vis quoque substantiam corporis ipsius
tibi impartiri , & eam habes in Sacramento vi-
sibili , habes & eam in teipso .

Pagina 27.

Duæ sunt carnes Christi , non numero , sed
natura & specie eadem , & sibi similes (vti dice-
mus) quarum altera quæ est illi naturalis , & è
Maria virgine sumpta , in cœlū gloriosa ascen-
dit ; altera quæ est in Sacramento virtute &

„potentia, facta ex pane & vino, in alimoniam
 „corporis Christi mystici, hoc est omnium fide-
 „lium quotidie sumpta trāsit, à qua fideles cor-
 „pus Christi dicuntur. Si igitur vis carnis Chri-
 „sti verum experiri gustum, & tibi non sufficit
 Sacramentū, tuum arripe & deuora brachium.
 „Nam non aliter differt caro Sacramenti à
 „tua carne (modo verè fidelis sis) quām quod
 „tua est in actu, illa in potentia, utraque per
 „gratiām.

Pagina 28.

„In pane est caro potentia similis illi specie,
 „quam ipse gestas in corpore: ergo sumens pa-
 „neum, sumis tuā carnem. Iam quum in panem
 „fese infuderit Verbum viuificum, & Spiritus
 „sanctus, Sacramentum autem hoc sit appara-
 tum iis qui Spiritum sanctum habent, & fideles
 sunt, denique & per Baptismum regenerati se-
 quitur quod fideles, qui in charitate, vnitate,
 veritate perseverant, hinc accipiūt nutrimentum
 pietatis, veritatis, charitatis, vnitatis, quæ
 sunt (teste Augustino) ipsum corpus Christi
 „spirituale. Ista igitur sunt quæ videntur omi-
 „nissimē Neoterici aliquot Euāgelici D.Zuinglius,
 „Calvinus, & alij. Omiserunt inquam docere
 „populum (quod scucriter vult fieri Cyprianus)
 „quomodo panis fiat caro Christi, ex qua alitur
 „caro Christiani. Nam in eius rei cognitione
 totum pendet mysterium & dignitas Sacra-
 menti.

menti. At D. Zuinglium facile excusabit, opinor, diuus Cyrillus, qui in Ioan.scribens, lib. 2.cap.47. sic ait, Attendamus, obsecro, nos qui docendi potestatem accepimus, melius esse ut simpliciter fidem, quam profundiori ratione diligentius expositam Neophytis tradamus. Nam & lacte Paulus nutrit, &c. Ex hoc colligis lector, non apud omnes fidei mysteria esse promulganda. Proinde satisfecit D. Zuinglius rudi suo tempori, & populo, iamdudum in idolatria submerso, docendo quod Eucharistia non esset Christus, nisi forsitan, eo modo quo petra erat Christus, de qua dicit Augustinus, Petra erat Iudeis Christus, nobis Christus quod super altare ponitur. Iam autem quium populus Christianus magnos fecerit in fidei cognitione progressus, aliqua opera succedentium Euangelicorum, sine periculo docere, & possumus, & debemus, quomodo Eucharistia sit caro Christi.

Pagina 31.

Scias Sacmenta non esse nuda signa, aut illis diuinitatem adesse vulgari modo, sed infabili. Quocirca etsi certū est fidelem omnem ali verbo viuifico, & proinde spirituali carne Christi etiam extra cōmunionem, quotienscunque fidi oratione sibi tale alimentum à Patre Deo propter Christum depositum: Ut tamen Deus imbecillitati fidei nostrae se se ac-

commodaret, & conuentus fidelium stabiliret,
 haberemusque visibile nostræ resurrectionis
 symbolum in visibili suæ carnis nutrimento
 stabilitum, denique ut certo sui contactu nos
 foris & intus sanctificaret, voluit quoque, & in
 Sacramentalem panem ineffabili modo infundi,
 vt tibi corporo in corporalibus quoque sese
 misericorditer insinuaret. Proinde quicunque
 hanc ineffabilem diuinæ maiestatis præsentiam,
 (nam aliâs etiam suo modo vbiique est) in Sa-
 cramento non docet, & annunciant, qua fit ut
 panis, qui potentia caro est, in carnis Christi
 virtutem & naturam transeat, minuit Sacra-
 menti dignitatem, inde & circa Sacra-
 menta deuotionem: & per consequens resistere vide-
 tur Christo præcipienti & dicenti, Accipite &
 manducate. Ipse est ergo diuinitas siue ver-
 bum viuificum quod se infundit in panem, ma-
 nente in celo Christo, sic tamen ut illa diui-
 nitatis præsentia cum pane, panem efficiat car-
 nem Christi in potentia, ex qua alitur caro
 Christiani.

Pagina 32.

Carne Christi (quæ est in Eucharistia) car-
 nes nostræ vera nutritione aluntur. Somniant
 ergo (ne quid durius dicam) qui in Cœna Do-
 mini solam alimoniam spiritualem affectant,
 & sacramentalē siue carnalem vel ignorat vel
 respuunt. Qui cōtra Cyrilli doctrinā Euangelio
 conso-

consonam nos vniri tantùm Christo per Spiritum, & non per carnem affirmant.

Pagina 32.

Panis & vinum altaris transeunt in virtutem carnis & sanguinis Christi, virtute ineffabilis presentiae diuinæ, aut (quod idem est) ratione mysticæ benedictionis, ut vult Nyssenus, & Nysseno consentiens ipse Cyrillus.

Pagina 36.

Nota bene amice lector, ut scias quæ fuerit fides de Eucharistia per vniuersum orbē, huius sanctissimi viri tempore. Credebant enim Eucharistiam esse corpus, siue carnem Christi potentia, & habere eius imaginem, non tamen Christo per omnia similem aut æqualem, sed per gratiam siue ad mensuram.

Pagina 37.

Ergo conclude lector, Eucharistia non est Deus: Nam licet Deus infuderit & coniunxerit se pani ineffabiliter, non tamen assumpsit eum sibi in unitatem personæ, vnde verè Christus dici possit: substantia tamen est carnis Christi viuifica & creatura nobilissima (fateor)at ut ait Ambrosius lib.4.de Sac.creatura licet solennis. Vnde etiam patet, quod non per vulgarem gratiam adeat Deus Sacramento, sed per mirabilem & ineffabilem.

Pagina 38.

Panis & vinum altaris per verbum Dei à

„ legitimè ordinato ministro pronuntiatū, fiunt
 „ mox etiam antè maductionem, caro verbi, &
 „ sanguis verbi, non sanguis carnis. fit igitur vi-
 num sanguis Christi non formaliter, sed virtu-
 te, sanguis inquam Christi non idem numero,
 sed specie idem cum sanguine quem Christus
 habet in cœlo, vel (ut mox dicemus cum Cy-
 trillo) idē sanguis per affinitatem: aut cum Epi-
 „ phanio, idem per gratiam. Est igitur sanguis
 „ potentia non actu, sanguis verbi non carnis.
 Nam vt fiat actu sanguis, aut caro, debet man-
 ducari non circungeſtari, & nutritionis ordi-
 ne in veram carnem conuerti, & nostræ carni
 assimilari.

Pagina 39.

Si panis quem Christus comedebat non e-
 rat caro actu ante maductionem, sed poten-
 „ tia, ita neque nunc est in altari. Erat quidem
 „ & fiebat diuinus in Christo propter diuinita-
 „ tem in Christo habitantem. Sic & nunc est &
 „ fit diuinus in altari, propter infusam illi diui-
 „ nitatem per Verbum. Vnde caro quæ ex pane
 „ illo in nobis per concoctionē efflorescit, quum
 „ sit caro diuina, efficit ut magis simus diuini:
 „ quum sit sancta, efficit nos sanctiores. Quod si
 „ dicas mihi, cur Dominus igitur vocat sanguin-
 „ nem, si nō est verus sanguis, cur carnem, si non
 „ est vera caro, & in forma, ut dicunt? Non re-
 ſpondebo tibi ut faciunt Pontificij, qui dicūt,
 id fa-

id factum à Domino ut horror carnis euite-
tur, quoniā horrendum est comedere crudam
carnem, propterea voluisse eam Dominū tegi
accidentibus. Nam obsecro, nōnne æquè hor-
rendum esset si quis diceret, Accipe, comede,
hæc est caro Patris tui tecta saccharo, æquè, in-
quam, horrendum, acsi non esset tecta? Audi
igitur August. de Genes. contra Manich. affir-
mantem phrasim esse Scripturæ passim vſita-
tam, ut aliquid dicatur esse quod non est, sed
quod vel mox erit, vel esse potest. Informis,
inquit illa materia quam Deus de nihilo fecit
appellata est primò cœlum & terra, non quia
iam hoc erat, sed quia esse poterat. Nā & cœ-
lum dicitur postea factum. Quemadmodum si
semen arboris postea considerantes, dicamus
esse radices, & robur & ramos, & fructus & fo-
lia, non quia iā sunt, sed quia inde futura sunt.
Innumerabiles tales loquutiones in Scripturis
diuinis reperies. hæc Augustinus. Ex quo di-
scis lector nihil esse absurdum quod dicimus,
panem Eucharistię nō esse carnem actu, et si sic
appelletur, sed quia manducatus ab homine
fideli, & eo qui est corpus Christi, transit demū
in carnem actualem, ut sic dicam, licet antea
vim, virtutem, energiā carnis Christi habuerit.

Pagina 42.

Duo genera sunt eorum qui manducant
corpus Christi, vnum infidelium & heretico

B. j.

„rum, qui totum quidem Sacramentum man-
 „ducant & proinde corpus Christi , sed nomi-
 „ne & Sacramento tenus : alterum eorū qui in
 „vnitate fidei in Ecclesia perseuerant, & hi rem
 „accipiunt Sacramēti (vnitatis fidei donum sci-
 „licet:)quæ quoque(vt alibi August.)nonnullis
 „cedit ad vitam, aliis ad mortē. Tertium restat,
 „& est eorum qui & Sacramento & rem, &
 „fructum Sacramenti (qui est Spiritus sancti &
 „caro Christi spiritualis)percipiunt.

Pagina 45.

„ Corpus quod dat Dominus vel contem-
 „plationis fideique ore suscipiendum , citra pa-
 „nem visibilem extra cœnam nobis orantibus,
 „vel quod in Ecclesia dat cum vel in pane , est
 „corpus Verbi æterni,quod tamen impanem il-
 „lapsum mirabili & ineffabili modo , panem fa-
 „cit transire in substantiam illius carnis , quam
 „sursum euexit in cœlum , estq; cum ea eiusdem
 „generis caro, ex qua verè alitur carnis nostræ
 „substantia. Manet ergo substantia vini , licet
 spirituali mutatione transeat in naturam san-
 guinis Christi.Sic stabilitur pulcherrima & mi-
 nime horrenda ināducatio carnis Christi, eius,
 inquam,carnis quæ fit ex pane & vino,& est in
 Sacramento.

Pagina 45.

Si igitur qui Augustanæ sunt confessionis de
 tali substantia carnis Christi intelligunt, quum
 docent

docent in suis Catechismis, Christum verè, scilicet secundum diuinitatem, & substantialiter per substantiam carnis, quæ fit ex pane & vino, per gratiam adesse Sacramento, nihil absurdum aut à Scriptura, aut à Patribus alienum hactenus docuerunt.

Pagina 47.

Panis Eucharistiae est caro Christi potestante & virtute non actu, per gratiam, nō per naturam, denique caro quæ facta est ex pane & vino, nō quæ ex purissimo Mariæ virginis sanguine, nisi speciem accipias pro individuo, aut parte in pro toto, qua ratione dicebat Augustin. Accipe in pane quod pepedit in cruce, & bibe de calice quod effusum est de latere. Nam reuera diuinitas & æternum Dei verbum sumit cum pane, quod aliquando pependit (loquendi quodam modo) in cruce.

Pagina 48.

Quocirca certum nunc est eos errare qui nihil agnoscent in pane aut carnis dominicæ, aut maiestatis diuinæ. Deinde & eos grauiter falli, qui eandem numero substantiam carnis Christi ponunt in Sacramento cum illa quæ est in cælo. Proinde fœde, & forsitan damnabiliter nonnulli, qui Augustinæ sunt confessionis, in tali sententia persisterent. Licet enim (ut bene dicit Cyrillus in Ioānem) Christus & spiritualiter & carnaliter sit vitis, nos palmites,

vnde Christus nostri generis carnē habet, &
nos quoque eiusdē subtilitiae carnē cum ipso
habeamus, proinde vnu simus vnitate in Chri-
sto, sicuti palmites eiusdem substātiæ sunt cum
trunko & vite, palmes tamen truncus non est,
nec Petrus Christus est: quare etiā & hoc infe-
ro, quod etsi substantia panis mirabili infusione
diuinitatis facta sit substātia carnis Christi, pro-
pterea tamen panis Christus non est, nisi no-
mine & per gratiam, nec eius caro, nisi natura
& specie.

Pagina 49.

Quod ad me attinet, & credo, & ad mortem
usque credam in re Sacramenti, & aliis fidei
mysteriis (Deo iuuante) Cypriano, Iren. Neo-
cæsariensi, Aug. Orig. Ath. in. & eiusmodi tum
sibi consentientibus in hac re, tum Scripturæ.
Præterea concordi voce docētibus, quod Sacr.
corporis Christi aliquo modo corpus Christi
est, quem modum ex Nysseno explicauimus.
Ex quo didicimus ratione mysticæ benedictio-
nis, quam accipimus in pane & vino, nos vni-
ri Christo per carnem, ut homini, & per S.S. vt
Deo. Et licet quoque id quotidie fiat spiritua-
liter citra Sacra. fit tamen per Sacr. ad imbecil-
lis fidei nostræ robur magis efficaciter. Quum
enim per peccatum contra conscientiam siue
mortale quis Spiritum sanctum contristauit, &
à se expulit, vt nonnisi prævia pœnitentia ea-
que

que seria propter Iesum Christum fide reuocatur, ita si reuocatum & quasi redeūtem percipere certo argumento volumus, multo melius id ex Sacramēto, cui seſe infudit cum Verbo ineffabiliter, quām ex secreto illapsu cognoscemus. Adeunda igitur est Ecclesia, & panis ille ~~enī~~ à Domino de sacerdotis manu petendus & ſuſcipiendus, tū ad redeuntis gratia ſanctique Spiritus certitudinem, tum ad augmentum noſtræ fidei, quinimò ad ſpiritualiſtum alimoniae incrementum.

Pagina 53.

Quanto melius omnes Patres, qui conſtruunt panis ſubſtantiam, qui, quum ſit potesta-
te caro, accessione Verbi viuifici transit in car-
nem diuinam, & proinde in Sacramētum car-
nis Christi. Sic iuxta id quod habet materiale
Euchariftia transit in nos, iuxta id quod habet
ſpirituale, transimus in illud & ſimus ſpiritu-
les, quia hac ratione pafcimur carne Christi
ſpiritualiſtum tamen. “

Pagina 53.

Est Christus in nobis propter affinitatē carniſ qua illi coniungimur. Audis affinitatē carniſ, vt ſcias ſubſtantiam carniſ que est in Sacra-
mento, & qua alitur caro Christiani, non eſſe
eandem identitate numerali cum Christi car-
ne, ſed eiusdē generis & naturae, ſiue ſimilem,
ſimilem dico, non ipsam eandem.

B.iij.

Pagina 54.

Duæ proinde Christi carnes siue duo illius corpora māducari debent, si vera & animæ corporique salutaris communio celebrari debet. Vna est Christi caro quæ in cælo est gloria, quæ sola fide & contemplatione desiderioque virtutum manducatur, & è qua mystica beneficatio siue spiritualis caro & in panē & in nos tempore Cœnæ præsertim, defluit. Altera est caro Sacramenti visibilis & tangibilis, quæ & ore & fide (nam habet aliquid quod per istud os intrare debet) manducatur ad corporis, & animæ potissimum, nutritionem.

Pagina 55.

Visitatus cibus Christi erat panis, qui sicuti propter habitantem in Christo diuinitatē fiebat diuinus quum māducaretur, ita noster panis propter verbum illi additum per verbum, Hoc est corpus meum, trāsit in naturam Verbi, & quum sit caro potentia, sit caro Christi qui est verbum Dei: proinde caro diuina, propter habitantem in ea diuinitatem. Dicit hīc aliquis, Si diuinitatis præsentia in pane aut vino facit panem esse Sacramētum carnis Christi, ergo omnis panis etiam communis, est Sacramentum corporis Christi. Nam si diuinitas omnia implet & vbique præsens est, ergo etiam in omni pane & omni vino: quid igitur opus pane altaris? Audi amice lector, quid respōdet

Augu-

Augustinus epistola ad Dardanū. Vbiq; quidē inquit, & totus est Deus per diuinitatis præsen-
tiā: sed nō vbiq; per habitationis gratiā: deinde etiā in quib⁹ habitat nō æqualiter habitat: nam vnde alij aliis essent sanctiores, nisi abundātius habendo in se habitatorem Deum? hęc ille. Est ” proinde (fateor) Deus in pane tuo vulgari per ” diuinitatis præsentia, sed non per habitationis ” gratiā: proinde nec corporis & sanguinis Do-” mini proprium Sacramentum. Pag. 56.

In altari tria proponuntur, aut potius qua-
tuor, vt lucidioris doctrinæ gratia omnia ex-
plicemus. Primò vides panem, quem qui solo ore sumunt, si animalia fuerint irrationalia, su-
mūt solūm ad beneficiū presentis vitæ, si fuerit
rationalia sumūt illū etiā & ad eū finē, sed quæ ”
si in infidelitate persistenterint, quū etiā sumāt cū ”
pane Deū per generalem presentiā diuinitatis, ”
iudicē accipiunt nō Saluatorē. causam si requi-
ris, respōdeo cū Paulo, O altitudo diuinarum
sciētiæ & sapiētiæ Dei. & venio nūc ad fideles. ”
Ex his igitur sunt qui accipiunt’ panē, cui ynitā ”
est diuinitas per habitationis gratiam: sed quia ”
tal is non adest nisi operante Spiritu sancto, tria
in altari proponūtur, panis ex cuius simili sub- ”
stantia aucta est substantia corporis Christi, di- ”
uinitas fauorabilis, tertium Spr. sanctus. Fidelis ”
ergo credens eternum Dei filium incarnatum, ”
si fuerit extra peccatum mortale, suscipit ore ”
B. iiiij.

substantiam carnis , cui adest diuinitas Christi
 fauorabilis siue per habitationis gratiā : proin-
 de Patrem habet in se habitantem & Filiū per
 fidem Iā cùm Spiritus sanctus efficiat & opere-
 tur, vt hoc pacto adsit Deus pani Sacramenta-
 li , si dilexerit Christum , accipiet etiam simul
 in se operantem Spiritum sanctum . quòd si di-
 liget Christum , diligit quoque domum habi-
 tationis Christi : ac cum Christum credat ex
 mortuis rediuiuum iam relictā terra in cælos
 ascendiſſe , debebit quoque relictis terrenis
 ad spiritualia contendere , hoc est transire à
 vitiis ad virtutes , quarum summa est Charitas :
 ergo charitate & dilectione retinetur & totus
 possidetur Deus . Quum igitur sint qui plus ,
 alij minus diligāt , fit (teste Augustino prædicta
 Epistola ad Darda .) vt alij aliis sint sanctiores ,
 abundantius habendo in se habitatorem Deū :
 „ vnde fit (forte) vt quum panis abundantissi-
 „ mè habeat in se Deum , meritò Sanctum san-
 „ ctorum dicatur . Qui igitur nihil diligunt (sunt
 autem illi omnes qui in peccatis mortalibus
 perseuerant & fide historiali tantùm credunt
 in Christum) hi præsentiae diuinitatis Christi
 beneficio indigni ad iudicium æternæ mortis
 accipiunt Sacramentum . Verùm de his toto
 hoc libro non loquimur , vt pote ad quos non
 pertinet cœleste hoc de quo loquimur nutri-
 mentum .

Pagina 62.

Si rectè communicamus, ad Christum sursum mentem dirigere debemus, quia nimisrum eum realiter esse in pane non credimus, non quod nihil sit in pane verbi viuifici & spiritualis almoniae, sed quia quicquid inest quod, inest, & in nos & in panem à sancta Christi carne defluere debeat, veluti lumen à Sole.

Pagina 63.

A Christo veluti maternis mamillis defluit in nos panis Angelorum, & sic Verbum in nobis fit caro per habitationis gratiam non per illam unionem admirabilem & hypostaticam quæ facta est in Christo in Mariæ virginis utero benedicto. Quoniam ergo hoc verbū viuificum quod in solo Christo filio Dei corporaliter habitat, à sancta carne Christi, quæ totam viuificanti vim hausit, & in Sacra menta, & in nos defluere debet: non mirum si appositi dixit Raban. & Augustin. quod si rectè communicamus, ad Christum, qui in cælo est, mētem dirigere debemus, ut ex ipsius sinu æternum Verbum exugamus. Proinde sicuti hæc diuinitas est quæ in Christo corporaliter habitans, & hypostaticè ineffabiliterque illi unita Christum facit Deum absolute, semper salua hominis proprietate & natura: ita illa eadem modo de plenitudine sanctæ carnis Christi aut in nos aut in panem Cœnæ dominicæ infusa,

„ propter fidem & verbum Dei , fàcit panem &
 „ nos diuinos quidem , sed non simpliciter deos ,
 „ quia per gratiam & per mensuram , item &
 Christos , at nec id simpliciter , sed panem per
 potentiam & virtutem , nos verò actu tales , de
 quib. dicitur , Nolite tangere Christos meos .
 Hinc etiā sequitur , quòd sicuti nec nostra , ita
 nec caro Sacramenti est naturalis caro Christi ,
 licet specie & natura sit illi similis .

Pagina 65.

Fatendum est igitur quòd latet aliqua caro
 sub accidentibus panis , & sanguinis sub acciden-
 tibus vini . Sed antea probauimus , quòd illa
 caro non sit actu , sed potentia , deinde quòd
 non sit ipsissima numero caro D. Iesu Christi ,
 sed species illiusque imago , non visibilis , sed
 intelligibilis .

Pagina 66.

Vides lector Eucharistiam esse Christū qui-
 dem , sed in imagine intelligibili , nō omnimo-
 da veritate ? Accipe familiare exēplum ut me-
 lius intelligas (vulgo enim loquor , non doctis
 „ ipse indoctus .) Accipiat sacerdos infantē iam
 „ iam baptizatum & nudum , efferatque eum ad
 „ altare supra humeros & caput , & dicat Deo Pa-
 „ tri , Suscipe sancte Pater corpus hoc filij tui .
 „ Certè non mentietur . Est enim infans ille ve-
 rum corpus Iesu Christi , & quem dicere possis
 iure adoptionis esse Christū . At obsecro nón-
 ne me-

ne meritò conspuendus esset sacerdos ille, qui eum puerum & proponeret & contenderet adorandum? Nemo negat, opinor, sed quare? (petit aliquis) Respondet prudentior, Quia etsi sit Christus, gratia est Christus, nō natura, etsi sit vera caro Christi in imagine, tamen non veritate: etsi sit Deus, participatione tamen, non essentia.

Pagina 67.

Qui panem videt, quodammodo videt corpus humanum, qui panis in corpore existēs fit caro & transit in corpus. Est igitur panis imago, intelligibilis scilicet, non lineamentis membrorum insignis: est inquam imago signum siue character naturalis carnis Christi, interim non nuda imago, sed impleta Spiritu sancto & caro diuina.

Pagina 68.

Caro Christi animata, coniuncta est in cælo hypostaticéque vñita diuinitati: at caro Sacramenti etsi habet diuinitatem coniunctam per habitationis ineffabilem gratiam, animata tamen non est, actionibusque animalibus perficiendis idonea, ne in impiam illam & sceleratam de manducando homine opinionem incidat.

Pagina 70.

Quocirca vt paucis totum de Sacramento conciliemus negotium, diligenter animaduer-

tendum, quod aliud sit sumere carnem Christi
 quæ fit ex pane & vino, aliud carnem Christi
 manducare, quæ est in cœlo. Siquidē hæc man-
 ducatur sola fide ut ostendimus, ad recordatio-
 nem mortis quam Christus passus est in ea car-
 ne, ad æmulationem virtutum quas in Christo
 contemplamur, denique ad immolationē spi-
 ritualem pro impetranda nostri apud Patrem
 reconciliatione. At caro Sacramēti, quæ etiam
 carne spirituali Christi perfusa est, & quæ à
 palpabili carne Christi in panem defluxit, &
 ore & fide suscipitur, licet non tam ad corpo-
 ris quam animæ nutritionem, & potius ad fi-
 dei & charitatis quam ad ossium incremētum.
 Præterea caro siue corpus Christi quod in cœ-
 lo est, animatum est, nec descendit in panem
 tempore Cœnæ, deinde veris membrorum li-
 neamentis distinctum est, & potens proprios
 motus exercere. At caro quæ quotidie ex pa-
 ne & vino creatur, & de altari à fidelibus sumi-
 tur, natura quidem est similis carni illi, quam
 habet Christus in cœlo, viuifica nimis rati-
 tione viuificantis diuinitatis, quæ sc̄e in pa-
 nem infudit & commiscuit ineffabili modo:
 interea potentia tantum homo est non actu,
 virtute caro non formaliter, & denique diuina
 quidem caro, sed non Deus. Ex quibus omni-
 bus iam sufficienter probatis poterit forsitan
 sedargui D. Zwingli de Sacramento doctrina,

quæ

quæ non tantum illi tribuit quantum debet. Poterit reprehēdi quoq; & Augustana , quam vocant confessio , quæ ita substantiam carnis Christi in Sacramento stabilit, vt inde inferat quòd cum pane adsit Christus verus Deus & homo. Verùm hic illorum error hinc (opinor) ortus est , quòd initio seipso maluerint sequi quām Patres, à quibus facile dīdicissent, quòd “ ratione Verbi viuifici mirabiliter vñiti cum “ pane , panis substantia transit in naturam car- “ nis Christi : quæ substantia non est illa eadem “ numero & dignitate par cum ea quam habet “ Christus in cœlo , sed specie eadem. Quod si “ hac similitudine vti licet pro stabiendis Pa- trum dictis , Nónne ouum est imago quædam gallinæ ? & qui videt ouū intellectu videt gal- linam. Nemo tamen dicat ouum esse gallinam ipsam, quæ ouum posuit. Deinde etsi gallina sit in ouo substancialiter & virtute, non tamen actu & formaliter. Præterea nec substantia gallinæ eadem est numero cum substantia oui, licet specie non differat.

Pagina 71.

Eucharistia est corpus Christi symbolicum & typicum , quod & boni & mali comedunt, sed ratione & utilitate dispari . Qui enim “ mali habent quandam fidem, comedunt Sa- “ cramentum ad aliquod bonum vitæ tempo- “ ralis : sed quia non diligunt Christum imitan-

do, quem credunt incarnatum, quondam mortuum, & nūc in cælo gloriosum, quia inquam non ea fide quæ diligit, sic cum comedūt, propterea nihil illis prodest Sacramenti comeditio ad vitā æternā. Inde nec mali, multò minus infideles, dicuntur comedere corpus Christi.

Pagina 73.

Si quis est igitur qui sic eum intuens credit in eum, & pertæsus suæ sceleratæ vitæ dolet de sua inobedientia, ob quam scit filium Dei pati, si quis est qui carnis suæ impudicitiam detestatur & fœditatem, appetitque similem carnem illi quam in Christo contemplatur, pœnitet quod omiserit præsentia diuinæ solatium & gratiam, vellet quoque sibi restitui Spiritum sanctum, admoueat manum ad Sacramentum, & illud manducet ore & corde. Sic „enim & in carnem corpùsque ex crescet illi „simile, quale Christi est, particépsque erit di „uinitatis, & Spiritus sancti corporis, siue carnis & sanguinis Domini. Sic sicuti non nuda sym bula carnis & sanguinis Christi accipiet, ita non ipsissimam carnem & sanguinem Christi, quam fide intuetur & contemplatione in stomachum detrudet. Valeant proinde qui hoc horrendum dogma adferūt in Ecclesiam, valent & qui Sacra menta tam parui æstiment, ut in ea nec mirabiliter præsentem diuinitatē agnoscant, nec operantem Spiritum sanctum

& tum suscipiant. Scio doctissimum OEcolam-padium in ea non fuisse opinione: cuius verba sanè pia & catholica postea apponam. Scio & Petrum Martyrem in suis scriptis latentem in Eucharistia diuinam virtutem agnouisse, & in eo præsertim libello quem de Eucharistia edi-dit ad Archiepiscopum Cantuarensem, cuius hæc sunt verba. Non mihi magnopere placet, inquit, quod nostri tam paruam faciunt men-tionem mutationis panis & vini, ad quem Pa-tres diligenter respiciunt, nec eam dedignan-tur Scripturæ, cum Paulus vocet Sacra-menta, non simpliciter panem, sed panem Domini. Est enim in eis virtus quædam latens, quam „ non habent ex se-sé, sed ex institutione Domi- „ ni, tum ex virtute Spiritus sancti, tum & ex „ verborum prolatorum efficacia. hæc ille. Nec „ potuisset Augustinus multo plura aut augu-stiora de Sacramento dixisse. Iam scio quoque & his posteriorem licet, eruditio-ne non im-pa-rem (si recte iudico) Theodorum Beza- m idem forte sentire, cuius hæc sunt verba aduersus Vestphalum virum quendam doctum. Augu-stinus satis indicat absentia veræ carnis Christi à Sacramento, licet spiritu præsens sit in verbo (inquit.) En & diuinitatem & Spiritum san-ctum fatetur cum pane. Restaret tantum (cum venia dico) ut consentiant ad pacem Ecclesiæ cum antiquitate, & ad reuerentiam religionis

circa Sacra menta, ut in Catechismis doceant,
 " quomodo ipsa diuina maiestas ineffabili mo-
 " do sese infundat Sacramentis, quomodo ibi
 " reuerà adsit nō per generalem diuinitatis præ-
 " sentiam tantum, sed (operante id Spiritu san-
 " cto) per specialem & admirabilem habitatio-
 nis gratiam. Cuius ratione, panis altaris poten-
 tia alioqui caro, transit in naturā carnis Chri-
 sti, non tam corporali quam spirituali transi-
 tione, vnde panis fit substantia corporis, siue
 carnis Christi. Hæc omnia concinnè breui-
 terque, sed paulò intricatus afferuisse videtur
 confessio Augustana, quæ dicit, quod Cœna
 Domini est communicatio corporis & sanguini-
 nis Christi, in qua Christus verè & substantia-
 liter adest, & (vt Melanchthon in Apologia
 explicat) non solùm efficacia, sed etiam sub-
 stantia. Verè nánque adest, vt ego (pace illorū)
 explico, ipse Christus per verbum viuificum
 & per diuinitatis substantiam, à qua non abest
 Spiritus eius. Huius diuinitatis mirabiliter
 præsentis ratione, fit vt panis ipse altaris, qui
 ante verba Domini indeterminatae speciei cor-
 pus siue caro erat, fiat substantia corporis
 seu carnis Christi, mirabili quadam, quia spiri-
 tuali mutatione. Vnde etiam Christus adest
 substantialiter, hoc est per eiusdem non nu-
 meri, sed speciei substantiam, si carnem spectes,
 alioqui reuerà per eandem substantiam diu-
 nitatis

nitatis & Spiritus , cuius respectu Ecclesia verum corpus Christi est , & Christus ipsum caput. Sic (si illorū mentem assequor) non ipsum Christum (qui in cœlo tantùm est, saltem in vno loco cœli vt homo) ponunt localiter in Sacramēto, sed tacitè cum Epiphanio gratiam corporis Christi in Eucharistia annuntiant, quam nomine tantùm , si corpus naturale species , & re si corpus Christi mysticum intuearis, appellant carnem Christi, quæ potentia interim caro eius est non actu , gratia non natura , ex pane & vino futura in nobis , non realiter immediate , & simpliciter ex virginis Mariæ benedicto sanguine.

Pagina 79.

Fis proinde naturalis carnis Christi particeps per hoc Sacmentum , non carnem eius naturalem , aut tangendo , aut in stomachum admittendo , sed fide ante omnia eliciendo in panem & vinum delapsam à glorioſo , quod „ sursum est , Christi corpore viuifici verbi vir- „ tutem.

Pagina 80.

Non ergo descendit caro Christi in panem, sed verbum de Deo verbo, & virtus illa nos vi- „ uificans à sancta carne Christi , & in nos , & in „ panem tempore communionis à supernis de- „ fluit. Sed nota bene, in hoc differimus, & nos à pane , & panis à nobis , quod panis fiat verè

C.j.

caro Christi, nos vera caro, vterque alioquin per gratiam, licet fortè propter fidei defectum ina qualem, & vt uno verbo absoluam, Panis est potentia & virtute caro Christi, nos actus tales sumus, etiam extra Sacramentum.

Pagina 82.

Quæ diligenter nota, vt partim scias non ita contemnendum panem Sacramentalem, vt hactenus horrendè fecerunt nonnulli, qui eum *Jean le blanc* vocarunt, quem Chrysostomus dicit Spiritu sancto vndique circumuestitum: partim vt credas, certissimè aliquam esse mutationem in ipso pane Sacramentali, non quidem ex dignitate sacerdotis verba Christi pronunciantis succedentem, sed certis Christi verbis, & institutione firmatam. Errat proinde nonnulli in hoc parum Euāgelici quidam, qui Eucharistiæ panem in eo tantum differtre à pane communi asserunt, quia in aliud & sanctum usum transfertur. Non enim propter id solūm, sed (vt disertis verbis omnes Patres dicunt) quia mirabiliter, potenter, ineffabiliter panis fit caro Christi, mutata quidem natura, sed seruata forma, & substantia in diuinam abeunte naturam (ait Gelas.) non tamen pereunte.

Pagina 86.

” Carnaliter & aliquo modo vnimur Christo
” per carnem, quia panis est eiusdem naturæ
caro

caro cum carne Christi , quandiu mirabilem hanc habet in se præsentiam diuinitatis & Spiritus sancti. Igitur coniunctio hæc mirabilis diuinitatis cuim pane , mutat panis substantiam in substantiam carnis Christi. Est proinde panis & tamē alius, quia diuinus, quia viuificus , & (quòd mireris) quia panis simul & caro est, panis forma, caro virtute.

Pagina 87.

Accipis quidem elementum cui accessit verbum & proinde Sacramentum, sed non (vt rem) fortè ita virtutē accipis Sacramenti. Nam panem quidem sanctificatum virtute mysticæ benedictionis intromittis, sed Spiritum Dei sanctificantem non admittis.

Pagina 88.

Sicuti certus est & infandus aliquot Pontificiorū de trāssubstātiatione error, ita nonnullorum quoque Euāgelicorum præposterus zelus (si modò zelus est) reprehendendus est , qui putant nullam esse mutationem in pane, nullam ad eum accessionem diuinitatis fieri mirabilem. Denique non nisi in actione panē sanctificationis gratiam retinere.

Pagina 89.

Viuifica gratia perpetuo manet etiam in reliquiis communionis. Nec valet quorundam argumentum qui dicūt , quòd sicuti Baptismus tantum valet in ysu , ita nec Eucharistia, quo-

niam generatio est actio transiens , at alimen-
tum res manens . Proinde ut bene monet Oe-
colampadius contra Melanchthonem , quan-
diu , benedictus panis seruire potest esui ,
tamdiu ad sanctimoniam est utilis , à quo nun-
quā separatur Spiritus & viuifica gratia . Qua-
propter(adiicit) hesternis reliquiis sanctificari ç-
gros non negamus , tametsi in Ecclesia id fieri
hortamur , ut verior sit Cœna dominica . Ha-
ctenus Oecolāpadius & sanè & catholicè sen-
tit de hac re , vti certè (opinor) de omnibus aliis
religionis articulis , docens viuificam gratiam
& Spiritum sanctum non abesse unquam à Sa-
cramentis , quandiu illa terrena clementia ma-
nent incorrupta . Et certè quid alioqui (precor)
deferebant Diaconi ad absentes , teste Iustino
in Apologia ? Quid petiit Serapion sibi trans-
mitti per presbyterum , narrate Eusebio ? Quid
seruabat vxor Tertulliani domi suæ ? Quid
portabat frater Ambrosij transfretatus ma-
re ? Quid in eremo solitariam vitam agentes à
seipsis accipiebant communicantes vbi aberat
sacerdos ? teste Basilio in epistola ad Cæsar .
Quid accipiebant Diaconi in Eccezia , præci-
piente concilio Nicæno , & dicente , Proferant
ipsi , si presbyter non adsit qui eis porrigat , & e-
dant ? Vidésne , lector , quòd & tunc seruabatur
Eucharistia , & quòd hodie etiam non male ser-
uatur in templo Christianorum ? Si Sacramen-
tum

tum est verbum visibile, quid loquitur intuentibus, nōnne Hoc est corpus meum, licet per gratiam & virtutē, vt ait Epiphanius? Aderit ne igitur gratia & veritas corporis Christi ipsi signo & Spiritus Sacramento? aderit certe (vt ex Cyrillo didicimus) aderit inquā, modo ad sit obedientia, hoc est si sumatur, aut ad mādūcationis finem asseruetur. Aliās adest quidem aliis, sed tibi non adest: recessit, qui tamen est vbiq; mortem ibi reliquit qui omnia vivificat, & diabolo locum dedit qui omnem alioqui locum implet. Denique semper illi adest spiritus & vita, sed tibi aut nō credenti, aut mysterium non iutelligenti, solus est panis, solū est vinum, ait August. in Ioan. tract. 26. Quòd ergo olim pij Christiani in Ecclesia priùs sumptæ Eucharistiæ portionem domum aliquando deferebant, quòd ad ægros quoque eam deportabāt, quoniam ad manducationis finem & reconciliationis cum Ecclesia signū tendebat, non aut superstitionis aut adorationis, indulgentia fuit charitatis (opinor) non inobedientiæ peccatum. Vnde hoc intuitu suaferim ab iis idem fieri, qui nondum in fide ad plenum sunt confirmati.

Pagina 90.

Vnde fit vt non possim non approbare illarum Ecclesiarum morem in Germania reformatu& pium, & sedulum, qui vt frequentissimè Cœnam Domini celebrant, ita etiam po-

scentibus Eucharistiam infirmis benignè illis
eam impariuntur.

Pagina 92.

” Diuinitas siue verbum Dei æternum, ineffa-
” bili modo in panem illapsum, per mirabilem
” gratiam nimirum (alioqui etiam ubique est per
” potentiam & prouidentiam) panem mutat in
” virtutem carnis Christi, cuius energiæ ratione,
” non immerito vocatur caro Christi, & corpus
” eius. Cæterum hæc mystica benedictio siue hic
” Spiritus sancti afflatus, à sacra carne Christi è
” supernis in nos & Sacmenta defluit.

Pagina 93.

” Caro Christi non descendit ad nos, tantum
” abest ut eam ore & dentibus premamus, sed ab
” ea veluti lumen à sole in nos & in Sacmenta
” illabitur Verbum de Deo Verbo, ut vocat O-
” rigenes.

Pagina 94.

Cuperes tibi simile corpus, exposceres simi-
le alimētum quod simul tibi esset medicamen-
tum, ut tandem in simile corpus excrescas? Ad-
moue manum ad Sacmentum, & quale desi-
deras, tum ore tum corde suscipe nutrimētum.
” Siquidem hic panis quem tāgis, virtute & po-
tentia caro est, similis illi, quam cum tanta ad-
miratione sursum contemplaris: & vinum hoc
sanguis est virtute, illi sanguini cognatus & af-
finis, quem è Christi latere diffundi prospicis,
plenus

plenus vita & Spritu sancto. Est proinde hoc „
 Sacramentum quod dñe premis , & cuius vim „
 corde fugis, vera imago , sed intelligibilis illius „
 corporis Christi quod sursum fide intueris, & „
 ad vitæ tuæ æmulationem manducas. „

Pagina 95.

Concluse igitur vel meo periculo , lector,
 quod caro illa quam in pane cōtemplaris (po-
 tentia tamen & virtute non actu , nam debet
 manducari ut fiat vera caro) nō sit illa natura-
 lis caro Christi & numero ipsissima quā in celo
 contemplaris : sed caro illi germana , caro illi „,
 affinis, aut denique caro vicina & natura simi- „,
 lis carni Christi , plena tamen vita & Spiritu „,
 sancto , ne typus & similitudo omni veritate „,
 destituatur : interim non est tota veritas , ne „,
 non sit typus.

Pagina 95.

Multi quos nouimus Euangelici facile ad „
 mittunt quod sit signum, figura siue imago, sed „
 (quod dolendum) aut dissimulant aut ignorat, „
 quod sit imago & figura non nuda aut inanis, „
 sed viuifico verbo plena & Spiritu sancto. „

Pagina 98.

Per hanc igitur vim vitæ siue virtutem, quæ „
 à carne Christi profluit in panē, dicimus, quod „
 in Eucharistia est vis siue veritas carnis Chri- „
 sti, vnde differt à pane cōmuni. Hic enim cor- „

„ pustantūm nutrit, ille autem & corpus & animam, quia & substantiam habet terrenā & cœlestē. Propterea eget & ore carnis & fidei, „ ut & fidei & carni nostræ præbeat alimentum.

Pagina 98.

Accipio in Euchar. fidei donum siue virtutem quādam à Christi carne illapſam, quæ me coniungit Christo carnaliter, hoc est, facit meā carnem Christi carni congenerem.

Pagina 99.

Sicut cognitio Patris & Filij vim vitæ & mysticæ benedictionis virtutem immittit, hoc est fidem quæ nos coniungit Christo ut homini: ita cognitio & cōfessio Spiritus sancti qui à Patre & Filio procedit, vim quandam infundit, quæ charitas vocatur.

Pagina 100.

Cūm dicit vel Irenaeus vel Cyriill. nos naturali participatione vniri Christo per carnem, intellige id fieri potissimum quando manducatur panis Eucharistiæ, qui ob inexplicabilem vnionem (quæ tamen hypostatica non est) verbi viuifici cum pane transit in naturam carnis Christi: proinde per illū panē, qui verè nos nutrit, naturæ tā carnis Christi quām diuinitatis sumus participes, modò accesserimus ad comedendum & fidei & charitatis confortes.

Pagina 103.

Audeo (inquam) & fide qua possum, & dilectionem

Etione quam à te accepi admittere in animam „
 meam corpus , hoc est , substantiam Verbi tui „
 viuifici & Spiritus sancti , qui secreta & præpo- „
 tenti virtute panis huius & vini substantias a- „
 lendæ carni meæ idoneas , in naturam sanctissi- „
 mæ carnis & sanguinis dilecti Filij tui Domini „
 nostri Iesu Christi per mysticā benedictionem „
 immutat.

Ex 2. lib.

In cælo totus Christus est , in sacramēto verò
 ipsius quædam imago siue , vt ita dicā , portio .

Pagina 114.

Frustra in manducando , hoc est occidendo
 vetere Adamo tuo , frustra in obseruāda Lege
 desudas , nisi noui Testamēti beneficium quod
 in effuso Christi sanguine nobis oblatum est ,
 & fide suscipias , & aliis hoc dilectionis chari-
 tatisque donum propines . Bibite (inquit Do-
 minus) hūc meæ charitatis sanguinem omnes ,
 qui effunditur in remissionem peccatorum : & „
 Facite , hoc est (ait Orig .) pariter in alios effun- „
 dite . Quare ergo omnes ? quia salutis symbo-
 lum & remissionis qua omnes egemus pecca-
 torum signaculū . Iam quum in remissione pec-
 catorum potius constet nostra iustitia (teste
 August .) quām perfectione virtutum , ei potius
 oblatione fidei , & amoris placetur Deus ,
 quām sacrificio iustitiæ operum nostrorum ,
 potius etiam in bibendo sanguinem , hoc est

fidei charitate iustificamur, quām in legis multila nostra obseruantia.

Pagina 116.

Sed hīc insurget Christianæ militiæ ignauus aliquis tyrunculus, & dicet, Si non magnoperè prodest ad salutem obseruātia Legis siue obedientia, quam tu escam Christi appellas, vnde & totius Ecclesiæ, verūm iusti sumus in bibendo sanguine Christi, hoc est credendo quōd effuderit sanguinem pro peccatoribus, aut fideliter diligendo Deum, quod appellas bibere nouum Testamentum. Ergo cōtra vetus Pontificum institutum bibamus de Calice, & non comedamus de pane. Rectè quidem infers, si tempore excluderis. Quum enim manducatio longius exquirat tempus quām potatio, si in animæ deliquium incideris, nōnne in os potius iniicies vinum quām carnes, quoniam illud cītius repente delapsas instaurat vires? Et tamen quis successu temporis panem negligat, qui vinum diligit?

Pagina 132.

Populus cūm sit sacerdos sacrificare etiam tenetur sub pœna æternę damnationis, ne quis putet in posterum in Cœna Domini nullum esse sacrificium, quod ab Euangelicis aliquot (doleo) nimis impudenter aut negatum aut omissum, néque in Catechismis explicatum. Scio quōd solus Christus sit sacrificium propitiato-

pitiatorium, solus interpellās Patrem pro peccatoribus cum indubitata efficacia.

Pagina 132.

Nemo interim negabit & populo & ministris nouæ legis præter laudis, precum, eleemosynæ, specialia duo alia esse & commissa, & præcepta sacrificia, quorum vnum est oblatio corporum suorum, iuxta illud Pauli, Offerte corpora vestra Dœo hostiam viuentem. Alterum passio Iesu Christi, & beneficiorum eius in nos cōmemoratio, iuxta illud Christi, Hoc facite in mei memoriam.

Pagina 136.

Panis duplēcēm habet analogiam. Vnam „
qua respicit & denotat Christum caput Ec- „
clesiæ: altera analogia est qua respicit Eccle- „
siam & singula eius membra, fideles scilicet „
omnes,

Pagina 142.

Audacter panem & vinum offeramus, hoc est, corpus & animam nostram æterno Abraham, & Patri nostro Deo.

Pagina 143.

Offeramus panem obedientiæ scilicet, offeramus vinum fidei & charitatis nostræ, & suo tempore effundamus ea in proximum.

Pagina 145.

Proinde, mi Lindane, si intelligeretis canōnem vestrum, cùm dicitis, Suscipe sancte Pater

hanc oblationem, &c. deinde, ubi eam perferti
 risursum per manus sancti Angeli tui: tantum
 est ac sic diceretis, Suscipe Pater me & populū
 hunc, qui sumus corpus Filij tui facti in Baptis-
 mo per gratiam tui passionis ipsius: suscipe
 nos, inquam, qui in oblato hoc pane repræ-
 sentamur. Hæc igitur fuit cæcitas Ecclesiæ
 Romanæ, quæ si oculos aperire vellet, & ad ve-
 rum redire sacrificij Christiani intellectum, id-
 que peragere cum populo (vt fit in refor-
 matis Ecclesijs hodie) vulgari & intelligibili
 lingua (vt bene meo iudicio instituerat Bon-
 nensis reformatio sub pio illo Archiepiscopo
 Colonensi, adiuuantibus & suā operam eirei
 nauantibus Buccero & Melanchthonē) non vi-
 ” deo cur tam abominabilis reputari debeat Ca-
 ” non ille Pontificiorum, quam clamant non-
 ” nulli magno boatu, & què ignari antiquitatis &
 ” veritatis, ac Pontificij. Id quod bene intellexis-
 se videtur hodie nunquam satis laudata Eccle-
 sia Anglicana, quæ ferè totum Canonem reti-
 net, & in celebranda Cœna Domini ipsam ve-
 tustatem quam proximè æmulatur, præsertim
 in consecratione panis & vini: quæ et si nihil fa-
 ciunt ad consecrationem, explicant tamen
 consecrationis Christi vim, & quædam sunt
 veluti paraphrasis, cuius hæc sunt uerba, Con-
 cede misericors Pater, vt hæc creaturæ panis &
 vini per sanctum Spiritum & verbum sanctifi-
 cata

cata fiant nobis corpus & sanguis dilecti Filij
tui, qui pridie quam pateretur, &c.

Pagina 148.

Augustinus panem & vinum in altari con-
secrata signa esse dicit bonæ nostræ voluntatis
& puritatis cordis, quæ Deo offeruntur: neque
dicit signa esse præsentis carnis Filij Dei siue
integri corporis eius & animati.

Pagina 149.

Quum Christus seipsum, hoc est corpus &
animam obtulisset Deo Patri in Spiritu, pane
& vino repræsentatus, & iussisset vos potissi-
mum (alioqui pertinet ad omnes) facere in
cōmemorationem sui hoc est memores, quod
ipse prior hoc fecisset, vos contrà, non vos-
ipsos, sed ipsum rursus offerre vultis?

Pagina 162.

Si non potest offerri nisi per sacerdotem iu-
stum, & Bernardus dicit, quod sacrilega cru-
delitate surripitur pauperibus, quicquid sacer-
dotes præter vietum & vestitum accipiunt, &
certum est illos retinere ingentes diuitias, do-
minia & terras, esurientibus egregiè pauperi-
bus: ergo omnes abbates, episcopi, diaconi, ar-
chidiaconi, cardinales, canonici sunt sacrilegi,
aut mentitur diuus Bernardus & Augustinus,
& utinam officiosè mentiantur (Deus ita me
amet vel unius mei brachij iactura.) Si igitur
sunt sacrilegi, sunt infames, proinde non tan-

tum non possunt offerre, sed peccato contami-
nant etiam eos (ut diximus ex Cypriano) qui-
cunque illorum oblationi assistunt, etiamsi ni-
hil esset amplius, quod in illis reprehendas.

Pagina 164.

Offertur primū corpus & caro singulorum
Christianorum, hoc est Ecclesia militans Deo
in precibus communicantium commendatur,
quod etiam bene obseruant Euangelici, & in
pane id quadam analogia fieri non negant.

Pagina 168.

At cur non audis Cyprianum, qui monet lib.
de Vnctione, ut inquiramus quomodo panis il-
le dicatur corpus Christi? Tunc respondebit ti-
bi Tertullianus, quod sit figura corporis licet
non inanis. Clemens Alexandr. quod sit Tem-
peratura vini & verbi. Origenes, quod sit ver-
bum e Deo verbo. Theodo. quod ideo dici-
tur Corpus, quia pani addiderit suā gratiā Do-
minus. Idem Epiphanius, idem August. Vide-
bitis, inquit, quod gratia eius non consumitur
morsib. Audies à Neocæsariensi, quod sit ima-
go carnis Christi impleta Spiritu sancto. A
Chrysostomo, quod sit aliquid intelligibile, in-
uisibile & inpalpabile. A Theophylacto, quod
sit virtus carnis Christi. Gelasio quod sit pa-
nis diuinus. A Nysseno, quod sit panis cui uni-
tum sit verbum. A Damasceno, quod illi con-
iuncta sit diuinitas. A Cyrillo in Cateh. quod
sit

sit panis quidem , sed non nudus aut simplex , sed cum eo diuinitas. Ab eodem ad Calosyr. quòd Deus infuderit in eum vim vite. A Cypriano , quia in illo infusa est diuinitas mirabili modo. Ab Ambrosio , quia est similitudo carnis , aut quia est cum eo diuinus Spiritus. Ab Emisseno , quia est panis cuius substantia propter præsentiam maiestatis diuinæ sit mutata in melius. A Rabano , quoniam est character siue figura carnis. A Nazianzeno , quia est figura figuræ , & magni figmentum Dei. Ab Ambrosio , quia creatura solennis. Denique ab omnibus , quia sub figura panis occultet (tamen habebis ex me) figuram siue Sacramentum carnis Christi , ut diximus ex Beda. Demum quòd in pane adsit veritas carnis Christi , non tamen vera caro & formata , vis illius non caro ipsissima , & substantia etiam eadem natura cum carne Christi , non eadem numero.

Pagina 171.

Dixit Christus , Accipite , manducate , & postea , Facite. Nota lector , ordinem , quem nescio an bono zelo inuerterit antiquitas , quæ facit panem , hoc est (ut ipsi accipiunt) offert prius quam comedant. At si ordinem verborum sequaris , prius comedendum esset Sacramētum , deinde offerendum , sic foris nullum esset visibile sacrificium , sed totum in nobis , iuxta Paulum , Offerte corpora vestra Deo hostiam san-

Etiam. Sic Petrus iubet nos offerre spirituales hostias. De panis & vini hostia nusquam leges in Scripturis, immo neque in Patribus, nisi cratione offeramus panem, & eiusmodi visibilia quae Irenaeus vocat creaturas, ut non appareamus in conspectu Dei aut vacui, aut ingratiti. Hec quum oblata cedat in alimoniam pauperum, & admoneant populum sui officij suique mentalis sacrificij, pulchrum esset, & moribus antiquorum consonum, ut ab Euangelicis reuocaretur in usum. Id quod fit (ut apparet) quando post aut ante concionem colligitur eleemosyna, a singulis pro suo arbitratu & facultatibus oblata.

Pagina 176.

Est quidem panis altaris corpus & caro Christi virtute & per gratiam, & proinde intelligibilis admirabilisque Christi imago. At „tu, quisquis es, qui panem dignè sumis, sis „corpus Christi visibile, sensu & ratione præditum.

Haec tenus Harchius.

EThac quidē Harchius nō minus obscurè quam
perturbatè, ut qui ab una questione ad alterā
desiliat, & plurimis ambiguis vocibus ac formulis
vtatur, adeò ut mihi sepissimè hæc omnia relegēda,
considerāda, perscrutāda fuerint, priusquam quid
homo iste sibi vellet intelligere, & in suos locos di-
fīctē singula referre potuerim. Itaq; ne huius mei
scripti lectoribus idē eueniat, distīctis, ut est à me
initio dictum, quæstionibus, primum omnium ex-
ponam quid de singulis in Helueticæ confessionis
Ecclesiis doceatur, cui omnes quoque Rheticæ, Sa-
baudicæ, Gallicæ, Anglicane, Scotica, Belgicæ, &
Polonicarum, Morauiensium, Bohemicarum, Hun-
garicarum denique plurimæ Ecclesiæ subscripsérunt:
ac deinceps quid Harchius de ijsdem rebus sense-
rit ostendam, ut proinde in quibus consentiamus
vel dissentiamus, cuncti perspicue cognoscant.

De signis in Cœna Domini.

De signis, siue Symbolis, siue Sacramentis (quum
ista vox angustiore notatione sumitur) hæc doce-
mus. Primum hæc signa à rebus communib; quæ
signa non sunt, eo differre, quod in his substantiæ
ipsæ ad naturalem illarum usum adhibeantur, illa
verò aliud quippiam quam quod ipsa sunt, animis
repræsentent, ac proinde ad alium quim naturalem
usum accommodentur: ut exempli gratia, commu-
nis panis idcirco profertur & sumitur ut corporibus

D.j.

nostris naturale nutrimentum præbeat ex sui ipsius
 substâlia: panis autem Sacramentum, sic ad naturalem
 usum adhibetur ore comeſtus & inventriculo con-
 coctus, ut tamen neque in ipsius substâlia, neque
 in naturali ipsius usu subsistat, sed ad spiritualem
 cum Christo coalitionem animus assurgat. Docemus
nudam sion: preterea Sacramentorum significationem diuini-
~~ott in Pe~~
tus institutam, neque nudam esse, qualis est picti-
rum imaginum & aliorum huiusmodi vulgarium
signorum, sed cum ipsa rerum significatarum pre-
bitione coniunctam: neque in rebus humanis & ca-
ducis, sed in rebus celestibus & aeternis versari. Sic
exempli causa, in carnalis coniugij obligatione, an-
nyli traditio nudum signum non est, sed quo ipsa
coniugij obligatio sancitur: Panis autem Sacramen-
ti in spirituali cum Christo coniugio sanciendo adhi-
bitus, spiritualis ac perpetua cum illo nostræ con-
iunctionis, & omnium ex ea defluentium in nos
bonorum certissimum est pignus. Deinde pro signis
& Sacramentis in Cœna Domini primo loco censemus
ipsam Domini institutionem, qua nobis totum
illud mysterium significatur. Deinde pro signis non
tantum panem & vinum, sed etiam substâliales sa-
crae illius actionis ritus habemus, de quibus seorsim
à nobis differetur.

Nos igitur hac de re sic ex Dei verbo sentire di-
 dicimus, nempe tum ex ijs quæ de veteribus Sacra-
 mentis aduersus plurimos in re sacrametaria erro-
 res à Prophetis & in epistola ad Hebreos docentur:

turn

tum ex ijs quæ & de Baptismo Mat. 11.3, & Act. 11.
 16, & 1. Pet. 3.21, & de Cœna Domini, 1. Cor. 10.4,
 & 16, referuntur: quæ nunc attigisse satis est. Quid
 autem Harchius? Agnoscit panis & vini signis co-
 gitationē nostrā admoneri carnis Christi pro nobis
 crucifixæ, & nunc nō in terris sed in cœlis collocatae,
 ex qua cuncta in nos Dei vera dona, ipsaq; in pri-
 mis vita aeterna veluti ex capite in subiecta mēbra
 deriuētur. Et hactenus quidē rectē sentit, realem
 corporis Christi in terris præsentia, firmissimis plu-
 rimiis argumētis, nobiscū refutās. Sed nimūm pro-
 fectō parcē ac ieunē de isto signorum genere loqui-
 tur, quum ea μυηγότων tātūm vocat, quod etiam
 pictis imaginibus conuenit. Quamuis enim postea
 plus etiam illis quām nostribuere videatur, nedum
 ut illa extenuet: si quis tamen rem totam propius in-
 spiciat, compieret omnem signorū rationem ab ipso
 aboleri: ut qui panem illum & vinum illud, non
corporis illius pro nobis traditi & sanguinis illius
pro nobis effusi signa, sed ipsius essentialis ater-
ni Filij Dei conceptacula esse contendat: ut sicut
 Christi caro propter inhabitantem in ea Τοῦ λόγου
 hypostasis facta est re ipsa Diuina, sic propter eius-
 dem essentialēm in illo pane & illo vino inhabita-
 tionem atque adeo cum illis unitiōnem, panis ille
& vinum illud sint res diuinissime: adeo ut ex il-
 lius sententia hæc Τοῦ λόγου in pane & vino inha-
 bitatio, ab illa hypostatica nō toto genere, sed secun-
 dū plus & minus differat. Hactenus videlicet quod

D.ij.

haec cum ipsa carne Christi sit penitior & arctior,
adeo ut homo ille sit ipse met Deus, ista vero cum
illo pane & vino non sit usque adeo intima, ut ille
panis & illud vinum sint ipse met aeterni Dei Filius:
quem teterimum & planè cum manifesta impie-
tate coniuctum errorem tunc demum refutabimus,
quum eiusdem de rebus significatis, & signorum
cum rebus ipsis analogia, & utrorumque inter se
copulatione, itemque perceptione, & effectis senten-
tiam exposuerimus, ne sapientis idem inculcare co-
gamur.

De rebus Sacramentaliter in Cœna Do- mini significatis.

*Edoceti Verbo Domini, prout sonant & signifi-
cant institutionis verba, per panem illum, corpus il-
lud Christi pro nobis crucifixum: per vinum illud,
sanguinem illum pro nobis effusum: per panis illius
fractionem & illius vini effusionem, diros illos ine-
narrabiles Christi pro nobis tum in corpore tum in
anima toleratos cruciatus: per exteriorem eorum
symbolorum traditionem, interiorem ac spiri-
tualem Christi prebitionem: per eorumdem deni-
que sumptionem, spiritualem eiusdem perfidem re-
ceptionem, sacramentaliter ex ipsis Christi ordi-
natione significari docemus. Harchius vero tripli-
cem nobis Christi carnem statuit, unam naturalem,
alteram sacramentalem, tertiam mysticam. Natu-
ralem carnem definit eam, quam oλογε sibi hypo-
staticè*

statim & uniuersum nunc in celis positam, & cuius munera sunt panis ille & vinum illud, sicut paulo ante diximus: ita videlicet ut illa caro in hac sacra actione non aliter (quamuis in diuersum finem) sensibus nostris externis proponatur, quam imago, ut rei pietate admoneamur. Sacramentalem carnem autem vocat ipsum illum panem & illud vinum, in quae illa diuinitas essentialis τὸ λόγον, eisque unita, faciat ut panis ille & vinum illud sint caro Christi, non quidem endem numero atque naturalis illa, sed natura, id est ratione viuificantis Diuinitatis, ei carni similis. Tertiam denique mysticam nosipso appellat, qui pane illo virtute viuifica prædicto ritè utentes, ipsum Christi corpus euadamus.

Designorum & rei significatæ analogia.

Rectissimè scribit Augustinus, nisi conuenientia & similitudo quadam esset inter signa & res significatas, ne signa quidem fore. Nam visa equi vel bouis imagine, cui tandem homo veniat in metem? Quam autem analogiam inter illa signa & res illas significatas statuamus, facilè vel nobis tractebus, ex iis quæ paulo ante diximus intelligi potest. Apparet enim mox similitudo aptissima inter panem & vinum, id est corporalem alimoniam nostrā, & Christum, ex quo aeternæ vite succum haurimus: itidemque inter panis fractionē, & diros eius cru-

ciatus intervini in poculum infusionem & sanguinis ipsius effusionem: ac denique inter corporalem & spiritualem, tum præbitionem tum receptionem. Harchius autem omnibus istis neglectis, duplicem analogiam nō intersigna & res significatas, sed inter rem essentialiter in pane & vino contentam, & intimè ac ineffabiliter illis permixtam, & panem istum ac vinum istud comminiscitur. Vnam videlicet, quòd sicut caro Christi naturalis per hypostaticam inhabitacionis gratiam euafit caro essentialiter Diuina, utpote Filij Dei caro: sic panis iste & vinum istud eadem Diuinitate ipsis essentialiter unita fiant caro Christi vera, & illi carni naturali, quod ad viuificam illam virtutem attinet, similis: alteram autem in eo quòd sicut panis quo vescebatur Christus, & vinum quod bibebat, in terris agēs, calore naturali concocta. &, ut loquuntur medici, (sunt autem professione medicus Harchius, cui propterea similitudines istae fortassis in mentem venerunt) carni illi pro nobis assumptæ, & Diuinitati Τοῦ λόγου unitæ assimilata euadebant ipsa Christi caro naturalis: ita etiam quisquis illa Sacraenta (quibus eadem illa Diuinitas quamvis non hypostaticè, tamen essentialiter & abundantissimè unita est ac permixta) rite, id est tum ore tum viua fide sumit, fiat verum Christi corpus, & quodammodo ipse Christus.

De signorum & rerum significatarum Sacra-
mentalib[us] in cœna Domini coniun-
ctione seu copulatione.

Quum Sacraenta sint signorum species, faten-
dum est necessariò significativa relatione res per ea
significatas cum ijs quodammodo coniungi. Quo-
niam autem non quidquid seu verbis nudis, seu
adiunctis præterea Symbolis ac visilibus signis
promittitur, re ipsa prestatur: idcirco non tantum si-
gnicatione, sed etiam ipsarum rerum significata-
rum vera præstatione Sacramentalē coniun-
cionem sue copulationem definimus. Et hæc est
Sacramentalis rerum communium transmutatio,
qua sit nimirum, ut ex rebus cōmunib[us] fiat vera
& nisi per nos steterit, efficacissima, nostracū Chri-
sto sanciente concorporationis spiritualis instru-
mēta. Istam autē transmutationem in solo usu, non
in substantia ipsius panis & vini posita, vni Dei
nobiscum pacientis voluntati tribuimus: ex quo
efficitur, quum Sacramentalis hæc mutatio in solo
usu posita sit, illa Sacmentorum rationem extrā
usum, eumq[ue] legitimè obseruatum, nullam habe-
re. In hac autem doctrina qui non acquiescent,
(transsubstantiatores nimirum & consubstantiato-
res) hoc præterea requirunt, ut res significare re
ipsa non tantum dari (quod nos minime negamus)
sed etiam in terris una cum ipsis signis adesse di-
cantur: quod quatenus concedamus, & quatenus

transmuta-
tio in usu
non in sa-
craentia

negemus, suo loco dicetur. Ceterum Harchius noster in eodem prorsus atque illi errore versatur, in eo tamen diuersum sentiens, quod illi quidem corpus ipsum, & sanguinem Christi re ipsa adesse volunt, ~~transsubstantiatores quidem sine pane & vi-~~, ~~no, consubstantiatores autem in, sub, vel cum pane~~
~~& vino:~~ Harchius autem non ipsum corpus, neque ipsum sanguinem, sed Diuinitatem ipsam essentialem Tōū λόγου, & carnem illam potentiam cum pane & vino, atque adeo nobiscum cōsubstantiat, ideoque extra usum quoque panem & vinum habere sacramentorum rationem existimat.

De signorum & rerum significatarum in Cœna Domini perceptione.

Quū Sacramēta (Hoc vocabulo latiore notatione accepto) duabus reb. cōstent, una videlicet terrena, altera celesti: docemus rē terrenam, id est panem & vinum, terrenis instrumentis, manu videlicet & ore percipi, & similiter ritus Sacramentales, fractionem videlicet, præbitionem & receptionem, corporeis itidem instrumentis peragi: rem autem celestem, id est quidquid per illa sacramentaliter significatur, sicuti menti obiciuntur, sic sola mente per fidem apprehendi. Rursum verò Transsubstantiatores & Consumenti, propterea quod rem celestem tam presentem esse volūt in terris quam

rem

rem ipsam terrenam, idcirco corporis instrumentis
utranque simul percipi contendunt: nec aliter sen-
tit Harchius, eo quod modo diximus excepto.

De Cœnæ Domini effectis.

Cœnam Domini non propter panem & vinum, NB
sed propter homines institutam esse dicimus, &
quidem ad illorū salutem. Sed quoniam alijs quidem
dignè (id est cum pœnitentia & fide) alijs vero in-
dignè (id est vel quid hoc rei sit ignorantes, vel
increduli, vel impœnitentes) ad eam accedunt, id-
circo contraria duo effecta illi tribuimus: unum
saluicium, quod ipsius Cœna propriū est, alterum
vero ~~ratā~~ ouibērōs, ad condemnationem, non
ab ipsa Cœna, sed ab indigno ipsius usu emanantē.
Verum igitur illius in solis pœnitentibus & creden-
tibus effectum est, cōfirmatio consociationis ipsorum
cum Christo spiritualis: qua fit ut spiritualiter cum
ipso Christo connexi, & sic ipsius meritorū omnium
participes facti, hoc etiam consequantur, ut, sicut
in corpore naturali animato membra cum capite
coherentia sensum & motum inde percipiunt: ita
spiritualiter ipsi Christo copulati, dona omnia spi-
ritualia regeneratorum propria, ac tandem etiam
vitam ipsam eternam, à carne Christi, seu capite,
in coherentia membra emanantem, magis ac ma-
gis adipiscantur: cuius etiam propterea sigillatum
quidem membra, cōiunctim vero mysticum corpus

appellantur. Et quoniam separata alia ab aliis membra neque unum corpus efficere, neque unius eiusdemque capit is corpus unum esse possunt, idcirco inter Cœnae Domini effecta in primis numeramus charitatis incrementum, quo alij cum aliis sub eodem capite arctius coniungatur, sicut eundem Christum iisdem Sacramentis omnes participant. In hoc porro mysterio concurrentes causas sic distinguimus, ut sicut uni divinae ordinatio sacramentalem, de qua diximus, transmatationem tribuimus, ita uni Spiritus sancti infinitæ & ineffabili potentie acceptam ferimus in solidum illam nostri, qui in terris sumus, cum Christo, per eius carnem quæ nunc in cælo est, & nusquam alibi, consociationem, quam Paulus Ephes. 5. 32. Mysterium magnum vocat. Quod autem sic facti spiritualiter ipsius Christi participes, fidei incrementum, aliisque celestia dona, ac in primis nostræ regenerationis ob signationem, ac tandem etiam æternam tum corporis tum animæ vitam adipiscamur, totum illud ab uno Christo Deo & homine, per eius carnem pro nobis assumptam, crucifixam, & tandem supra res omnes creatas cuectam, in nos emanare credimus. Instrumentales denique causas in his mysteriis agnoscimus, partim ipsius Dei respectu, exteriores illas, quibus in externos sensus in currentibus, mentes nostræ ad rerum significatarum considerationem commouentur: nempe pastorem ipsum, verba institutionis,

Symbo-

Symbola, & sacramentales ritus: partim nostri respectu, interiorem & in nobis ex Dei dono hærentem unicam, nempe Fidem. Et rursum inter hæc instrumenta hoc discriminem statuimus, quod externis illis sic utatur Deus, ut tamen ipsis nullam vim intrinsecam efficientem insinuet, sed duntaxat quid ipse unus intus agat, nobis per ea testificetur: interius autem illud quo nos ipsi utimur, nempe Fidem, agnoscimus hac vi præditā esse, idque ex Dei ordinatione, ut Christum verè nobis spiritualiter applicet. Denique novarías siue Con-sociationis voce ex Apostolo desumpta, nullā ipsius corporis Christicū nostris συναφί, nullum realem contactum, neque corporali, neque spirituali modo statuimus. (Quorsum enim hæc monstrosa, Cyclopica, cum corporis Christi veritate & eiusdem in cælis collocatione ex diametro pugnantia, & ab hoc caelesti mysterio prorsus aliena?) Sed ita signifi-caridocemus, quemadmodum, ut cibo naturali in hac vita nutriamur, non satis est apparatas esse & appositas dapes, sed illas præterea re ipsa sumere, & concoquere nos oportet, minimè aliquis succum alimentarium inde hausturos: sic, ut meritis Christi, & iis quæ ipsi insunt fruamur, ac in primis ut æternæ vitæ succum seu vim spiritualem ex eo hau-riamus, non satis esse quod assumpta ab ipso caro, tum accepta spiritus plenitudine, tum in ara crucis sit nobis iustificandis, sanctificandis, & tandem glo-rificandis, perfectissimè aptata: sed præterea oportere

ut ipse met Christus verè ac re ipsa nōster fiat, qua coalitione mystica & spirituali, ipse in nobis, & nos in illo viuamus. Hac autem arctissima credentium cum ipso Christo connexio, non ad ullum corporum contactum, aut animarum realem cohærentiam sed ad intimam in nobis ipsius efficacitatem relata, translatitiis omnibus illis vocabulis, Comedendi, Bibendi, Concorporationis, Insitionis, Coiugij, Vnitionis denique, in sacris literis significatur, quibus videlicet arctissimæ connexiones naturales in communi hominum vita declarantur. Postremò docemus neque ipsius Christi virtutem siue è vī posse à nobis participari, quin ipse met nōster fiat & nos illius: neque viciām ipsum fieri nostrum posse, quin ipsius energiam participemus, quod caro cum virtute, ac virtus cū ipsius carne sic cohæreat, ut neutra ab altera diuelli unquam possit. Ex quo consequitur tum in verbo nudo tum in verbo cum Sacramētis coniuncto, unum & eundem Christum totum cum ipsius Spiritu seu virtute saluifica nobis spiritualiter apprehendendum proponi, quamuis accendentibus ad verbum sacramentis, fidem vehementius in nobis commoueri, ac proinde efficacius agere oporteat. Deinde & illud efficitur Christum ipsum siue in nudo verbo, siue in sacramentis, non nisi à credentibus, ac proinde ad vitam percipi.

Quid autem Harchius? Ita varius est ac multiplex, ut vix, quid liquidō sentiat, intelligere potuerim.

rim. In summa verò vult virtute benedictionis mysticæ, (ut loquitur Pagina 32.) id est, per verbū Dei à legitimè ordinato ministro pronunciatū, (ut scribit Pagina 38.) diuinitatis Christi substātiā, quæ ubique est per præsentiam generalē (pagina 12.) Deum: (pagina 32.) Verbum illud eternum, quod caro factum est: (pagina 15.) ipsam Christi Deitatem: (pagina 16.) Verbum viuificum, & Spiritum sanctum: (pagina 28.) ipsam diuinitatem: (pagina 31.) Verbum eternum, & essentiam diuinaū: (pagina 45.) diuinitatem, quæ in Christo corporaliter habitat: (pagina 63.) carnem Christi inuisibilem, id est, eternum Verbum & Spiritum sanctum: (pagina 77.) viuifici verbi virtutem: (pagina 79.) verbum de Deo verbo: (pagina 80.) virtutem & vim quandam à Christi carne: (pagina 97.) substantiā verbi viuifī & Spiritus sancti: (pagina 103.) quandam Christi portionem: (pagina 106.) esse potissimum in hoc Sacramento: (pagina 13.) solam dari in Sacramento: (eadem pagina) In Sacramento contineri: (pagina 14.) ore suscipi à fidelibus: (pagina 15.) alere carnem Christiani: (pagina 16, & 21, & 28, & 32, & 53, & 55, & 102.) in pane latere: (pagina 26.) infundere sese in panem, ineffabili modo: (pagina 28, & alibi sāpe.) immutare panem in corpus verbi: (pagina 30.) impertire sese per carnem non illam, quæ in cælis est, sed eam quæ ex pane & vino constituitur, fideliumque corpori coniungitur: (eadem pagina.) facere ut panis in

carnis Christi virtutem & naturam transeat: (pagina 31.) facere panem corpus Christi actuale, quando manducatus & concoctus est ab homine fidei, hominem faciens actu corpus ipsius Christi: (pagina 40.) sumi à quibusuis, sed euangelere in ihs quicarent calore charitatis: (pagina 41.) illabi in panem ineffabili modo: (pag. 45.) facere ut panis transeat in substantiam carnis Christi in cælum euectæ: (eadem pagina) perfundere panem: (pag. 46) mutare panem in substantiam Christi infusione diuinitatis secreto illapsu: (pag. 49.) uniri panis mirabiliter, & per habitationis gratiam: (pag. 15, & 56, & 74, & 80, & 81.) facere ut panis abundantissime habeat in se Deum: (pag. 57.) miro modo de plenitudine sanctæ carnis Christi in nos & in panem infusa facere panem Christum per potentiam & virtutem: fideles vero actu tales, de quibus dicitur: Nolite tagere Christos meos: (pag. 63.) quotidie ex pane & vino creatā, & de altari à fidelibus sumptā natura simile esse illi carni, quam habet Christus in cælo, vinifica nimirum ratione viuificantis diuinitatis, quæ sese in panē infudit, & commiscuit ineffabili modo: (pag. 70.) illapsam in panem eidem uniri, ut cera liquefacta alterice cere liquefacta: (pag. 79.) facere miraculiter, potenter, ineffabiliter, ut panis, seruata forma & substantia, in diuinam abeat naturam: (pag. 82.) Distinguiens autem idem Harchius inter eos, qui ad Cœnam accedunt, vult, si animalia fuerint irrationalia,

lia, soto ore panem illum sumere, sed duntaxat ad
 beneficium praesentis vita: si vero fuerint rationa-
 lia, sumere etiam illum, sed non pari exitu. nam
 infideles quidem & haereticos sumere etiam il-
 lum ad eundem finem, sed qui si in infidelitate
 perstiterint, cum etiam sumant cum pane Deum
 per generalem praesentiam diuinitatis, accipere iu-
 dicem non Seruatorem: (pag. 56.) & totum quidem
 Sacramentū manducare, ac proinde corpus Christi,
 sed nomine & sacramento tenuis: (pag. 42.) malos
 vero habentes quandam fidem comedere Sacra-
 mentum ad aliquod bonum vite temporalis, sed
 quia non diligunt ea fide quae diligit, nihil illis
 prodesse Sacramenti comeditionem ad vitam aeter-
 nam: (pag. 71.) Tertium genus restare eorum, qui
 ore & fide & Sacramentum & rem & fructum Sa-
 cramenti percipiunt: (pag. 42.) & tamen mali (in-
 quid pag. 72.) multo minus infideles dicuntur Chri-
 sti corpus comedere. Idem Harchius interdum
 Baptismum Cœnæ Domini exæquat, ut pagina 32.
 aliquando merè spiritualem vim extra carnem
 Christi ei tribuit, ut pag. 61, non minus (inquit)
 est Christus in Baptismo, quam in Eucharistia, ve-
 rum per diuinitatem, non humanitatem. Præterea
 quamvis Papistas merito reprehendat in eo, quod
 poculi usum in ijs quos Laicos vocant sustulerint,
 & illam Deitatem non minus in vinum quam in
 panem velit infundi: (pag. 44.) videtur tamen vi-
 ni & sanguinis illius viuifici potum magis etiam,

quam panis esum urgere, quoniam (inquit) ex Origene, (pag. 115.) non dixit Dominus, *Hic est panis noui Testamenti*: sicut dixit, *Hic est calix noui Testamenti*: adeo ut si quis spacio temporis prematur, id est, (ut loquitur pag. 116.) tempore excludatur, malit preteriri panis usum, quam calicis. Quum enim (inquit) manducatio longius exquirat temporis, quam potatio, si in anima deliquium inciderit, nonne in os potius iniicies vinum, quam carnes, quoniam illud citius repente delapsas instaurat vires? Præterea male defendens panem & vinum Cœna Domini habere Sacramentorum rationem etiam extra usum, id tamen non vult in Baptismo valere. (pag. 89.) Cœnam autem quatenus vocet sacrificium, & hic rursum quot allegorius sacra mysteria contaminet Harchius, suo loco, id est, in refutatione dicemus.

De Cœnæ Domini ad ministrandæ modo ac ratione.

Cœnæ Domini administrationem, sicuti par est, ad institutionis diuinæ normam & amissim exigimus. Itaque à Domini invocatione exorsi, habita concione & repetitis precibus, ipsam Domini institutionem magna cum attentione recitatam populo soleni formula explicamus, ac deinceps, edita fidei Christianæ publicæ per Apostolici symboli recitationem professione, quod iussit facere Dominus,

Dominus facimus. Panē enim fractum, & vinum poculo infusum tradunt quidem ministri, accipiunt vero, comedunt, & bibunt singuli: quibus, peractis, & rursum gratijs Deo actis, populōque diligēter de cōferenda elemosyna, ceterisque charitatis prēstandae officijs commonefacto, (quibus unis rationibus, quatenus videlicet Deo gratias agimus, solenni nostri tū corporis, tum animi, consecratione Christianæ charitatis officiisque testificata, hanc actionem docemus εὐχαεισὶν sacrificium vocari) minister populum cum solemni benedictione dimitit. Et quoniam sacra est in primis hæc actio, quasi in cælis potius quam interris celebranda: curamus, ut hæc omnia non tantum honeste & decenter, (sicut reliqua omnia in domo dominifери decet) sed etiam reuerenter & venerabili cum grauitate administrentur. Omnia autem illa quorum quedā ad impietatem, quædam ad superstitionem conuersa sunt, quædam denique ridicula sunt, & histriconæ saltationi quām usq; adeò sacris mysterijs conuenientiora, è domo Domini tanquā sordes, eieciimus: relicta in ijs, quæ adiaphora sunt, singulis Ecclesiis libertate. Harchius autem, quanuis panem & vinum diuinæ ipsius essentialis τοῦ λόγου virtute, ipsis abundantissimè, ut ipse loquitur, unita repleuerit: nihilominus tamen adorationem interiorem ad illa directam tollit, ut exteriorem, quam venerationem appellat, substituat: oblationē & θυμῷ ξένῳ nō simpliciter damnat:

E.).

linteā denique sacerdotis vestē nō improbat: impia tamen & superstitiona quādā meritō reprehēdens.

Et hactenus quidem Harchy sententiam de singulis huius controversiae quæstionibus cum nostra comparauimus. Itaque superesse hoc videtur, ut nostris confirmatis, dogmata illius ex Dei verbo refutemus, ac demum ijs, quæ pro se profert, respondeamus. Erit autem hoc nobis eò facilius, quod ne speciem quidem ullam ullius argumenti Harchius ex Dei verbo profert, præter unicum prorsus elumbe, quod suo loco explicabimus. Primum, quod panem & vinum dicamus signa esse cum ipsa rerum significatarum prestatione coniuncta, probatione non eget, nisi apud Transstantiatores, qui promutatione rerum communium in Sacra menta statuūt earum annihilationem. Sed cum Harchio sentire non possumus intra ipsa signa re ipsa contineri res significatas, quæcumque tandem illæ sint. Hoc enim neque ipsa rerum, id est, Sacramentorum aut rerum significatarum natura patitur: neque in sacris literis illa vocula inueniuntur, qua constitui tale quicquam poscit: ut planè videatur hac quidē in parte minus absurdæ eorum sententia, qui Christi corpus realiter adesse volunt, quam eoruū qui in, sub, vel cū pane re ipsa illud adesse cōtendunt. Sed Harchius magis etiā ineptā sententiam tuetur, qui, ut corporis naturalis localem presentiam excludat, deitatem ipsius verbi, ex carne assumpta in panē illapsam, velit intra ipsum panem

nem

panem habitare, adeoque ipsi re ipsa uniri & permisceri. De quo dogmate mox dicemus.

Iam verò quod ad res significatas attinet, verum illud ipsum corpus naturale, & verum illum naturalem sanguinem Sacramentis illius panis & illius vini significari, dicimus constare ex additis vocibus. *QVOD TRADITVR, & QVI EFFUNDITVR:* item ex disertis Pauli verbis, i. Cor. 10.16, ubi panem quidem corporis Christi, poculum autem, (id est vinum poculo contentum) sanguinis Christi communionem esse testatur. Nec enim dubium esse potest, quin id ipsum quod cōmunicatur, sit illud ipsum, quod in Cœna Domini significatur & præstatur. Itaque nihil absurdius fingi potuisse isto Harchij commento, qui nomine corporis quod traditum fuit pro nobis, & sanguinis qui fuit effusus, Deitatem ipsam Christi siue verbum ipsum aeternum Patris, & Spir. sanctum intelligit. Diversa est autem questio. *Quid in Cœna Domini significetur & præstetur, ab ea qua queritur, quo sensu corpus illud naturale de pane illo, & sanguis ille naturalis de vino illo dicatur.* Ad hanc enim respondendum est, Sacramentale hoc esse dicendi genus, quo, ut ipse Harchius agnoscere cogitur, rei significat & nomen ipsi signo tribuitur. Ac proinde agnoscimus Corporis nomine interdum non ipsum naturale corpus sed eius Sacramentū significare: quod nonnulli ex veteribus patribus corpus Sacramentale vocarunt, id est, Sacramentaliter intellectū, velu-

ti quum dicūt. Corpus Domini videri, tangi, dentes in illud infigi, in terram cadere, creari, fieri, cōsumi: sed nullam propterēa Diuinitatis Christi siue Tō̄s λόγου in ipsis Sacramentis realem inhabitatio- nem ponimus. Præterea & hoc agnoscimus, Eccle- siam quoque corpus Christi vocari, sed mysticum si- ue spiritualiter, mysterio magno, ut loquitur Apo- stolus Ephes. 5. 32. inter se sub uno & eodem capite, Christo connexum, & eiusdem Spiritu vinificatum, Eph. 4. 16. neque id quoque mysterium inficiamur signis panis & vini, & eo quod omnes ex eo- dem illo pane sumimus, & ex eodem illo poculo il- lum Spiritum bibimus, I. Cor. 10. 16. adumbrari at- que etiam sanciri: sed hoc nunquam probabit Har- chius, neque aliis quisquam his verbis institutio- nis cœnæ Domini: CORPVS MEVM QVOD PRO VOBIS TRADITVR, Ecclesia siue ipsa Ecclesia membra, id est, corpus Christi mysticū intelli- gi. Pari. n. ratione per HOC EST SANGVIS QVI EFFUNDITVR idem corpus mysticum rursum intelligeretur, quod adhuc nemini venit in- mentem, ut diceret. Et certè si corpus illud esset my- sticum corpus, singuli fideles Ecclesiam comedere viderentur. Age igitur plusquam aniles istius- modi nugas, & vertiginosissolis ista deliria relin- quantur.

Tertio, analogia inter caducam hanc alimoniam & vitam, & cœlestem illam naturalis Christi car- nis virtutem, & aeternamque inde in nos, non in pa- nem

nem autem vīnū emanātem vitam, quum in sacris literis nullies inculcetur & ipsi consubstatiatores id ipsum in sexto Ioannis capite agnoscant, probatione non eget. Totum autem illud Harchij commentum de pane communi, quo Christus vescebatur, qui ante diuinā caro Christi, ab eodem postea comesus & calore naturali concoctus euaserit ēvēfysa caro Christi, & quidem diuina, propter unionem Tōū λόγου hypostaticam, quasi propterea panis cœnae Domini corpus ipsius dicatur, quid aliud est quim ebrij delirantis somnium? Nam etiam si istud tam absurdum commentum illi concederem, oportuisset sanè Christū prius hunc ipsum panem, quem corpus suum appellat comedisse, cōcoxisse & (sit honor auribus) reieciisse, ac sic tandem factum corpus suum discipulis præbuuisse. Et nunc quoque ubique & quoties Domini Cœna administratur, Christum oportuerit corporaliter presentem hæc eadem agere, aut inuisibiliter in cœlum subducere, ne nudum panem sumeremus. Verum ne sic quidem panis ille fuerit Dominicano, quum cibi excrementa non fiant ipsius sumentis caro, sed is demum cibi succus, qui carni sumētis assimilatur. Sed his omnibus putat se pulchre occurrisse, quoniam Christum dicit carnem illam suam sic ex pane creatā in cælo habere, sed ex illa carne suam Deitatē infundere in panem (pag. 76.) qui proinde diuinus effectus, sit quoque nostri respectu, caro Christi diuina. & demum etiam credentes, ore & fide comesus faciat i-

tidem diuinos & ἐπεργέα ipsius Christi carnem, illi in cælis manenti naturali natura & specie, ut loquitur, similis, atque adeò, ut loquitur, pag. 77, caro Christi caro inuisibilis, æternum verbum, & Spiritus sanctus: quæ non tantum stulta, sed etiam impia portenta quid attinet pluribus refutare, quū nulla ne rationis quidem specie nitantur? Absit enim ut Patribus, quorum testimoniis Harchium nullo cum pudore abuti ostendemus, hæc monstra unquam in mentem venisse existimemus.

Quòd autem ad Sacramentalem symbolorum & rerum significatarum, id est, corporis illius naturalis pro nobis traditi, & sanguinis pro nobis effusi præstationem cum significatione coniunctam attinet, quod hac de re docemus, certò & expresso Dei verbo nititur. Quum enim constet Sacra menta de quibus agimus, esse promissionibus Euangelicis adiuncta, ut tanto magis de illarum præstatione certiones fiamus, cōsequitur neque ipsis promissionum verbis, neque Sacramentis aliam coniunctionem tribui posse, quam efficacis significationis quæ à promittentis sola vi & fidelitate emanet. Etenim spiritualia sunt quæ tum verba, tum Sacramentis & significantur & sub Euangelica, id est, fidei condizione præbentur: merè vero spiritualia ac diuina in caiusmodi sunt incorporatio in Christū, & in eodē collatum iustificationis, sanctificationis, & tandem glorificationis seu vita æterna donum, per alium ut ullo modo efficientem causam si quis nobis tribui existimet,

existimet, aut rerum diuinarum prorsus est imperius, aut planè impius, ut qui, quod unius Dei est incommunicabiliter tam proprium quam ipsa est Deitas, ad panem & vinum, res inanimatas, transferat, aut certè cum illis communicent. Nego igitur, & pernego Deitatem aut vim ullam diuinam in ipsa signa infundi, & impiū esse hoc dogma rursum dico, eo quidem sensu quo loquitur & scrbit Harchius, non quo locuti sunt Patres, quorum sententia penitus deprauat, ut suo loco dicemus. Aio (inquam) impiū esse dogma, existimare quòd res communes, ex Dei ordinatione Sacra menta fiant, aliter intelligere, quam quòd ad alium usum, id est, ad res diuinias significandas, transferantur, quarum prestatio, nullo modo neque à ministro neg, à verbis ipsis, institutionis, neque à symbolis, sed in solidum ab unius Dei vi, nulli prorsus rei creatæ inquam communicata, efficitur. Falsissimū est igitur hoc deliriū ab Harchio tot modis inculcatū, ineffabili modo verbum ipsum in panem & vinū re ipsa illabi, ut Domini caro fiant duplues. Nec enim Sacramentalis mutatio est magis miraculosum aut ineffabile quippiā, quam quum ex cōmuni cera sit autenticum publici instrumenti sigillum. Quanuis enim illa quidem sit diuina & diuinarum rerū causa, hæc vero humana & sanciendis rebus humanis instituta ordinatio: tamen res ipsa in genere eadē est, tantum in eo differēs, quòd in illis Deus de vita aeterna, hic vero homines de negotiis humanis paciscuntur.

E. iij.

Quod & Transsubstatiatores signorū, & Cōsubstatiatores rerum significatarum, & quidem in primis Harchium, qui ipsum aeternum Dei filium maxima cum impietate pani realiter uniri docet, saltem extoties à nostris citato Augustini loco lib. de Trinit. 3. cap. 10. discere oportuit: ubi Sacra menta dicit ut religiosa honorem habere posse, non autem stuporem ut admiranda. Sed hoc istos omnes fecerit, quod ea quae Dominus verè ineffabiliter agit, dum quæ corporaliter per symbola significat, in credentium cordibus spiritualiter sua unius virtute exequitur, cum Sacramentali mutatione confundūt: quum illud Dei opus, id est, Ecclesiae & Christi spiritualis illa connexio verè magnum sit mysterium, ut loquitur Apostolus: hoc verò, id est, rerum aliquarum à communi Christi ad aliū extra ordinariū significantium translatio à pacientiū voluntate pendeat, & inter homines etiā sit quotidianum. Sed & istud cōmentum, quo aeterna illa aeterni Filij Dei Deitas secundum substantiam pani unitur, quomodo impiū nō est? Quod enim Harchius hypostaticā hāc unionē Deitatis & panis non esse cōtendit, manifeste, ut in Scholis loquuntur, contradictionē implicat. Quid enim aliud est, hypostaticè verbum illud aeternū Dei carni assumptæ unitum esse, quam οὐαὶ τῷ σώματι id est sua τῷ σώματι, non autem sola ἐνεργείᾳ aut nanopονίᾳ illi carni unitum esse? Sed audio quid Harchius respondeat, verbum videlicet illud aeternum sic illi carni unitum esse, ut cum illa unicū φισάμηνος

ad ipsorum constitutum, cum pane vero sic uniri, ut eum
 non actu, sed suavitas etiam efficiat corpus, non idem
 illud ipsum quod est in celis, sed aliud numero, na-
 turam tamen & specie, id est, etiam per inhabitan-
 tem re ipsa in pane Deitatem diuinum, postquam
 illud potentiale corpus ore & fide sumptum, come-
 sum, & concoctum fuerit. Enim uero quid hoc aliud
 est, quam totidem incarnatos filios Dei statuere,
 quot ad Cœnam Domini ritè, & sicuti par est, ac
 cedunt? Et ineffabilem illam gratiam uni illi car-
 ni ex Maria Virgine assumptæ propriam, quanvis
 impari, quod ad energiam attinet, efficacitatem,
 cum credentibus omnibus communem statuere? Ut
 autem apertius etiā intelligatur, quim & ridicu-
 lum & impium sit istud commentum, quo ipse met
 Dei Filius cum symbolis re ipsa uniri dicitur, fin-
 gamus Harchium non ipsum Deum, non Verbum
 ipsum aeternum, sed quandam duntaxat ipsius vir-
 tum, quam carnem verbi, & verbum de Deo
 verbo Patrū testimonix non intelliges, vel peruer-
 tens sepius appellat, intellectuisse: & quanam hac sit
 virtus, & cuius efficaciae dispiciamus. Deum certè
 ubique oīσιωδῶς qui esse negat, Dei infinitā essen-
 tiā negat. Vbiique autem illum esse, ut rerum
 creatarum partem, & quasi cum illis compositam,
 vetus Manichæorum delirium est. Et tamen cum,
 ut dicit Apostolus, in ipso, id est ipsius unius vi vi-
 uamus, moueamur & simus: & ut ipsi prophani
 scriptores cognoverunt, qua vi creata sunt omnia,

eadem etiam illa quandiu sunt fatendum sit conseruari: ex quo efficitur Deum non tantum $\sigma\omega\tau\omega\delta\omega\varsigma$ sed etiam $\epsilon\pi\gamma\eta\tau\omega\varsigma$ rebus omnibus, quanuis non eadem nec pari efficacitate adesse. Sed eadem illa & unica vis diuina non pariter sese in rerum creatarum conseruatione exerit, ut in prima earum creatione sese demonstrauit. Sic enim ipsa res ex nihilo condidit, ut non tantum prima, sed etiam sola sit rerum omnium existentiae causa, seu materiam seu formam spectes. In rerum autem, quas ex praeciente materia condidit, conseruatione, siue specierum propagationem, siue individuorum perseverantiam spectemus, causas secundas ordinavit, per quas, quanuis iis minime deuinctus, rerum omnium ac singularum naturas conseruat. Sic à cœlo & ab agricultura soli libertas: à sole, luna, stellis, ventis, aëris constitutio: à cibis sue naturæ accommodatis animantium vita dependet. Sed longè aliud est rem aliquam vi sibi diuinitus insita fouere, quam res ipsas ex nihilo condidisse. Itaque illud summa quadam benignitate rebus creatis Deus certis gradibus concessit, res naturales naturalibus causis, prout tamen ipsi libuit, conseruans. At illam creandi, id est, ex nihilo aliquid efficiendi, vim sibi uni propriam esse ac permanere voluit, ut & ipsius naturæ ordinis immutationem. Etenim Iehoua sit oportet, qui quidpiam à Non esse ad Esse traducat: unde etiam & Filij & Spiritus sancti Deitatem ex eoprobamus, quod ijs rerum omnium existentium creatio,

creatio, ut & Patri, in sacris literis, tribuatur. Quod attinet autem ad ordinis naturae mutationem, quæ miraculi voce propriè accepta significatur: valde hallucinantur qui (uno excepto Christo homine) vim eiusmodi miracula edendi cuiquam unquam insitam à Deo fuisse existimant. Itaque miracula propriè appellata, quibus nimirum ordo ipse naturae immutatur vel etiam aboletur, nulli nec Angelo nec homini accepta ferēda sūt, quasi causis ullo modo efficientibus, sed ut meritis ac nudis instrumētis. Nam nec Angeli quidem boni, nec sancti homines quicquam unquam ~~ad quō~~ egerunt: sed illi quidem Dei mandata sunt executi, rerum natura non ipsis ullo modo, sed Dei unius conditoris mandatis obsequente. Sancti autem homines, itidem Dei mandato, siue expressa, siue tacito & intrinseco afflatus suggesta, siue precibus impetrata miracula sic ediderunt, vt nulla ipsis insita vis hoc effecerit, sed unicum eorum externum ministerium interuenerit. Multò magis ergo quæ ab impuris siue spiritibus siue hominibus edita leguntur, vel meret fuerunt præstigia: vel causarum naturalium nobis quidem occultarū, dæmonibus autem, quos nullæ res istiusmodi latet, cognitarum effecta, quæ tamen hominibus miracula videntur: vel ab ipso Deo per malos etiam Angelos iusta sua iudicia exequente, edita. Itaque non magis Moses, quam ipsius virga, tot miracula in AEgypto, & in deserto edidit: ut merito Marcus 16.20, Deum ipsum dicat

miraculis Apostolicam doctrinam confirmasse,
 Act. 3. 16. & 4. 10. Petrus sanati claudi miracu-
 lum sic ad Christi inuocatum nomen referat, ut
 sibi & Ioanni nihil praeter externi ministerij par-
 tes relinquat. Ad Christum autem ipsum quod at-
 tinet, statuendū est, eum esse verum Deum natura
 siue essentia, & qui etiam quatenus homo est, impe-
 rium in res omnes inferiores acceperit: sed tamen
 opera quæ præter naturam edidit: Augustinus uni
Dicitati ab humanitate non quidem separate, sed
distinctæ, attribuit his verbis Tract. in Ioan. 9.
Quia (inquit) Maria non erat mater diuinitatis, "
& per diuinitatem futurum erat miraculum quod" "
petebat, respondit ei, quid mihi & tibi mulier?" "
Idem eodem loco: Esuriebat Christus, quia homo" "
erat: pauit quinque panibus tot millia, quia Deus" "
erat: dormiebat, quia homo erat, ventis & fluctibus" "
imperauit, quia Deus erat. Et Cyrus in Ioā. lib. 2." "
cap. 139. Propriū est (inquit) suprema substantia, ut" "
mortuos possit viuiscare, quod æqualiter Patri atq;" "
Filio inest, propriū (inquā) àxwvñtcoç. Nā alioquin" "
non procederet Cyrilli argumētum, Deitatem Filij" "
ex mortuos viuiscandi virtute colligentis. Et idem" "
Cyrillus lib. de Trinit. 5. Et quæ diuino modo facta" "
sunt à Christo, non sunt humanis conditionibus at-" "
tribuenda, sed naturæ ineffabili & omnem mentem" "
transscendentia. Idem eodem libro: Posse implere" "
omnia, & transire per omnia, & sequi in omnibus" "
concedes etiam alteri naturæ à diuina, quam diui-" "
 na?

„næ? Non equidem. Denique Christus ipse testatur
 se in Spiritu Dei ciicere demonia, id est, ut idem
Cyrillus recte interpretatur, in Spiritu sancto, qui
est & Patris & Filij virtus coessentialis. Idem Cy-
 rillus libro in Iean. primo, cap. 72. explicans illa
 Baptiste verba. Non enim ad mensuram ei dat Spi-
 ritum, & Spiritum ipsum essentiale à donis ab
 eodem per participationem communicatis distin-
 guens, Non ignoramus (inquit) Apostolorum quo-
 que manibus datum Spiritum, sed orabant illi Spi-
 ritum, qui quum veniret, manibus eorum præberi
 dictus est. Non enim ipse beatus Moses de Spiritu
 qui erat in eo accipere videbatur, & aliis præbere,
 sed soli diuina hoc seruatū est potestati. Solus enim
 Deus hæc sublimia Deoque digna efficere potest.
 Quorsum autem hæc omnia? nempe ut sic aduersus
 Harchium colligamus. Si per hanc virtutem, cuius
 illapsu reali per benedictionem mysticam, vis pa-
 nem hunc fieri potentia corpus Christi, intelligis
 ipsam aeterni Filij Dei essentiam, plus certè huic
 pani rei inanimata, quam ipsis etiā Apostolis con-
 cessum fuerit, ut qui Spiritus tātūm participationē,
 id est, dona ab ipso in ipsis creata, & quidem ad
 mensuram habuerint. de quibus late Apostolus
 1. Cor. 12: Deitati etiam, ut ostendimus seruata illa
 incomunicabili miraculorum, quibus ordo naturæ
 immutatur, efficiendorum potestate. Imò etiā in eo
 quod vim nos diuinitus regenerādi dicis essentia-
 liter illi pani infundi, plus huic pani, quam ipsi
 Christi carni naturali, per se, siue in sese conside-

rata & tribuis: utpote quæ, sicut ex Augustino & Cy-
rillo probauimus, illa verè sublimia & diuina opera
ediderit, & etiamnū edat, non gratia vlla habitua-
li, ut in scholis loquuntur, sed sola unionis gratia,
id est, non quatenus homo fuit & est omnibus do-
nis, quorum capax esse potest humana natura, per-
fectissimè ornatus, sed solius, solius (inquam) in se se
consideratae Deitatis respectu, humanitate, tāquam
instrumento, ad ea quæ merè humana sunt prestan-
da, utentis: quāuis operum Christi διοτελέσματα,
toti personæ aduersus Nestoriū sint tribuēda. Quòd
si per illam vim non ipsummet Filium Dei essentia-
liter, nec Spiritum ipsum sanctum, sed energiam in
ipsa carne Christi naturali ab illis creatam intelli-
gis, primum meras præstigias profers. Nulla enim
tal is viuifica vis ipsi Christi carni inseri potuit in
se se consideratae, ut ex ijs testimoniosis, quæ protuli-
mus, apparet. Quòd enim hæc caro viuificat, ideo
fit, quia hīc homo est essentialiter Deus, non quòd
hæc caro sit vita in se se: quod si vita in se se non est,
ne viuifica quidem est in se se. Quomodo igitur ex
illum carne viuifica vis creata siue ex participatio-
ne in panem re ipsa se se insinuarit, que neque
creata unquam est, neque creari potuit, quoniam
quicquid in se met ipso viuificum est, Deus ut sit ne-
cessere est, Deus autem esse nihil quod sit creatum po-
test? Et tamen tantum abest, ut quoniam, ne pro-
prietates cum Eutychete confundamus, negamus
Christi carnem in se se viuificanti vim habere,
propterea

propterea naturas cum Nestorio separemus. vel homini Christo, siue carni Christi vim viuificam, contra ipsius verba manifesta adimamus, ut contra ἐδητέλεσμα toti personæ, sicuti dictum est, tribuamus, contra Nestorium, & quum carnem Christi dicimus propter personaliter inhabitas verbum illud aeternum Dei, nos proinde essentiali vi Deitatis viuificare, multò plus ei tribuamus, quam ij, qui proprietatibus naturarum cum Eutychete confusis, virtute quadam creata & participata, carnem illam viuificam factam esse contendunt. Quæ quum ita se habeant, iterum dico Harchium somniasse, quum panem Cœna Domini ea vi, quæ nusquam fuit, neque est, neque erit, è carne Christi delapsa, non modo diuinū factum, sed etiam viuificandi vim, ad nos videlicet re ipsa & actu Christi corpus efficiendos, adeptum diceret: quod, si verū esset, quanuis aliquid esse actu plus sit, quam esse tantum duværi, tamen cum maius quiddam sit, ac præstans, vim habere alios viuificandi, quam ab alio viuificari, & hoc utrumq; tribuat illi pani Harchius, (nec enim viuificare nos Christi corpus posset hic panis, nisi prius ipsemet esset talis effectus) & posterius istud tantum nobis relinquat Harchius, maiorem certè gratiam Deus in huc panem, quam in ullos Christianos contulerit. Hunc autem errorrem alij multi consequuntur, distinctè quoque refutandi. Quoniam enim existimat Harchius hanc vim huic pani re ipsa inseri & uniri, hinc tria effi-

ciuntur necessario. Vnum, quandiu manent panis & vinum, percepta semel benedictione mystica, siue sumantur, siue non sumantur, id est extra usum quoque rationem Sacramentorum habere. Alterum, Quicunque ore Sacra menta sumat, utrumque sumere, nempe & illa symbola & re illis re ipsa insitam & unitam. Tertium denique, Si Filius ipse Dei & Spiritus sanctus re ipsa & substantialiter istis symbolis inheret, Filium Dei, & Spiritum sanctum in illis adorari debere: quos & absurdissimos & terrimos errores, Harchio cum Transubstantiatoribus & Consumenti atque Consubstantiatoribus communes, seorsim refutabimus.

Ad primum quod attinget, questio in eo tota vertitur, Num benedictione sacramentali (id est, ea recitatione & explicatione institutionis Cœnae Domini, quæ sit in legitima ipsius administracione) panis & vinum certa qualitate quapiam afficiantur, quæ ipsis re ipsa inherent, ut etiamsi eo ipso tempore, quo hæc fiunt, non sumantur, ista qualitas ipsis ut subiectis impressa permaneat: ac proinde, siue ad absentes eo ipso tempore quo mysteria in cœtu peraguntur, deferantur, siue seorsim reposita, prout tulerit agrotorum necessitas, ipsis praebantur, noua consecratione, id est, institutionis recitatione & explicatione denuo facta non sit opus. Nos quanvis vetustam esse sciamus reliquarum Eucharistie in hos & alios usus reservationem, tamen, quoniam neque fundamentum habent ista in Dei

in Dei verbo , neque aliunde quām à superstitione
 natasunt, & ut fortassis aliquando tolerabilis iste
 mos fuerit (quod eò usque nonnulli putarint istud
 aliquorum infirmitati concedendum) nunc ta-
 men, propter mox sequutam idolomaniam, morem
 istum prorsus abolendum censemus, & symbola do-
 cemus extra usum, siue extra illorum sumptionē, NB
nullam habere Sacramentorum rationem. Constat
 enim hæc mysteria religiosa meras esse actiones
 continuas, ad quas idcirco non adhibeantur sym-
 bola corporea ut in ijs sistat sese cogitatio, sed con-
 trà ut eos quibus præbentur ad aliud cogitan-
 dum & agendū commoueant. Itaque sicut panis &
 vinum ex rebus communibus fiunt relatiuè ad re-
 ctum illorum usum Sacra menta, citra ullam rea-
 lem in ipsissimæ mutationem : ita mutationem illam
 Sacramentalē illo fine & usu merito circumscribi-
 mus. Afferimus & alias rationes ab exemplo tum
 veterum Sacramentorum, tum etiam Baptismi sum-
 ptas. Quum enim quispiam tinctus siue perfusus
aqua fuerit, inuocato Patris, Filij, & Spiritus sancti
nomine, cessat Sacramentū, quod idem in circunci-
sione fuit; & idē nostri aduersarij de suis illis ficti-
 tijs Sacramētis Confirmationis, Extremæ unctionis,
 Pœnitentiæ confiteri coguntur. Quod autē excipiunt
 aliud statuendum esse in Eucharistia, quoniam in
 astione sola non consistat, nihil est. Nam Actio ge-
 nus est, ad quam omnia mysteria referenda sunt,
extra quam perabsurdum esset speciem aliquam

F.J.

imaginari: & in Baptismo quoque aqua, & à Pontificis quoque oleum in Confirmatione & Unctione pluribus & operosioribus ritibus preparata adhibentur, quam panis & vinum in Cœna Domini: quæ tamen ne ipsi quidem Sacraenta vocant, sed ad Sacramentorum administrationem, veluti materiam adhiberi concedunt. Siue ergo satis sit semel recitatam & explicatam fuisse in publico cœtus sacrae Cœnae institutionem, ad hoc ut symbola ex rebus communibus Sacraenta euadant, ita ut in præbendis eorum reliquijs adhibeantur, quasi iam preparata, siue repetita benedictione indigeant: non habent tamen Sacramentorum rationem extra actionem his verbis prescriptam: ACCIPITE COMEDITE: ACCIPITE, BIBITE. Nam ne in naturali quidem alimonia panis habet cibi rationem, nisi in eo qui pane vescatur. Sed in eo panis hic cœlestis, id est, ad diuinum usum significandum & præstandū extra ordinem destinatus, (ideoque Sacramentum factus) à naturali differt, quod naturalis vim alimentarem sibi habet à natura sic insitā, ut quandiu panis est, illa non careat, siue quispiam eo utatur, siue minus: panis autem iste cœlestis, significacione tantum Sacramentum, id est, spiritualis cibis est, idq; usus ipsius respectu, nempe efsus & potus: sicut aqua, que in Baptismo adhibetur non est baptismi aqua, nisi quis ea, sicuti per est, tingatur. Et hoc quidem mirum non est Transsubstantiatores & Harchium agnoscere noluisse,

noluisse, quum illi quidem panem in verum corpus Christi reipsa trā substātiari dicāt: Harchius autem ipsum met aeternum Dei verbum, seu virtutem ex carne Christi reipsa emanantem impanari, id est, ipsi pani inseri & vñiri mysticæ benedictionis virtute velit. Sed Consubstantiatores ipsummet corpus Christi non minus realiter in, sub, vel cum pane copulantes mirum videri possit illud quoque Philippi verissimum axioma, quod sympho-
la extra viſum non habeant Sacramentorum rationem, non ut quod ad alia, falsitatis damnasse: nisi res ipsa satis supérque demonstraret nondum istos homines, quid dicant aut scribant satis cogitasse.

Profert autem hoc loco Harchius nonnulla, qui-
bus respondendum videtur. Nam (inquit pag. 89.) nisi viuifica gratia perpetuo manet etiam in reli-
quiis communionis, quid deferebant Diaconi ad
absentes, teste Iustino in Apologet? Respondeo, non aliud dicere Iustinum, quam quo tempore Cœna Domini in publico cœtu celebrabatur, habitâ etiam fuisse rationem eorum, qui propter morbū abessent à cœtu, & ad illos fuisse missā per Diaconos Eucha-
ristiā. Vna igitur & eadē erat hæc actio, ac proinde nihil pertinet ad asseruatas epuli sacri reliquias. Profert Harchius postea Serapionis cuiusdam exem-
plum ex Eusebio, lib. 6. cap. 34. Cui animam agenti nocte missum fuerit paululum Eucharistiæ. Item, quod dicit Hieronymus de Exuperio Episcopo Tolosano, qui corpus Domini portarit in canistro,

„ sanguinem autem in vitro. Item illud de Ter-
 „ tulliani uxore seruante domi sue Eucharistiam.
 „ Item illud de Satyro fratre Ambrosij, Eucharistiam
 „ quasi viaticum in collo portante. Et de Heremi-
 „ tis, si aberat sacerdos, à se ipsis Eucharistiam acci-
 „ pientibus: cuiusmodi alia plura repeti ex antiqua
 historia possunt. Quorsum autem hæc? nempe
 ut colligatur nō temerè asseruatas olim fuisse istas
 reliquias, & nunc etiam non male in templis Chri-
 stianorum seruari, manente in sacramentis et-
 iam asseruatis benedictionis virtute, ut diser-
 tè ad Colosyrium scribit Cyrillus. Nos verò non
 an asseruata, sed an merito asseruata fuerint illa
 fragmenta querimus. Constat enim ex Dei verbo
 disertè inhibitum à Domino fuisse, ne quid ex
 agno Paschæ, expresso Eucharistiae nostræ typo, in
 posterum diem seruaretur: & in aliis sacrificiis
 Lenit. 7. idem non temerè præcipitur, nempe,
 ut omnis aditus superstitioni præcluderetur. Et
 certè quum Paulus idolothytæ in macello venalia
 exposita, non vult inter res prophanas cen-
 seri, extra usum profanorum sacrificiorum,
 satis etiam ostendit, quenam vicissim tum füe-
 rit in Ecclesia de Eucharistici epuli reliquiis
 sententia. Tum autem fuit valde difficile &
 penè invincibile, quum Christianicibum simul ca-
 perent in suis Agapis, (quod ad multa secula,
 præsertim in concursu ad martyrum munera vi-
 guit) ita dimetiri panem & vinum quæ pecu-
 liariter

liariter Sacramentali cui destinabantur, quin aliquid plerunque superesset, de quibus varia, immo etiam repugnantia statuta fuisse ex vetustorum scriptis apparet: ac proinde opinionem istam de Sanctificationis alicuius in ipsis symbolis inherentia non statim irrepsisse. Iubentur enim ex Clemente Romano Pontifice, de Consecr. Distinct. 2. cap. Tribus gradibus, Clerici reliquias fragmentorum corporis Domini sepositas in sacrarium eo ipso die consumere: & Hesychius Nazianzeni discipulus in Leuit. 8. sui seculi morem fuisse docet, ut quod superfuisset, cremaretur: quod etiamnum hodie in multis, ut loquuntur, casibus apud ipsos Pontificios obseruatur. Apud Nicephorium autem lib. 17. cap. 25. & in Consilio Matisconensi secundo, adhibebantur etiam Scholastici illis edendis reliquiis. Quid amplius? Fatetur ipse Harchius aliquando fuisse vetitum, (veluti Concilio Toletano primo cap. 14. Et Cæsaugustano cap. 3. addita etiam perpetui anathematis pena) ne quis dominum Eucharistiam deportaret: contra quam fecit Gorgonia Nanianzeni soror, & (gliscente paulatim superstitione, quem tandem in istam horrendam circumgestationem & idolomaniam deuenit) alij præculdubio non pauci. Quid igitur hic profert Harchius, quo istud suum dogma confirmari possit? Nam, ut cetera omittam, si qua ratio est seruandi Eucharistie panis, eadem etiam in altero symbolo, nempe vino valeat necesse est, nisi discepundam

esse putet, quæ Dominus coniunxit. Cedo vero cur panem potius isti quam vinum afferuant? nempe (inquit omni amissio pudore Transsubstantiatores) quod vinum facilius acebat, quum tamen omnem vini substantiam euauisse velint. Et hæc fortassis fuit præcipua ratio azymi usurpandi panis, & orbiculares illas tenues offulas præbendi. Denique quis sane mentis non videt, egrotis (nam aliæ superstitiones domi reseruandi sacri panis iam pridem apud ipsos obsoleuerunt) etiam si illa valeret sententia, longè melius consuli, si de integro tota Sacramentalis actio apud ipsos renouetur, quim si rancido pane, præterito verbo, quod est symbolorū velut anima quedam, pascantur? Et de hoc quidem hactenus.

Alter error ex illa reali siue corporis ipsius, siue Deitatis Christi in pane & vino inexistētia hic est, quod quisquis ore sumit symbola, ipsum etiā Christum ore sumat, quod & verbo Dei expresso & Sacramentorum naturæ ex diametro repugnat. Ac de corpore quidem ipso Christi physico nunc non disputo, sed aduersus Harchium dico vix ullum posse magis insanire, quim qui opinetur Deitatem ipsum Filij & sp. sancti posse corporis sensibus percipi. Ad hoc autē deliriū accedit etiā duplex impietas: una, "quod corpus Christi, quod vocat, putat ab infidelibus "etiam & hereticis sumi, qui si communio illa esse possit "lucicū tenebris: altera, quod ab ipsa percepta Deitate virtutem eius in nonnullis separat: quod est ipsam

ipsam Deitatem diuidere. Qua de re mox dicemus.

Tertius error est in adoratione symbolorum, quam modò tollit, modò in venerationem transmutat, modò statuit Harchius: & certè, si verū est eius dogma, de reali & essentiali aeterni verbi & Spiritus sancti cum symbolis unitione, adoratio tum interna tum externa excludi nec potest nec debet. Quam disputationem in tractationem quæstionis de Cœnæ Domini administrandæ ratione placet reijcere.

Nunc igitur agamus de Cœna Domini effectis, quæ duplia statuit Harchius: una videlicet, quæ ipsa symbola respiciunt, utpote quæ Deitatis illapsu realifiant ipsum Christi corpus Ævumq[ue]: altera quæ ad nos pertineant, qui viuificorum symbolorum ore & viua fide perceptorum virtute fiamus ipsum Christi corpus actu, non tamen illud ipsum idem numero, quod sumpsit ex Virgine, & quod nunc est in cœlis, sed ei specie & natura simile. Et de illis quidem prioribus paulò antè copiosè diximus, quod propriè pertineant ad quæstionem de symbolorum & rerum significatarum copulatione. Ac proinde superest, ut de posterioribus agamus, id est, de ijs, quorum in nobis efficiendorum, vel potius sancientorum causa Dominus haec mysteria instituit: quæ tractatio in tribus quæstionibus posita videtur. Una videlicet, quid ex Cœna Domini consequamur: altera, per quid, cœu efficientem causam, id consequamur: tertia, quo perceptionis modo id con-

sequamur. Nam in his tribus valde ab Harchio dissentimus. Vult enim ipse in summa, quod ad primum quæstū attinet, nos non ipsum illud naturale pro nobis traditum corpus, & naturalem illum pro nobis effusum sanguinem, sed potentiale corpus participare, ex Deitate Christi & Spiritus sancti in panem & vinum illud substantialiter illapsa, & ipsis panis & vini symbolis creatum: cuius manducatione, potu, & concoctione transeamus in corpus Christi, id est, si amus homines Christo, et si non aequales, tamen similes. Deinde Deificationem illā nostram vult ex ipsis met symbolis, quibus unita & permixta sit illa transfusa Deitas, in nos emanare: ut, sicut naturaliter & corporali huius seculi alimonia, corpus hoc nostrum clitur substantia ipsa panis & vini propter vim nutrientis nostris corporibus à Deo ills insitam: ita etiam spiritualem illam vim, qua regeneramur in æternam vitam, ex illo ipso pane propter Deitatem in ipso ex Christi carne substantialiter permixtam, & quasi cum illis symbolis temperatam, & ore & fide sumamus. Postremò spiritualem quidem esse vult istius in Christi corpus traditionis modū, sed cū corporali, quod ad panis & vini substancias ore perceptas attinet, coniunctum. Nos autem de primo primū agamus.

Primum igitur quero ex quo tandem Scripturæ loco didicerit, plura ipsi Christo corpora tribuere: unum videlicet naturale, alterum potentiale ex

Deitate

Deitate & pane conflatum: ac tertium denique
actuale ex Deitate verbi & Sp. sancti essentiali &
illis panis ac vini symbolis creatū. Scio responsurum
esse, vel ipsius fautores, si quos habet (quandoqui-
dē hunc hominem Deus ex hoc mundo tempestiū
sustulit) se non hac duo posteriora corpora, quæ po-
stea in unum conflantur ipsi Christo attribuere,
sed potentialē quidem in ipsis symbolis constituere: “
actuale verò in singulis Christi membris. Et for-“
tafis tam erunt etiam nonnulli impudentes, ut ad
suum istud deliriū probandū verbi Dei testimoniis
abutātur: quoniam nimirū & panis ille corpus Christi
dicitur, & vīnum illud Christi sanguis: & Ecclesia
quoḡ corpus Christi vocatur. Sed si talem corporis
Christi propagationē statuamus, quid superest ni-
si ut Valentini etiam aīw̄as ab inferis reuocemus?
Res autem ita se habet. Quum de Filij Dei incarna-
tione loquimur, corpus intelligimus verè huma-
num, & antè & post depositā infirmitatem circun-
scriptum, visibile, & locale, utpote cui gloria neque
substantiam ipsam humanæ naturæ, neque essentia-
les proprietates ademit: qua in re Harchius quoque
rectè nobis assentitur. Quim autem symbola au-
dimus corpus & sanguinem à Christo vocari, nos
itidem, quod ad ipsas in sece voces attinet, nul-
lam ὁμοιοπίαν statuimus, quum non aliud corpus
nisi verum illud sit pro nobis traditum, nec aliud
sanguis nisi ille verus & naturalis pro nobis effu-
sus: & expressis verbis panis ille dicatur esse illud

ipsum corpus pro nobis traditum, & vinum ille ipse
 sanguis pro nobis effusus, sed Sacramentali p̄ēlā
 p̄ia dicimus symbolis attribui rerum significata-
 rum nomina, ut Sacramentalis significationis vis
 perspiciatur. Quum autem Ecclesia Christi corpus
 vocatur, tum corporis nomen pro compacta creden-
 tiū multitudine ὁμοιώμως accipimus, veluti quū
 corpus alicuius ciuitatis, aut regni, aut collegij no-
 minamus: nec tamen diffitemur Ecclesiam non
 simpliciter corpus, sed cum adiectione Christi cor-
 pus dici: nimirum quoniā huius omniū mēbrorum
 coniunctionis & deuinctionis vinculum & velut
 anima quedam est ipse Christus, ut copioſe declarat
 multis locis Apostolus, ac præsertim Ephes. 1. 23, &
 4.16. Sed hoc corpus mysticum, quod nos sumus, à
 corpore pro nobis tradito & sanguine pro nobis ef-
 fusō, de quibus demum in verbis institutionis Cœna
 Domini agitur, usque adeò non distinguere, ut hoc
 etiam ad illud introducēdum extrudatur, non tan-
 tum insanientis, sed etiam impij hominis esse vide-
 tur. Præterea panis ille iam tum quum in manus
 traditur, imo quum verba institutionis Cœna ri-
 tè recitantur & explicantur, certè sit Sacramenta-
 liter Christi corpus, aut inanis est mystica benedi-
 ctio: aut non corpus Christi, sed panem accipiunt
 credētes. Merum igitur delirium est opinari tum
 demūm fieri Christi corpus quum per concoctionem
 in corpore credentium factam ipsi transeūt in Chri-
 sti corpus. Ac proinde non fuerat dicendum HO C
 EST,

EST, sed HOC ERIT CORPVS MEVM.
 Et rursum, si, ut vult Harchius, istud de corpore
 mystico intelligendum est, aut ipse, aut Christus
 (quod ab sit) mendax comperietur. Et hic operarepre-
 cium est intelligere, quomodo Harchius, quum se
 premi verbo EST praesentis temporis videret, huic
 obiectioni occurrerit. (pagin. 39.) Primum re-
 spondet ex Augustino, sape in Scripturis dici esse
 quod non est, sed quod vel mox erit, vel esse potest:
 Ex quo (inquit) intelligere potes non esse absur-
 dum quod dicimus, nempe panem Eucharistia non
 esse carnem actu, et si sic appelletur: sed quia man-
 ducatus ab homine fidei, qui est corpus Christi,
 transit demum in carnem actualem, licet antea vim
 & energiam carnis Christi habuerit. Si hanc phra-
 sin Scriptura Harchius idcirco protulisset, ut hac
 verba, QVO D TRADITVR, & QVI EFFVN-
 DITVR, quamvis praesenti tempore enun-
 ciantur, de re tamen mox futura intelligatur, appo-
 sitè loquutus esset. (Hoc enim historica ipsa narra-
 tio demonstrat) sed quod interdu in Scripturis occur-
 rit, hic locu habere, ubi manifeste nō quid futurus
 sit hic panis, postquam comes & cōcōctus fuerit, sed
 quid sit ostenditur, id est, ut à communi usu ad Sa-
 cramentalem transferatur, extreme profecto est im-
 pudentiae. Ut demus enim pro EST scriptum esse
 ERIT, an de corpore mystico istud, QVO D
 TRADITVR & QVI EFFVN-
 DITVR, intelli-
 giri poterit? ista igitur ne refutatione quidē in-

digent. Altera autem responsio, quam affert Harchius, non minus est impudens. Nec enim (inquit) Dominus dixit, Hoc est corpus meum, accipite comedite, sed Accipite, comedite, Hoc est corpus meū, quoniam (inquit pag. 80.) etiam si panis Eucharistie sit virtute caro Christi, & realiter corpus verbi ante manducationem: tamen ut fiat actu vera caro debet prius manducari, & nutritionis lege in carnis formā conuerti. Quasi verò res ipsa nō ostēdat manifeste, voluisse Christū discipulos prius intelligere, quale esset quod illis probebat, quām id acciperet & comederet. Ut autē valeret Harchij figura-
tum, prius acceptum & manducatum fuisse pa-
nem oporteret, quām ex Christo, qualis hic esset
cibus, intelligerent: quod si verum esset, quomodo
ex fide panem illum manducassent discipuli, quum
verbis nondum ex Christo auditis credere non po-
tuerint? Præterea quomodo stabit illud Harchij:
panem etiam antē manducationē corpus verbi po-
tentialiter fieri, si manducationem non præcedunt
benedictionis verba? Itaque nihil dici potuit istis
ineptiis.

Sed & illud cuiusmodi tandem est, quod singu-
los fideles vult Christi mysticum corpus fieri, hoc
(inquam) obsecro quām ridiculum est? Nec enim
singuli fideles dicuntur Christicorpus, sed Christi
membra, quæ simul sub Christo capite coniuncta Ec-
clesiam constituūt. Nec enim dicit Paulus ἐν σῶμα
ἐγεγος ἐσμόν, sed ἐν σῶμασι πολλοὶ ἐσμόν: & tamen

Harchius

Harchius (pag. 65.) nescio quo ineptissimo dialogo-
 smo vult infantem baptizatum esse corpus Christi,
 immo etiam Christum iure adoptionis: & quodam e-
 tiam alio loco, nos neotericos Euangelicos Zuin-
 gianos & Caluinianos quos vocat, comminiscitur
 sic loquentes probare. Proculdubio verò nobis im-
 primis hic obiecerit Harchius ex patribus, spiritualē
 illam carnem, quam à crucifix a distinguant. Quasi
 verò dupli respectu, (corporali videlicet & spiri-
 tuali modo, siue corporis sensu & intellectu) carnem
 Christi considerare & percipere, efficiat duas car-
 nes ex una: ut ex illis duabus una demum sit na-
 turalis & qualis est verè humana, altera verò sit
 ipsamet Deitas, idcirco caro vocata, quoniam à car-
 ne Christi naturali in panem ineffabiliter illabatur
 eique permisceatur, ut postea ex potentiali cor-
 pore fiat naturalis caro.

Quid amplius? Harchius suum istud idolū supra
 ipsum quoq; Christū, quatenus mediator est, euchēs
 (pag. libri ipsius secūdō editi. 183.) infinita (inquit)
 illa beatæ Trinitatis essentia cum omnibus natura-
 libus & essentialibus proprietatibus Christi & cor-
 poris eiusdem, est in hoc pane in terra, nunquam
 absens à Christo in cœlo. Atqui ego adhuc credi-
 di, quamvis unica sit essentia diuina & tres perso-
 nae sint è uno solo, nihilominus tamen solam τὴ λό-
 γον ιπόσασην esse incarnatam. Itaque, si verum est
 Harchij dogma, aut tota trinitas (idem enim est
 trinitatis essentia atque ipsa trinitas, siue essentia

absolutè, non autem relate considerata) carnem nostrā assumpserit: aut panis iste plus in se ē ill' apsum sibiq; unitum & permixtum habebit, (ut passim loquitur idem Harchius) quām ipsa Christi caro. Itaque iam iste panis non erit appellandus CORPVS VERBI sive SPIRITVS Christi, (sic enim interpretatur ipse met Harchius (pag. eiusdem libri 186.) sed spiritus Trinitatis: & sic tādem dignē hunc panem recipientes non tantū transibunt in Flum sed etiam in Patrem & Spir. sanctum. Et quis tandem erit istorum portentorum finis? Deinde, si naturales & essentiales omnes corporis Christi proprietates cœlitus in hūc panem re ipsa se per mysticā benedictionem in terra infundunt: palpabile autem esse, ac locale, & circumscripsum, naturalis ac es-
sentialis est prorsus corporis Christi quantumlibet glorificati proprietas, an nō manifestissimè subuer-
tit Harchius quicquid contra Transsubstantiatores & Consubstantiatores hoc codē libro rectē afferuit?

Quero præterea, quum ipse minimè neget opor-
tere nos ex Christi carne petere, quicquid ad vi-
tam eternam necessarium est, imò ipsammet etiam
eternam vitam, quero (inquam) quomodo secū ipse
consentiat sic scribens pag. prioris libri 61. Non mi-
,, nūs (inquit) eſt Christus in baptismo, quām in eu-
,, charistia, verū per Diuinitatē non humanitatem:
,, & tamen non pudet eundem Harchium (pag. eius-
,, dem lib. secundæ editionis 142.) hac Origenis ver-
,, ba proferre: Suscipimus carnem verbi non solum in

Sacra-

Sacramento, sed etiam quum fideliter audimus Dei verbum: & ista Hieronymi, Quando audimus verbum Dei, tunc caro Christi & sanguis eius in nostras aures funditur. Cedò igitur, Harchij discipuli, quid amplius in hoc pane & hoc vino, quam in aqua baptismi & in simplici verbo queritis?

Respondet Harchius (pag. 143.) In his quidem portionem verbi aeterni & Spiritus sancti: in illis vero totum corpus verbi aeterni in Christo corporaliter habitantis cum tota plenitudine gratiae apponi, ut quisque tantum de eo sumat, quantum capit fides singulorum propria. At qui hoc non est respondere, sed illudere. Nec enim nunc querimus, plus animus in his vel illis detur, sed an idem detur, id est, illa ipsa Christi humanitas. Si hoc negatis, ergo extra Christi humanitatem salutem ponitis, id est, vultis aliquos seruari, qui vestrum illud potentiale corpus Christi non perceperint, nisi fortasse absolute necessariam esse omnibus ad salutem putatis Eucharistiae sumptionem: sin vero conceditis, deceperit se & vos Harchius, quum humanitatem Christi a baptismo excluderet, & totum hoc vestrum dogma de corpore verbi & potentiali & actuali corpore corruet. Sed quid si rursum ostendero vestrum Harchium alibi plus tribuere simplici verbo, quam huic potentiali corpori, cui totam Trinitatis essentiam unitam esse vult? Sic enim ille pagina eiusdem libri secundae editionis 34. Diligens lectio sanctorum Scripturarum est verius corpus Christi, id

„est melius nobis Christum & eius facta, dictaque ob
 „oculos ponit, & viuidius illius nobis memoriam
 „refricat, quam panis Eucharistiae, qui memoria
 „tantum est, & muta Christi figura. Et ne mirum
 „cuiquam videatur sic scripsisse Harchium, ecce Aug.
 „verba de verbis Domini in orat. 26. ab ipso citata
 „pag. prioris libri 107. (Nam in posteriore editione par
 „tē huius loci cōsulto præteriū) Interrogo vos, fratres,
 „inquit Augustinus, quid vobis plus esse videtur,
 „Verbum Dei, an corpus Christi? Si verum vultis
 „respondere, dicetis quod nō minus sit verbum Dei.
 Intelligit autem Augustinus per Dic verbum, illud
 quod per prædicationem erogatur, ut eodem loco
 subiicit. Quānam igitur Harchium secum concilia-
 bimus? Id certè fieri nō potest, nisi in hac posteriore
 sententia quæ verissima est, abnegata priore prorsus
 phanatica, perseveret. Res enim ita se habet. Me-
 diator noster est unicus Christus secundum utramq;
 naturam, sed ita ut sicut persona non dividitur, sic
 sua cuique naturæ inconfusè tribuantur, diuina
 nimirum diuina, humana humane, sicut Leo Ro-
 manus Episcopus, opera profecto egregia in hoc ar-
 gumento nauata, in illa celebratissima Epistola
 scribit. Totum ergo illum fieri nostrum oportet ut in
 eo cuncta obtineamus ad salutē necessaria: & quum
 secundum carnem ad nos accedit, immo idcirco
 factus sit homo, ut frater noster esset, necesse est ut
 ipsius caro sit medium propinquum nostræ cum ipso
 coniunctionis, quanvis à diuina virtute ipsa
 coniunctio

coniunctio pendeat. Opus enim istud inchoet & perficiat diuina virtus oportet. Sed ut in Christo electi sumus ita in ipso diligimur, non tantum adsciti, sed etiam adsciscendi: & postea vocamur ita ut haec diuina virtus opus illud suum extra carnem Christi non efficiat. Et ne quis excipiat cum Harchio, virtutem tamen seu vim illam diuinam Christi, sine τὸν λόγον extra carnē eius sese exeruisse, saltē antequām reipsa in utero virginis crearetur: respondendum est Christi carnem, quod ad Deum attinet, semper fuisse in ipsius oculis presentem, & ut non in ea quasi iam existente, at certe propter eam nascituram, ab origine mundi effusa fuisse in omnes electos dona ad salutem necessaria. Vedit enim Abraham diem Domini, inquit Christus. David autem Psal. 2. & 110. in primis Christum oculis fidei, quasi iam Regem in cruce coronatum, & ad dexteram Patris evectum oculis fidei contemplatur: & patres eandem atque nos escam comedenterunt: & eundem potum biberunt, id est Christum, interprete Apostolo, quod ad solam Deitatem Christicū Harchio restringere, est fundamenta fidei Christianae couellere. Stat enim illud, Christus erat heri, & est hodie: non modo quoniam Deus est Patri omniscius, sed etiam quoniam ab aeterno decretus est secundum utramque naturam Mediator, quamvis in plenitudine temporum Verbum sit factum caro. Denig, Deum in idolum transformamus, si citra sanguinis Filii ipsius effusione eum existimamus unquam fuisse cuiquam ho-

minirecōciliatum. Idolum enim est Deus, qui citrā
 p̄enam condignam in unico mediatore persolutam
 quenquam seruauerit: quam ob causam etiam,
 quod ad propitiationem attinet, dicitur Agnus
 ille ab origine mundi occisus. Sicut autem unicus
 fuit, est, & erit ad nouissimam usque diem me-
 diator Christus secundum utramque naturam,
 id est natura humana p̄anas nostris peccatis de-
 bitas persoluente, Deitate vero illi obedientiae
 dignitatem, ac efficaciam necessariam concilian-
 te: ita unicum semper fuit in Ecclesia ordina-
 rium instrumentum, quo electi ad Christum sibi ap-
 plicādum idonei redderētur, Fides videlicet, ut u-
 niuersa scriptura testatur: & haec rursus fides, quum
 sit ex auditu (mutua enim est & perpetua inter Deū
 loquentem & electos auditis assentientes, & credi-
 tasibi applicantes relatio) consequitur Verbum Eu-
 uangeliū illud esse unicum instrumentum, quod
 merito vocat Apostolus, Dei potentiam ad salutem
 cuius credēti. Alioqui mentitus esset Petrus, quum
 diceret suo ac discipulorum nomine, Verba vitæ
 æternæ habes: & rursum quum verbū illud ipsum
 prædicatū, præceptoris Christi vestigijs insistens, se-
 men incorruptum appellaret. Quid autem est se-
 mine prius in quolibet generato? & quid illi semi-
 ni deesse potest unde profectus fætus gignitur?
 Nam etiam alicubi Harchius vult, Cyrilli testimo-
 nio abutens, Eucharistie semen vinificum inesse, eò
 suum illum essentiæ Trinitatis in hūc diuinum pa-
 nem

nem illapsum detorquens. At nos non ambigimus,
& Christum totum, & totum Christi nobis tam in
verbo simplici, quam Sacramentis adhibitis, veluti
nobis evidentiore facto, verè perfidem percipien-
dum proponi, quod neque Deus electos suos aliter
quam unu Christo suo, vero Deo & vero hominispi-
ritualiter unitos unquam seruarit, aut seruet, aut sit
seruaturus: neque à verbo simplici Sacramēta, signi-
ficate & præbitæ rei respectu, sed significatio[n]is mo-
do differre arbitramur, quoniam videlicet, ut scitissi-
mè loquitur Augustinus, sunt verba visibilia, id est,
hoc ipsum oculis renūtiant, quod verba auribus au-
dientium significant. In summa igitur tum in ver-
bo simplici Euangeliū, tum in sacris mysterijs Chri-
stus totus nobis spiritualiter per fidem applicandus
præbetur: neque existimandus est aut in verbum
vocale, aut in symbola Sacramentalia illabi vel in-
fundiri re ipsa, sed quod externis sensibus utraque
illa promittut, hoc in cordibus credentiū efficere &
obsignare Sp. sanctū doctorem illū veritatis, omnes
credentes Christo inferente, ex quo illi postea, quic-
quid ad salutem necessarium est, hauriunt.

Quero & illud ubi didicerit Harchius rem Sa-
cramenti ab ipsius fructu se iungere, id est, à Christi
carne per Diuinitatem in ipsa corporaliter habitan-
te viuificata & viuifica, viuificationem separare.
Nam audio quidem Euangeliū, id est, Euangeliū
prædicationem, alijs vitam, aliis mortem spirare,
2. Cor. 2.16. at ipsummet Christum vitam non mor-

tem esse ubique inuenio, & Christum quidem agno, co credentes seruaturum, à quibus nimis rurum fide recipitur, ceteros autem morti adiudicaturum, nempe à quibus reiicitur: & symbola quidem lego ab alijs dignè ad vitam, ab alijs vero indignè ad indicium sumi, rem autem ipsam symbolis significatam aliter quam vera fides sumi nusquam lego. Num enim qui vera fides sumit, indignè sumit? Neque his obstat, quod apud Patres & præser-tim Augustinum, corpus Domini interdum sumi etiam ab impijs dicitur. Tum enim hac Corporis voce non res Sacramenti significata, sed signum significans intelligitur: quo sensu etiam hæ locutiones intelligendæ sunt, Corpus Domini intrare in os, cadere in terram, consumi, & eiusmodi plurima: idq[ue] ita esse aperiè idem Augustinus docet, quū non de fructu, sed de re Sacramenti, id est, de Christo ipso loquens, Hic cibus (inquit) non est ventris, sed mentis: & alibi corpus Domini, symbolicum videlicet siue symbolo representatum, à corpore Domino, id est, ab ipsa re Sacramenti manifestè distinguit. Et hæc profert quidem etiam Harchius aduersus orationem ipsius carnis Christi manducationem, sed ita, ut magis etiam absurdum errorem inuehat. Vtrum enim magis absurdum est dictu, carnem Christi naturalem positor eipsa illā præsentem esse, in, sub, vel cum ipso pane) à quibusvis panem ore sumentibus ore queq[ue], simul sumi: an vero dicere cum Harchio, totam ipsius Trinitatis essentiam, utputa pani re ipsa

re ipsa unitam & permixtam, tum ore tum fide sumi, idq; absque fructu? Nam hic quoque est aliud ipsius grauissimus error, quod in hoc argumēto nomine Fidelium eos etiā comprehēdit, qui si dem tantum historicam habent: qua qui prædicti sunt, nihil certe amplius, aut fortassis etiam minus habent quādam demones. Itaque horrendum est cogitare tales ullo modo existimare Deitatem in sese recipere, quum nulla sit communio Christo cum Be- lial, neg^r, teste Apostolo, possint esse participes mensæ Domini & mensæ dæmoniorū. Neque hic mihi obijciat Harchius Diuinitatem ubique esse, ac proinde hoc respectu ab indignis quoque sumi. Nam hac responsonie non modo nō stabilitur, sed etiam prorsus euertitur dogmatis ipsius fundamentum. Qui nam enim dixerit id in panem illabi mystice benedictionis virtute, quod iam antea, quū sit ubiq;, in pane etiam erat? At non per inhabitacionis gratiā (inquit Harchius.) quod si cōcessero, cōsequetur vera fide destitutos, si sumat rē Sacramenti, non tamen sumere quia Diuinitas sit ubique. Num verò idcirco, quod Diuinitas insit in pane per inhabitacionis gratiam? Demus hoc Harchio (quod tamen, ut ipse quidem intelligit, falsissimum est, ut mox explicabimus) concludendum erit profecto, ipsas etiam bestias (quandoquidem haec habitacionem definit reali & essentiali cum ipsis symbolis unitione) si symbola sumperint, quod ipsis symbolis realiter coheret, necessariō sumere: quam etiam

consequitionē effugere ullis strophis neque Trans-
 substantiatores, neque Consubstantiatores possunt.
 Veritas autem hæc est. Solam hypostasin Filij uni &
 soli assumptæ nostræ naturæ sua ipsius substantia u-
 nitam: hanc carnem esse unicum, reale, & propin-
 quum nostræ cum Deo reconciliationis vinculum:
 hanc recōciliationem ad eos demum pertinere, qui
 sese huic carni per veram fidem adiungunt: hanc fi-
 dem esse singulare Dei donum, cuius efficacia à Sp.
 sancto promanans Christi carnem id est, vinculum
 illud credentibus applicatum illos Christo spiritua-
 liter uniat: Spir. sanctum, ut hanc fidem in nobis
 creet, & semel creatam foueat, tum verbo simplici
 tum Sacramentis uti, non vim aliquam illis instil-
 lando, sed intus sua unius vi efficiendo, quod ver-
 bum auribus & Sacraenta oculis renuntiant: so-
 los igitur vera fide præditos rem Sacrameti & rem
 Verbi participare. Nec inde consequitur, integrum
 igitur Sacramentū solis fidelibus præberi: siue prout
 credentes vel increduli fuerint, qui ad mensam
 Domini accedunt, statuendum esse vera vel falsa
 esse Sacraenta. Hoc (inquam) minimè cōsequitur.
 Ridicula enim est utraque hæc consequitio, Datur,
 ergo accipitur: Non accipitur, ergo nō datur. Sed hoc
 verè concluditur, Christus verax est, ergo nūquam
 offert sacra symbola, quin etiam verè offerat, quod
 per illa significat: ac proinde vera sunt semper &
 integra Sacraenta ex Dei verbo. Sed, quoniam
 symbola quidem præbentur manui & ori, res au-
 tem

tem significatæ, id est, ipse met Christus menti fideli præbetur, idcirco omnes quidem manum & os afférentes symbola percipiunt, mēns verò vera fide nō prædita, rem Sacramenti repudiat: ac proinde reus non fit talis quispiam indignè sumti corporis & sanguinis Domini, (nisi per corpus & sanguinem ipsa illorum symbola metonymia Sacramentali intelligas) sed corporis & sanguinis Domini contempti, & per incredulitatem repudiati, ipsiusque adeo tam sacrae actionis turpiter contamineate. Itaque, ut semel hunc locum concludam, usque adeo coniuncta sunt & connexa vita & caro Christi, quoniam caro filij Dei est, ut neque vita particeps esse quisquam extra illius carnis, unici vinculi nostræ cum vita colligationis, participationem possit, neque quisquam illius esse particeps, siue in verbo, siue in Sacramentis, qui ex ea non viviscetur: & qui contrarium statuunt Christum diuidant, de quibus quid statuendum sit, docet Spiritus sanctus, i. Ioan.

4. 3. Proinde quantum fallatur Harchius apparet, qui Deitatem nō modo in hypostasi τῆ λόγου relata consideratam, quæ una est incarnata, sed absolute totius Trinitatis illabi vult in panem, ut illo ad Diuinitatem potentialem redacto, postea singuli fiamus ipsius Christi actuale corpus. Quasi verò ex carne Christi emanare possit, quod non est incarnatum: aut Christi diuinitas sit nostræ unitiois vinculum, ac non potius per carnem ad nos ipse appropinquarit, ut peream nostram factam, Deo

adiungamur, quamvis hanc vim caro non sibi quis
si subiecto inharentem, sed quatenus in filij Dei hy-
postasi subsistit, obtineat: sive, ut verè quamvis
barbare loquuntur in scholis, nō de gratia ulla ha-
bituali, sed de gratia unionis sit istud accipien-
dum: quod qui non intelligunt, multa Cyrilli loca
deprauāt, quasi ut Nestori scopulum vitaret, Eu-
tychianus euaserit.

Sed iam tēpus est aliquid de ista inhabitationis
gratia dicere. Notus est ille versiculus, Enter præ-
senter Deus est & obig, potēter. Et hæc quidem est
vniuersalis, id est, ad res omnes creatas relata Dei
tum existentia, que, ut inquit Augustinus, nec mo-
le distenditur, nec partitione minutur: tum etiam
in illis quandiu & quomodo illi libet, conseruādis
virtus ac potentia. Sed amplius aliquid significatur
Habitādi voce. Nā & habitare in cælis dicitur De⁹
nempe ab effectis, quòd videlicet illustriora ibi col-
locarit maiestatis ac gloriae suæ signa. Sic etiam di-
ctus est in medio populi sui habitare, partim propter
visibilia suo presentie cum singulari benignitate
coniunctæ symbola, partim propterea quòd, ceteris
gentibus ad tempus desertis, huic soli populo gratiā
illam suam salutare impertiretur: sicut & hodie in
ijs quorum & animos & corpora sibi sancti sui Spi-
ritus virtute sanctificauit, dicitur Spiritus sanctus
tāquam in templo habitare, 1. Cor. 3.16: itidēmque
pater & filius, Ioan. 14. 23: denique dicitur pleni-
tudo Deitatis habitare in Christo. Coloss. 2. 9.

Discri-

Discrimen autem inter ista qui non intellexerunt, iam pridem teterimos errores in Ecclesiam inuenierunt, cuiusmodi fuit Manichaorum delirium à Seructo nostra memoria renouatum, quod Dei essentia rebus omnibus sese uniret, sicut apud Poëtam dicitur *Spiritus siue mens totam mundi molem sic agitare, ut se magno in corpore misceat.* Contra vero Nestorius eterni verbi unionem hypostaticam cum humana natura non intelligens sola παρεγνοίᾳ ναὶ σχέσῃ, Deum putauit in Christicarne habitare, ut & in reliquis sanctis: relicta tantum Christo αὐτοῖς, id est Autoritate & eminentia, ut inter multos fratres primogenito. Hinc impietatem superioribus annis ab inferis reuocarunt Brentius & Iacobus Andreas, disserè scribentes, Deum, quod ad essentiam attinet, non aliter esse in Christo, quam in rebus omnibus, sed pertendam esse distinctionem ab energia: & his verbis, *VERBVM CARO FACTVM EST* non aliud significari, quam quod Deus in reliquos quedam, in filium autem Marie omnia dona, immo omnes Deitatis proprietates effundat: ut sic & secundum Nestorium diuidatur persona, & secundum Euthy- cheten proprietates naturarum confundatur. Harchius autem contrariaim prorsus viam ingressus vult non in Christi tantum carne essentialiter uniri Verbum aeternum, ut illam reddat diuinam, (quod epithetō ambiguū est) sed etiā illud in Cœna Domini symbola re ipsa & actu illabi, eisque uniri

& permisceri , ut sint & ipsa diuina per eandem ipsam Deitatem(& quidem non tantum verbi, sed etiam totius Trinitatis) quæ carnem naturalem Christi diuinam reddit: ut symbola sic fiant potentialiter(id est, ut ego interpretor, habitudine & dispositione quadā) corpus Christi, non quidem idem numero atque illud physicum & naturale quod est in cœlis , sed ei tamen virtute simile : ac tandem vera fide & prædicti panem illum sumentes fiant singuli actuale corpus Christi, hypostatica tamen unione uni Christo seruata : quod absurdissimum & insanissimum dogma , quamvis à nobis aliquatenus refutatum, priusquam plenius refellamus , dicendum arbitror , quid hac de re sit ex Dei verbo & orthodoxæ Ecclesiæ sententia statuendum.

Primum omnium igitur existentia illa Dei, qua sicut essentia ipsius infinita est & impartibilis , ita etiam ubique est , essentialiter præsens , & omnia sibi habens præsentia , neque tota ex integrantibus partibus constans , neque ut in loco , sed non minus ineffabili & incomprehensibili modo , quam ipsa est in se immensa , tum ab ipsius presentia uniuersalis energia distinguenda est , tum in primis ab hypostasi Filij Dei incarnatione . Quanuis enim nūquam sit Deitas ociosa , tamen aliud est Adesse , quam aliquid efficere , & huius effectio[n]is non una est species . Nam alia est uniuersalis res omnes ea ipsa virtute , qua conditæ sunt , tum visibiles , tum inuisi-

inuisibiles : tum ex naturæ ordine , tum præter aut contra illum ordinem gubernans: alia est verò magis etiam mirifica, & ipsis etiam Angelis incomprehensibilis , qua videlicet factum est , ut , quanvis tres personæ sint unica Deitas , non ex tribus aggregata , sed in singulis unica & prorsus eadem , sintq; ha personæ è unius & omnis , nihilominus tamen sola persona , quæ Filius Dei est æternus , ita sese arcte cum nostra carne ex Davidis filia Virgine secundū suas promissiones assumpta adiunxit , ut non modo cunctis , quarum capax esse res creata potest , dotibus illam perfectissimè repleuerit , sed etiam , (saluis semper manentibus & naturis ipsis & essentialibus earum proprietatibus , quibus nimirum sublati esse desinerent id quod sunt , & quibus immutatis , tales amplius non essent , quales sunt , ac proinde Christus nec verus Deus esset , nec verus homo) illā ad suam ipsius hypostasin redegerit : nec iam Filius ille hominis sit diuinus duntaxat aut etiam diuinissimus , (id est excellentissimis donis Dei supra res omnes alias creatas ornatus) sed etiam ipse met Dei Filius non ex duobus filiis conflatus , sed à Filio Dei (ut ita loquar) personatus : & ita in Christo sit quidē Aliud & Aliud , nempe ὁ λόγος , & individuum humanū assumptum , non sit autem Alius & Alius : sicut aduersus Samosatenum Υἱὸν ἀνδρῶν statuerint : aduersus Arium creatam Deitatem inuehentem , eamque pro anima in carne assumpta substituentem : aduersus Nestorium σχετικὸν & ἐπεργατικὸν ,

sicut & hodie nostri ubi quicunque, παρούσιαν loco hypostaticæ unionis substituētem: aduersus Eutychen denique pro unione confusionem naturarum ponentem, tota vetus Ecclesia ex Dei verbo, ex infinitis difficultibus & certaminibus eluctata, constituit.

Supereft ea Habitatio quæ sic ὁμοούμως cum superiore significatur, sed quæ quum à Paulo, adiecta particula συγκεκριμένως, & a Patribus unionis Hypostaticæ voce determinetur, facile ab ea discernatur. Est enim illa uni Christo propria, ἐγὼ οὐσίων in Filij hypostasi: ista vero est omnibus sanctis communis, & merè σχετικὴ ἐπεργνητικὴ, quod ad Deitatis Christi participationē attinet: humanae vero nature nobis communicat. e respectu etiā ἐνώντων, sed citra ullam οὐναφὲν realē: ac merè spiritualis, quanuis eius beneficium ad corpus etiam hominis redundant. Habitare igitur Deus in solis suis sanctis dicitur, non essentialis neque universalis, ac multo minus, hypostaticæ alicuius unionis respectu, sed quoniam illos in Filio mediatore facit omnium ad vitam æternam necessariorum donorum participes. Dicitur autem etiam Deus habitare in iis, quibus tum gratia tum etiam iudiciorum suorum instrumentis utitur. Nam & in tabernaculo & in templo passim dicitur habitasse & fuisse in Prophetis, & arcæ ipsi tribuitur Dei nomen, quæ & ipsa habitatio tota est ἐπεργνητικὴ, sed à superiore in eo diuersa; quod Deus vere agit quicquid spirituale est, instrumenta vero

verò, quacunque tandem illa sint, siue inanimata
videlicet, ut Sacra menta, siue animata, ut Prophē-
ta, Pastores & alij, externum tantum opus admini-
strant. Sed haec omnia superest ut ex verbo Dei pro-
bemus. Quod attinet igitur ad illam uniuersalē falcem
tum præsentiam, tum etiam potentiam, non vide-
tur probatione indigere, quum non sit à nobis ad-
uersus Epicureos instituta disputatio. Hypostaticam
autem unionem esse ipsarum naturarum, & toto
genere ab ea habitatione quæ in sanctis est, differ-
re, quum innumerabilibus penè testimonijs aduer-
sus omnia illa hereticorum monstra, omnium pa-
trum & veterum illarum decantatissimarum syno-
dorum perspicuo consensu fuerit demonstratum,
nolui multas chartas istorum certaminum repeti-
tione implere. Tantum dico non esse hodie Chri-
stianum censemendum, qui Christum verè & essen-
tialiter Deum & hominem esse inficetur. Sed ha-
bitationem Dei in sanctis merè σχετικὴν & ἐπεγν-
τικὴν esse, & rursus eam, quæ est in Sacramentis,
aliam esse prorsus ab ea, quam ponit Harchius,
superest ut ex Dei verbo demonstremus. Illud igi-
tur nobis tenendum est, non aliter nos Christum
recipere, quam per ipsius Spiritum, qui est Spiritus
sanctus, & rursum non aliter Spiritum à nobis
accipi, quam ipse Christus acceperit: quæcumq; sint
verbo Dei testatissima, citatis testimonijs non puto
indigere. Sed & illud constat, Christum, quatenus
Deus est, esse natura unum cum Patre & Spiritu

sancto Deum, ac proinde semper fuisse Patri & Sp.
 sancto evnatos ut v, ut tam verè dicere potuerit Christus, spiritus sanctus in me est, & ego in eo, quam
 eidem prorsus ratione, dixit, Ego in Patre, &
 Pater in me est: essentialiter nimirum & ab aeterno.
 Secundum humanā autem naturam spiritum san-
 ctum dicitur accepisse. Ioan.3.34. Sed & Ioan.17.
 19. dicitur seipsum sanctificare. Ex quo intelligi-
 mus duas esse naturas in una Christi persona, Dei-
 tatem videlicet sanctificantem, & humanitatem
 sanctificatam: quod utrumque diuinissime Paulus
 declarauit, Collos.2.9. quum diceret totam plenitu-
 dinem Deitatis habitare in Christo σωματικῶς:
 sicut Ioannes Baptista Ioan.3.34. per spiritum non
 ad mensuram acceptum de spiritu participato lo-
 quebatur: ut & spiritus sanctus Psal.44, Vnxite
 Deus Deus tuus oleo lœtitiæ præ participibus tuis:
 in quem locum Cyrillus in Ioan. lib.2.cap.3. Memi-
 neris (inquit) secundum formam serui, qua Patre
 minor est, & à Patre & à spiritu sancto, & à seipso,
 qui Verbum & Filius est, esse sanctificatum, sicut
 ipse dicit, pro eis sanctificabo meipsum. Idque etiam
 apertissimè ab Apostolo declaratur, quum dicit effi-
 cacie Dei Christum, secundum carnem videlicet,
 à mortuis fuisse excitatum. Et huc spectat apposi-
 tissima illa distinctio à Scholasticis usurpata inter
 Gratiam unionis, secundum quam hic homo est
 essentialiter Deus, utpote verbum & Dei Filius
 unige-

unigenitus: & Gratiam, quam habitualem vocant,
 Cyrillus autem σχετικὴν, & Latini ex participa-
 tione appellant; secundum quam hæc assumpta na-
 tura humana non est Deus essentia, sed qualitate
 & efficacitate diuinissimus: nec tamē Θεόφορος, ut
 illum vocabat Nestorius personā diuidens, ut puta
 qui hæc diuinitatem carni, ut subiecto, insitam non
 aliunde neque extrinsecus, sed à semetipso, id est,
 à Deitate in ipsomet per gratiam unionis in-
 habitante sibi ipse donet. Quæ quum ita se ha-
 beant, efficitur necessariò Deum dici in nobis omni-
 bushabitare non essentialiter, (nam aliud esse di-
 ximus Adesse quam Habitare) sed σχετικῶς siue
 ἐπεγνωμονῶς, ex carnis Christi participatione, ut
 mox ostendemus. Et certè non aliter possunt illa
 Christi verba intelligi, Ioan.14.23. Ego & Pater
 veniemus, & mansionem apud eum faciemus.
 Nec enim dici possunt venire ubi iam erant
 essentialiter, sed secundum energiam, non il-
 lam uniuersalem, de qua loquens Apostolus
 Actorum decimo septimo, in ipso sumus (inquit)
 mouemur & viuimus, sed secundum illam san-
 ctis & electis in Christo propriam. Quod ergo
 dicit Paulus, 1. Corinth.6.17, Qui adhæret Do-
 mino unus spiritus est: & illud Petri, Diuina na-
 turæ fieri participes, 2. Pet.1.4. ad energiam & dona
 Spiritus presertim illa μεταμέλεται, non autem
 ad ullum essentialiæ intra nos illapsum referen-
 da sunt. Datur igitur, est, & habitat in nobis

Spiritus sanctus, siue Deus, siue Pater, siue Filius
 per Spiritum sanctum, quia docet nos omnem veri-
 tatem, Ioan. 16.13, & Esai. 54.13: & renunciat no-
 bis, quæ ex Christo accipit, Ioan. 16.4: & operatur
 omnia in omnibus videlicet sanctis, 1. Cor. 12.6: &
 testimonium reddit spiritui nostro, quod Filius Dei
 simus, Rom. 8.16: & clamat in cordibus nostris
 Abba Pater, Gal. 4.6, id est, facit ut clamemus,
 Rom. 8.15: ac per eum actiones corporis mortifica-
 mus, & ab ipso ducimur, Rom. 8.13, 14: & per eum
 cognoscimus nos in Deo habitare, & ipsum in no-
 bis, 1. Ioan. 4.13: & data nobis est mens, ut cognos-
 camus eum, qui verax est: cuiusmodi alia penè in-
 numerabilia ex sacris literis deponi possunt. Ita-
 que constat & Diuinitatis qualitatem, id est diuini-
 nissimas illas omnes dotes, quarum capax est caro
 ex Spiritu sancto in utero virginis concepta (di-
 stinguimus enim inter Deitatem, id est Deitatem, ut
 loquitur Paulus, quæ est essentialis: & Deitatem, quæ
 est qualitas creata) in Christi carne tanquam sub-
 iecto inherentes, & dona Dei, quoram respectu in
 sanctis dicitur habitare, ad energiam ut ad com-
 mune genus esse referenda, & secundum plus &
 minus differre: quoniam videlicet ex Christi ple-
 nitudine omnes accipiamus: tum etiam in eo vel
 maximè, quod illæ qualitates non sint in Christo
 extrinsecus aduentitiae, sed ipsam eam Deus suæ
 carni, ut sibi propriæ & hypostaticæ unitæ perfectis-
 simè suppeditet. Iam autem docendum nobis est ex
 eodem

eodem Dei verbo, unde tandem illæ qualitates praedeant, per quem & quibus instrumentis interuenientibus in nobis efficiātur. Prouenire igitur illas omnes à Dei bonitate, natura ipsa quantumuis corrupta nos docet: & testatur etiam Scriptura Iacob. 1.17, idque in Christo. Loquimur enim de donis sanctorum propriis, Spiritus enim (inquit) de meo accipiet, & annuntiabit vobis, Ioan. 16.14: &, Ego meipsum sanctifico, ut & ipsi sanctificantur, Ioan. 17.19: &, Pater nos in illo dilecto sibi gratis effecit gratos, Eph. 1.6: deniq; ex ipsis plenitudine omnes accipimus, Ioan. 1.16. Cedo vero, num Christum hīc considerabimus ut instrumentalem duntaxat causam, quæ non agat, sed agatnr? Minime id vero. Habet enim vitam in semetipso, & verè Mediator, ac Seruator est totus, & secundum suum totum, quia, (ut recte scribit Augustinus & alij): neq; Filiū Dei-tas sine humanitate, neque humanitas sine Dei-“tate Mediatrix est: sed ita, ut cuique naturæ sua-“tum oīcia, tum etiam voluntas, tum operatio di-“stincte, diuina diuina, humana humana seruen-“tur, quanvis ἀποτέλεσματα sint toti personæ com-“munia.

Omnia porrò Christi in Ecclesiam suam propriè. collata dona, ad quatuor reuocantur ab Apostolo, 1. Cor. 1.30: nempe ad Sipientiam, Iustificationem, Sanctificationem, & Redemptionem: quas inquit, factum esse nobis Christum, id est quarum causa Christus sit in mundum missus à Deo, siue factus

H.j..

homo : quæ omnia unico viuificationis verbo comprehēdit Christus, Ioan. 5.21.8: & Apostolus, Eph. 2. 1, & 5. Atenim cuius est naturæ viuificare? diuina certè unius, cuius & creare, Deut. 39.1, Sam. 2.6. „ & alibi infinitis locis. Nam (ut inquit Cyrillus libro de recta fide ad Reginas) posse viuificare id quod vita indigum est, solum Deo conuenit: unde etiam Deitatem suā probat Christus, quum inquit se habere potestatem deponendi animam suam & rursum illam sumendi, Ioan. 10.18: & ex eo quod Christus sua ipsius virtute resurrexit, Deitatem ipsius demonstrat Apostolus ad Rom. 1.4: quod si locum habet in huius caducæ vite munere vel tribuendo, vel postquam semel amissum fuit, restituendo, multo certè magis de vita illa æterna istud intelligendum est, quæ est ipsemet Deus, quatenus ipse in sese æternum vinit: & proprium ipsius effectum in solidum, quatenus res creatas principium existentia habentes vult dissolutionis esse expertes.

Et ut ad illa quatuor accedamus, quæ sunt à nobis ex Apostolo commemorata, cuius est naturæ ad Sapientiam, id est, ad saluificam veri Dei cognitionem homines eò usque sua culpa delapsos, ut ipsorum φεγύμα sit odium aduersus Deum, Rom. 8.7, & quæ Dei sunt ne cogitare quidem ex seipsis possint, 2.Corinth. 3.5. renocare, nisi eius unius, qui, quod nobis ingratis iusto suo iudicio eripuit, unus quoque potest restituere? Sic enim

enim Christus Petri confessionem laudans, Caro & sanguis (inquit) hæc non retexit tibi, sed Pater meus, qui est in cœlis, Matth.16.17: & Ioannes Deum (inquit) nemo vidit unquam, unigenitus ille Filius, qui est in sinu Patris, nobis eum exposuit, Ioan.1.18. Vnde & illud Ioan.3.6. Quod genitum ex carne est, caro est, & quod genitum ex Spiritu est, spiritus est. Nam Gignendi voce principium existentia declaratur: & quum Sapientia comparetur luci, ignorantia vero tenebris, huc referendum est, quod dicitur Eph.1.17. Patrem gloriae dare nobis Spiritum sapientiae & reuelationis, illuminatis oculis mentis nostræ, quod dicendi genus passim apud Prophetas, & in scriptis Apostolicis notum est inculcari. Et de sapientia quidem hactenus.

Cuīnam autem Iustificationem tribuemus? unicertè Deo, Rom.5.26, & 4.5, & 8.43, Galat.3.8: unus siquidem Deus peccata remittit, Luc.5.21. Posita est autem omnis iustificatio in remissione peccatorum, Rom.4.7: & ideo iustitia hæc in imputatione posita, Rom.4.6: iustitia Dei vocatur, Rom.1.17, & 3.21, 2.Cor.5.21, Phil.3.9, & Esa.53.11.

Iam vero quod ad Sanctificationem nostram attinet, qua & regeneratio & purificatio cordis, & noua creatio vocatur, necesse est eam non aliunde oriri, quam ab eo, qui ipsam est sanctitas, quem compellat David, Cor mundum (inquit) crea in me

Deus: nec diceretur nouus homo natus ex Spiritu; nisi Spiritus sanctus esset illius generationis autor,
Ioan.3.6, & 1.Ioan.2.29.

Superest redēptio, quo nomine Paulus intelligit nostrā à peccato & morte liberationis, & in vitam beatam introductionis cōplementum, ultimo demū illo die futurum, quomodo etiam loquitur Dominus Luc.21.28: & Rom.8.23: quod beneficium quis in nobis perficere potest, nisi unus ille Deus, cuius gratia sumus, quicquid sumus?

Stat igitur illud abundē confirmatum, unius esse diuinę naturę, hęc omnia & singula in nobis efficere. Quum autem Trinitatis opera ita sint trium personarum propria, ut tamen singularum personarum distinctio in eodem opere efficiendo seruetur: idcirco dicitur Pater nos in Filio seruare, Filius autem per semetipsum, Spiritus sanctus denique, quod missus à Patre & Filio mysterium salutis nobis applicet? Sed Christi sicuti proprium est corpus, ita proprium est opus, quod in corpore suo pro nobis peregit: ab eo quidem non separādum sed distinguendum, quod quatenus Deus est communiter cum Patre & Spiritu sancto est operatus, & quotidie adhuc operatur. Quae distinctio, ut perspicuè intelligatur, age per quatuor illa, de quibus diximus, generalia Dei in nos beneficia decurramus.

Christus Sapientia nostra est, primum ut Deus cū Patre & Spiritu sancto diuina virtute, depulsis depra-

depravata natura tenebris, luce in nobis accendes, ut veri discipuli fiamus ad intelligenda, que Dei sunt. Deinde nobis est Sapientia ut homo, in quo quum reconditi sunt omnes thesauri sapientiae & intelligentiae, Col. 2. 3. necesse est ut has quoque ex ipsius plenitudine hauriamus. Est autem haec sapientia animae Christi ut subiecto inherens, non illa sapientia essentialis ipsius carni hypostaticè unita, sed qualitas ab hac ipsa unita Deitate in animam Christi plenissimè & abundantissimè effusa, ut inde in omnes electos redundet, quorum nimurum causa humanam naturam, & omnes ipsi tributas dotes assumpfit.

Sic nos quoque tum ut Deus iustificat, nobis non imputans peccata, & gratis ea nobis remittens, atque adeo, loco eorum omnium quae mortem eternam merentur, & iustissimos etiam in se homines maledictioni reddunt obnoxios, ea omnia nobis imputans, quae vitam eternam ex pacto diuinæ legis merentur. Iustificat igitur nos etiam ut homo, non iustitia illa essentiali ipsi unita, ut somniauit impurus ille Osiander, sed habituali siue qualitate creata, & (sicut de sapientia diximus) ipsius Christi animæ assumptæ, tanquam subiecto, inherente: quæ rursus distinguenda nobis est, ut totum hoc mystérium imputata nobis iustitiae Christi penitus perspiciatur.

Habitualis ergo siue creata illa iustitia Christi partim significat illum perfectissimæ integratis &

H.ij.

ad implendā omnem iustitiā aptitudinis habitum, quo ab ipso conceptu perfectissima & integerrima ipsius anima imbuta est, cum perfecta itidem corporis & omnium ipsius sensuum dispositione, ad ultro implendum, quicquid purissima anima per corpus agere voluit: partim autem istius habitus effectio-nes, & acquisitam hoc etiam modo iustitiam decla-rat. Itaque tribus modis iustissimus fuit, & in æternum erit Christus: uno, essentialiter, quatenus est verus Deus: altero ut omnium virtutum ha-bitu prædictus homo: tertio denique, quatenus omnem iustitiam reipsa implevit perfectissimè præ-stita Patris voluntate, propter quam missus fuerat: & cui Patri tu anima tu corpore perfectissimè obedies usque ad mortem, mortem autem crucis, meritò iu-stissimus hac etiam in parte dicendus est: idque contrario quam hominibus accidat ordine. Præ-cedit enim in hominibus (quales post lapsum nasci-mur.) ὁ Λόγος ex sancti Spiritus gratia, que tan-dem frequenti usu euadit ἐξ̄ις, (de qua loquens Ioannes, Iustus est, inquit, qui iustitiā facit, i. Ioan. 3.7:) hic quidem (ut modo dicemus) inchoata, in altera autem demum vita consummanda. Sed in Christo præcessit perfectissima ἐξ̄ις, que realem alteram iustitiam in ipso peperit: qualis etiam erat futura Adami iustitia actualis, nisi habituali per peccatum excidisset.

Ex hac autem iustitia triplici essentialis illa tam propria est Deo & anicvōντος, quam ipsamet Deitas,

Deitas, ac proinde, si deliriū Osiādi valeret, omnes credentes essentiali Dei iustitia iustificati illud ipsum essent, quod est Deus: sicut homo ille assumptus propterea dicitur Deus, quod essentialis Deitas verbi, ac proinde iustitia sit ipsi unita. Nam recte omnino Cyrillus in Ioan. lib. 2. ca. 51. Nihil (inquit) firmum ac stabile, nihil perpetuum soli Deo attribuetur, si creatura quoque ea substantialiter & per naturam suscipere poterit, quae in Deo substantialiter sunt. Nec tamen propterea censendū est nullas esse essentialis iustitiae in nobis iustificandis partes. Nam illa ipsa est, quae duplē illam alteram iustitiam creatam inenarrabili virtute perfundit, ut Deo Patri infinitè placeat, & propterea iustitia Dei nuncupetur, ut pote quae unica coram Dei tribunali sit coronada. Iam vero, quum, ut ait Esaias, Puer iste natus fit nobis: quod etiam Angeli pastorum inculcant, Lmc. 2. 11. utraque etiam illa iustitia nostri causa assumpta est: ut videlicet Dei iustitia efficiamur in eo, 2. Cos. 5. 21. id est, utraque nobis, interuentu fidei, imputata, non modo à peccatis absoluamur, sed etiā cohæredes cum ipso facti simul quoque coronemur.

Nunc ad Sanctificationis beneficium veniamus, quod & ipsum duplex est: unū videlicet ex sanctificatione humanae naturæ Christi ab ipso virginis utero plenissimè sanctificatae, Mat. 1. 20, & Luc. 1. 35. nobis imputata. Sanctificat nos ergo Christus ut Deus, naturæ sue humanæ sanctimoniam gratis

imputans, qua non modo tegatur nostra omnis nativa corruptio, quam propterea in assumpta carne nostra aboleuit, sed etiam sancti & immaculati censemur: & nos sanctificat ut homo, quoniam haec ipsa sanctificatio quæ nobis imputatur, humanae ipsius naturæ, ut subiecto, insidet & inheret, ut pote qua seipsum sanctificauerit, ut in eo sanctificaremur, sicut ipse met loquitur Ioan. 17. 19. Alterum autem sanctificationis beneficium prorsus diuersum quiddam est. Sic enim vocamus donum illud, quo vetus quidem homo mortificatur, nouus autem in illius locum succedit, id est, tum mentis facultates omnes, tum mens ipsa illuminatur in agnitio- nem veritatis: voluntas autem immutatur, ut incipiamus & velle, & facere, quæ Dei sunt. Et haec est iustitia, id est, noua qualitas in nobis per meram gratiam creata, & animo nostro quasi subiecto in- hærens, quam rursum Christus ut Deus cum Patre & Spiritu sancto in nobis efficit, quamobrē etiā modò Patri, modò Filio, modò Spiritui sancto beneficiū istud attribuitur. Recetè autē Cyrillus in Ioan. li. 11. „ cap. 25. Participatione Spiritus sancti vivificare, su- „ premæ tantum naturæ opus est. Sed rursum eandem Christus, ut homo, non aliter, quam fons riuum, in nobis gignit, quatenus videlicet ex ipsius humanae naturæ perfecta sanctitate in nos ipsi adiunctos, qua ipsi libuit mēsura, effunditur, quod utrumque beneficium diuinissimè Paulus sic explicat, Rom. 8. 3. Quum enim (inquit) legis impotentia nihil posset in

in carne, Deus, suo ipsius Filio missō, conformato car-
 ni peccato obnoxiae, idq; pro peccato (id est, ad abo-
 lendum in ipso nostrae carnis omnem corruptionem
 & labem) condemnauit peccatum in carne, ut il-
 lud ius Legis compleatur in nobis, qui non secun-
 dum carnem incedimus, sed secundum Spiritum.
 Et recte Cyrillus, Spiritum (inquit) propter nos ut „
 homo recepit, ut totam naturam sanctificaret, in „
 Ioan. lib. 2. cap. 3. Nec pigebit plura eiusdem Cy- „
 rilli verba ex lib. in Ioan. 11. ca. 2. 5. referre, ut to- „
 tum hoc sanctificationis tum in ipsa Christi carne „
 create, tum in nos ex illa emanantis mysteriū pla- „
 nissimè explicetur. Sanctificari (inquit) secundum „
 legalem consuetudinem dicitur, quod, ut sacrum, „
 Deo tribuitur: participationē verò Spir. sancti „
 sanctificare, suprematantum naturae opus est: Et „
 mox, Arbitramur autem carnem Domini per Spir- „
 itum fuisse sanctificatam similitudine aliarum „
 creaturarum, proprio templo à Filio Dei peruncto, „
 sicut Psalmista quoque unigeniti personam cum „
 humanitate considerans, clamat, Propterea unxit te „
 Deus Deus tuus oleo latitiae præcessortib. tuis: & pro- „
 pter nos seipsum sanctificat, ut ab eo ad nos redun- „
 dante sanctificatione, ipsi sanctificemur in veritate, „
 id est, in Spir sancto. Item: Nulla res ex nihilo pro- „
 ducta, sanctificationis fructum per naturam habet, „
 id est, à seipsa, sed eam gratiam ab eo acquirit, qui „
 natura sanctus est. Quoniam ergo caro Christi non „
 natura sancta, sanctificata in Christo est à verbo „

" Dei, quod habitat in ea, quodque templum suum
 " sanctificauit: Item, sed quomodo sanctificatur, qui
 " naturaliter sanctus est? nempe naturam nostram
 " absolutissime absque peccato ineffabiliter sponte
 " sibi coniungens, ut eam in se primo & per seipsum
 " ad pristinam pulchritudinem restitueret: utque cæ-
 " lestis ipse homo & Adam secundus, primus omnium
 " in noua vita, iustitia, & sanctificatione spirituali cō-
 " stitutus, cuncta perse bona generi nostro immittat.
 " Quum igitur sanctus natura sit Deus, quumque
 " ipse sanctificationē Spiritus creaturis immittat, ef-
 " ficiatque ut creature & sit & duret in sancto Spi-
 " ritu, propter nos sanctificatur, non ab alio id acqui-
 " rens, sed ipse sue carni sanctificationem immittens.
 " Ita Spiritum sibi ipsi ut Deus præbet, & ut homo,
 " accipit, quod non propter seipsum, sed propter nos
 " fecit, ut ex ipso & in ipso primo recepta sanctificatio-
 " nis gratia ad totū gen' trāsiret. Hactenus Cyrillus.

Cum hac sanctitate & iustitia tum imputata
 tum inhærente usque adeo cohæret vita aeterna per-
 petuo nexu, scribente Habacuc Propheta Iustum ex
 fide viuere, ut Viuificationis nomine omnia su-
 periora intelligantur, quoniam videlicet ut omnis
 maledictio à peccato est, quod nos à Dei benignitate
 seiungit, seiunctio autem à Deo mors: ita bene-
 dictio cum sanctitate & iustitia cohæret, qui-
 bus Deo adiungimur. Coniunctio verò cum Deo
 vita est. Sed in eo quarto Christi beneficio, quod
 nobis nunc explicandum supereſt, vita nomine in-

telli-

telligimus perennem illum felicissimum statum, in quo cum Christo capite nostro in cælis regnabimus, & cuius arrhabonem in mentibus nostris iam nunc obtainemus, fidei ψληρωφείᾳ inuisibilia cernētes, & spei firmitate quasi iam in cælis consistentes, & charitate suis fructibus nostram adoptionem in nobis testificante, alacriter huius vita curriculum emetientes, donec non morte, sed suauissimo somno superueniente, anima quidem ad Christum emigret plenius felicissimam illam vitam cū illo degustatura, corpus autem terræ mandatum ad apud Duxi av paulatim formetur ad ultimum usque illum diem, in quo beatissima vita toti perfruemur. Hanc igitur vitam Christus, quatenus Deus est, nobis cum Patre & Spi. sancto largitur, quum sit Deus unicus fons existētiæ & cōseruationis rerū omniū, ac præsertim huius æternæ felicitatis. Huic autem opponitur mors tum prima tum secunda, qua & æterna vocatur: utraque etsi iusto Dei iudicio ordinata & decreta, mimimè tamen à Deo, sed à Sathanā & peccato exorta. Deinde hanc ipsam vitam Christus, ut Deus, nobis non aliunde, quam in sua ipsis carne largitur: qua de re sic pulcherrimè Cyrillus in illud Christi Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnē filij hominis, &c. lib. in Ioan. 10. cap. 13. Caro " vita facta unigeniti caro ad virtutem vitæ tradu- " cta est: non potest igitur morte superari, propterea " in nobis facta interitum à nobis expellit. Non e- " nim abest ab ea unigeniti Deifilius, id est, natura "

humana quum assumeretur ab unigenito, facta est
æterna vita viuens per Deitatem, in qua subsistit:
unde duo consequuntur, nempe nō posse illam à
morte superari, & quoniam assumpta est nostri vi-
uificandi causa, omnes qui fiunt eius participes, in
illa quoque viuificari. Et ne quis putaret hanc vi-
uificandi vim ab ipsa carne, ut causa effidente,
promanare, addit prudenter Cyrillus, viuificam
esse, non in sese, sed in Verbo ipsi hypostaticè unito.
Quemadmodum ergo de sapientia, iustitia, & san-
ctitate diximus, ita duplex est in unica Christi per-
sona vita, ut & duplex natura: una autem, nem-
pe Deitas ipsa: altera, istius effectum, vita videlicet
creata & assumpta naturæ, ut qualitas, insita: eaque
rursum duplex, nempe tum animalis, qua videlicet
subsistentem in sese assumptam naturam totam
vivificauit ὁ λόγος ad tempus, id est, tantisper dum
pro nobis in infirmitate illius satis fieret: tum spiri-
tualis & æterna, qua post peractum suum opus cœ-
lum ascendens frui cœpit, & cuius veluti semen ad-
iunctis sibi membris iam nunc instillat, donec ple-
nissimè toti in eo & cum eo sempiterna felicitate
perfruamur.

Horum autem omnium, quæ de Christi in nos beneficijs diximus, hac summa est, Unicam Deitatem Patris in Filio per Spiritum sanctum hæc omnia Ecclesiæ σχετικῶς non essentialiter largiri: depromoverò ex Christi humanitate, tanquam abundatissimo nec unquam exhausta riedo, & in hunc ipsum finem

finem constructo diuinitus , & summè locupletato
thesauro, ut inde in omnes credentes exuberet. Et
hic quæstio duplex agitatur. Sunt .n. qui nobis, quos
falso & inuidioso nomine Zwingianos & Calui-
nianos appellant, hoc dogma tribuant, quod in Cæ-
na Domini pro re Sacramenti non corpus ipsum pro
nobis traditum, neque sanguinem ipsum pro nobis
effusum, sed Christitatum merita statuamus.

Saltem vero pro Meritorum voce dona & ener-
giam Christi statuerent. Qui vero nobis hoc oby-
ciunt, quia & symbola & rem significatam (id est,
ipsum corpus & ipsum sanguinem) reipsa cū pane &
vino eodem loco sisti volunt: utraque eodem oris
instrumento sumi à quibusvis contendunt: ac proin-
de, sicuti nos accusant falso quasi energiam Chri-
sti absque participatione corporis & sanguinis ponam-
mus, ita hoc in illis, & verè quidem reprehēdimus,
quod pro fidei spirituali organo os corporeū substi-
tuant, & in indignè accendentibus corpus Christi
energia viuifica spolient. Nos autem sic de istis
sentimus ac docemus.

Quum Christi beneficia, tum quæ per solam im-
putationem, tum quæ per realem efficacitatem no-
bis conferūtur, sint qualitates Christi carni, ut sub-
iecto, inhærentes, à quo in credentes per Spir. sanctū
redundant, non minus absurdum est existimare,
quempiam fieri bonorum illorum compotem absque
carnis ipsius, id est, subiecti, cui propriè inhærent, &
à quo emanant, participatione, quam si quis dice-

ret, corpus posse ex ea anima vitam haurire, quia
ipso non insit, aut posse quempiam cibo, quem non com-
edat, aut potu quem non bibat nutriti. Itaque
tantum abest ut sola illa Christi dona sive ener-
giam, sive merita, si quis volet, pro re Sacramenti in
Cœna Domini statuamus, seclusa ipsius Christi car-
ne & sanguine, ut etiam & in simplicis verbi præ-
dicatione, & in baptismo Christum semper i-
psum in carne nobis per fidem semper sumendum
proponi asseramus, quoniam, (ut recte inquit Cy-
, rillus) Spiritus in Christo summe cum carne coiun-
ctus est, & caro etiam cum Spiritu: ita ut neque
carnem eius absque energia, neque energiam abs-
que carne sumere vel in simplici verbo, vel in Sa-
cramentis possimus. Sed hoc adiicimus, sicut in sim-
plici verbo verbum quidem prædicatum Christum
nobis voce annuntians aurium sensu percipitur,
Christus autem ipse verbo prædicato significatus
non nisi intellectu credente recipitur: ita etiam in
Baptismo quidem corpus aqua illa tungi, mentem
vero credentis sanguine per aqua significato ablui:
in Cœna vero pane illo & vino illo corpus pa-
sci, carne autem & sanguine Domini animam cre-
dentes (ut loquitur Tertullianus) saginari. Sa-
ginatio autem ista non est in reali contactu carnis
ipsius posita (quod neg, carnis Christi veritas, neg,
analogia inter Christi carnem perceptam, & men-
tem nostram, qua velut instrumento percipitur) pa-
ti potest, sed tota spiritualis est, & huc tendens, ut,
quem-

quemadmodum naturali vinculo anima cum corpore coniuncta sensum & motum naturalem corpori insinuat: ita spirituali & ineffabili mysterio (ut loquitur Paulus Ephes. 5.30. & 32.) cum ea Christi natura qua frater noster est, per fidem apprehensa coniuncti, ab ipsa non ipsam corporis aut sanguinis substantiam cum nostro corpore & sanguine realiter adiungendam, nec ipsius animam cum anima nostra reipsa agglutinandam ad nos atrahamus: (que omnia neque virtuti, neque nostræ salutis mysterio consentanea sunt, sed Cyclopica & Caper-naitica.) verum ut qualitates in illa, sicuti diximus, humana Christi natura, nostra causa Divinitus ab ipso verbo assumente creatæ, sicut etiam nostri causa fuit à verbo assumpta, nobis sancti Spiritus virtute verè communicentur: aliæ quidem per imputationem, aliæ verò sc̄e nobis reipsa insinuantes, & ex illius ceu capit is plentiudine, sicut lumen ex lumine accensum, & sicut calor ex calore prodiens, in nos spiritualiter ipsi adherentia membra defluentes: cuiusmodi sunt illa Spir. sancti χαρισματα & επηγματα, quæ commemorat Apostolus, 1. Cor. 12. tum omnibus sanctis communia, ut cognitionis veri Dei, fidei, spei, charitatis, viuificæ denique virtutis corpora etiā nostra suo tempore viuificantur & donū: tum pro diuersa particulariū in Ecclesia vocationum ratione, spiritualiter huic & illi attributa. Verissimum est igitur, quod ait Cy- rillus, illam vitis parabolam ex cap. Ioan. 15. lucu- lenter aduersus Arianos disputans scribit: Vitis

„ nimirum appellatione non ipsam per se Christi
 „ Deitatem, sed Deificatam carnem intelligi, cui nos
 „ inseri spiritualiter oporteat, ut eius succo viuificati,
 „ ceu palmites fructum feramus, ac proinde non ha-
 „ bitudine solum, que per charitatem intelligitur,
 „ Christus sit in nobis: verum etiam participatione
 „ naturali. Nam quemadmodum, si quis igne lique-
 „ factam ceram alijs ceræ similiter liquefactæ ita mi-
 „ scuerit, ut unum quiddam ex utrisque factum
 „ videatur: sic communicatione corporis & sanguini-
 „ sis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso. Non po-
 „ teratenim aliter corruptibilis hæc natura corporis
 „ ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi na-
 „ turalis vitæ corpus ei coniungeretur. Hæc Cyrillus.

Quem locum quoniam & Transsubstantiatores &
 Consubstantiatores in suas partes trahunt, & Har-
 chias quoque, pro ipsa carne essentiam verbi
 substituens deprauat, sciendum est non ipsius natu-
 ralis participationis modū, sed quid participemus,
 sic declarari, quo etiā pertinet ceræ liquefactæ per-
 mixtio. Hoc igitur dictum voluit Cyrillus: ipsum
 met Christum oportere nostrum fieri, ut, quæ ipsi
 insunt, ab eo postea accipiamus: & huius nostræ cum
 ipso coniunctionis vinculum esse naturam, cuius
 assumptione frater noster primogenitus factus est.
 At si quis iam querat, quis sit eius participationis
 naturalis modus, audiat respondemus Cyrillum,
 & ex eo discat, non ore fieri, sed mente, & unica
 Spir. sancti virtute: ut merè spiritualis sit hic modus
 siue

sive Diuinam virtutem veram illius efficientem causam, sive spiritum nostrum fidei quasi manum & instrumentum recipiendo Christo adhibentem, sive huius coniunctionis effectum, spiritualem videlicet vitam spectes: Agnoscite (inquit lib. in Leuit. 7.) figur as esse in Diuinis voluminibus, & ideo tanquam spiritales, & non tamquam carnales exanimate, & intelligite quae dicuntur. Si enim quasi carnales ista suscipitis, ledunt vos non alunt. Est & in Euangeli litera, quae occidit eum qui non spiritualiter ea quae dicuntur aduerterit. Si enim secundum literam sequaris hoc ipsum quod dictum est, Nisi manduaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, occidit haec litera. Et Bernardus in Cantica: Quasi vero Christus, quem iam ascenderit in celum, tangi aut velit aut poscit: & utique poterit, sed affectu non manu, voto non oculo, fide non sensibus. Sed de his satis, quum haec minimè neget Harchius, aduersus quem propriè nunc disputamus.

Supereft, ut quibus instrumentalibus causis ista cum Christo consociatio nostra fiat, & quae sit illarum vis paulò plenius quam antea dispiciamus. Quod ad Deum igitur attinet, ordinaria sunt eius instrumenta, pastores ac doctores, & verbum externū, interdum simplex & nudum, interdum additis symbolis veluti vestitum. Ad nos autē quod attinet percipiendis externis illis instrumentis, organa corporis adhibemus, aures nimirum ad au-

diendum ex Pastoribus verbum, oculos præterea,
os, & manus, totum denique corpus ad visibilia Sa-
cramenti symbola nobis applicanda: rebus autem
ipsis, tum per simplex verbū, tum per adiecta sym-
bola à Deo significatis simul & oblatis percipiendis
mente & intelligentia utimur, quæ si fidei lumine
illustrata est, tum sane res illas & intelligit, & sibi
applicat, sin minus, aspernatur, & interdum etiam
irritet, aut etiam illis offenditur. Et hæc omnia esse
vera, ex universo Dei verbo constat, ut Eph. 4.11,
Rom. 10.8, & 17, Iean. 6.63, 1. Pet. 3.21, 1. Cor. 1.32,
& 2.16, Rom. 9.30. & alibi passim. Iam vero, quæ
sit illorum instrumentorum efficacia si queratur,
facile hoc fuerit diiudicare, si quæ de re hic agatur:
quæ sit instrumentorum externorum, quibus Deus
utitur, natura: ac denique, quæ sit nostra tum exte-
rior tum interior vis, consideremus. Agimus hic
ergo de re penitus & merè diuina, nempe de nostra
cum Deo per Christi carnem spiritualiter nobis
communicatam reconciliatione: de noui hominis
noua creatione, & veteris abolitione: de imputata
iustificatione: de totius hominis ad incorruptibili-
tatem & cœlestem perpetuam vitam traductione:
quarum rerum, si vel unicam dicamus, ab ulla re
creata, tanquam efficiente causa in nobis effici, ido-
lolatræ fuerimus. Nam naturalibus quidem effe-
ctis Deus naturales causas efficientes indidit, ut
qui non tantum crearit animantia, sed etiam addi-
derit, Crescite & multiplicamini: nec tantum plan-

tas crearit, sed etiam unamquam secundum speciem suam seminificare iussit. Sed in hominis lapsi instauratione, quæ altera est creatio, gloriam suam non magis alteri dederit, quamquam omnia ex nihilo crearet, & quum sibi, uno videlicet ordinis rerum creatarum Domino, seruaret integrum eius prout ipsi libuit immutandi potestatem. Facit enim mirabilia solus. Hoc igitur opus omnium & quoniam excellentissimum, & omnium miraculorum miraculosissimum, nisi unica unius ipsius virtute, ac potentia inchoari, gubernari, ac tandem perfici fateamur, planè idololatræ sumus. Et quum iam antè ostenderimus ipsum Christum, quanvis non abs carne, tamen non sua carne, nisi ut sibi proprio instrumento, sed propriè duntaxat sua Deitate miracula in corporibus ægrotantium, & mortuorum edidisse, quis seruorum ausus fuerit sibi plus tribuere, quam ipse magister babuerit? Sed ne rationibus & consecutionibus ex ratiocatione humana petitis agere in re tanta videamur, age, ex uno Dei verbo sapiamus, quanquam illæ sanè rationes non aliunde sunt petitæ. Nullum esse arbitror nobilium Dei instrumentum nisi in quibus posuit reconciliacionis sermonem: & tamen, neque is qui plantat (inquit Paulus) neque is qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus, 1. Cor. 3.7. & alibi, quum se dixisset laborasse, non ego tamen (inquit) sed gratia Dei, quæ mecum est. Itaque in administratione verbi ne tantillum quidem interioris

illius virtutis ministris loquentibus relinquitur: neque hanc questionem decidunt qui virtutis illius præcipuas partes Deo, secudas hominibus tribuunt, perinde ac si scripsisset Apostolus, Gratia Dei mecum, ut vulgo Sophystæ in iuriis scholis hunc locum deprauarunt: ut & illum priorem, EST ALIQUID corruptum, addita glossa, SOLVS, VEL ABSQUE GRATIA. Neque tamen propterei nego fideles Pastores & Doctores esse Dei suos, ut loquitur Paulus, I. Cor. 3.9. adeo quidem, ut suo Timotheo scribens, I. Tim. 4.16. in hac verba erumpat, Attende tibi ipse & doctrinæ: id enim si feceris & te ipsum seruabis, & eos quite audierint. Quæ ut intelligatur quomodo accipienda sint, obseruandum est, in uno & eodem opere nostræ vocationis duplex esse spectandum opus ad illum unum finem conspirans: unum quidem exterius, quod per externa instrumenta Deus sic exequitur, ut ipsa quoque agant, quoniam aguntur, quum homines stipites & trunci non sint in Dei manu: alterum interius, à quo tota in solidum prioris actionis externæ efficacitas dependet, & quod sic est Deitatis proprium, Patris videlicet in Filio per Spiritum sanctum, ut istius ne minimam quidem particulam, vel Angelus vel homo sibi possit sine sacrilegio vindicare. Sunt igitur aliquid pastores loquentes per eum & eius nomine qui ipsos misit, sed in extero duntaxat opere. Nec enim aliud possunt, quam surdis loqui, nisi Deus ipse

ipse sua unius vi aures det ad audiēdum: quæ quidem aurium cordis apertio unius Dei opus est. Act. 16.14. Fides ergo ex auditu quidem est, id est, interueniente externo opere prædicationis, & auditionis verbi aures ferentis: & hoc est externum opus, quod Deus per misericordiam per seruos suos missos efficaciter exequitur, sed quod intelligitur & fide recipitur hoc verbum, hoc est interius opus in quo nullum habet Deus συνεργόν. Sunt enim omnes (inquit Esaias, citante etiā Ioanne, Ef. 54. 13, & Ioan. 6. 45.) δεοctιδαντοί. Neque existimandum est, Paulum sic vocare sese & suos collegas, Cooperatores Dei, ut Phil. 2. 25. Epaphroditum vocat suum συνεργόν καὶ οὐσεργάτην. Erant enim in eodem opere externo eandem operam nauantes sub eodem domino, opere ipsorum viente. At in eo, quod interius efficit Dominus, & quod est exterioris operis unicus finis, neq; sibi Paulus, neq; collegis quicquā tribuit. Quod enim ministeriu*m* ipsius nō fuerit inutile, in solidum ex Deo esse fatetur, non quod Deus hanc ipsi gratiam fecerit, ut corda potuerit immutare, siue vivificare, (quod nulli unquam rei creatæ cōmunicatum fuit, neque cōmunicabitur) sed quoniam per Spiritum suum Deus disposuerit audientium mentes ad intelligenda, & vera fide sibi applicanda, quæ aures corporis ex ore Pauli audiabant. 2. Cor. 3. 6. quomodo etiam loquitur: 1. Cor. 2. 4. Gal. 2. 8. Thes. 3. 5.

Quod si in ipsis hominibus Verbum administrā-

tibus nulla vis interior inest, sed eam totam sibi Deus integrum seruarit, satis ex eo intelligitur, quid sit ipsi verbo pronuntiato tribuendum; nempe verissime quidem id esse quod dicitur, Verbum vita aeterna, Ioan.6.63. & 68: & potentia Dei ad salutem, Rom.1.16: & quoniam gladio penetrantius, Heb.4.12: & semē incorruptibile, Luc.8.11: at non quatenus vox est aures feriēs, sed quatenus Deus, id est, sermo ille Dei viui interior mēti id insculpit, quod auribus per externum verbum significatur, ut ostendit Petrus, 1. Pet.1.23. Neque quum hæc dico, externum opus, quod Deus per homines administrat, ab interiore, quod unius Dei est in solidum, separo cum Enthusiastis & phanaticis, sed tantum distinguo: ut in eo commendetur singularis Dei misericordia, quod hominum ministerium adhibere in hominum salute dignetur, quod qui spernant illa clementia seipso priuent: & tamen sua Deitati gloria tota, sicuti par est, seruetur.

Supersunt sacramentales actiones, in quibus quā præcipua partes sint verbalis promissionis, cui symbola visibilia, veluti sigilla quadam, adiiciuntur, ex ijs quā modo diximus de exterioris verbi prædicatione satis intelligi potest, non esse aliter de eo statuendum propter symbolorum adiunctionem. Ipsi symbolis aliquid Diuinæ virtutis tribuere absurdius est quam si verbo tribueretur, quum illa ab isto habeat, quod ex rebus communibus sacramenta euaserint. Nota enim est regula

in scholis trita, Propter quod aliquid tale est, id ipsum magis tale. Totum igitur istud commentum Magis & Incantatoribus relinquamus, & de his mysterijs idem quod de simplici verbo statuamus: in una videlicet eademque actione Baptismi & Cœnae Domini, Deum aliquid agere per homines, (id videlicet, quod in mysteriorū institutione fieri externo ministerio mādauit) & aliquid solū & per se interius, quāuis nō absque illo: id nimirum quod verbi sono & symbolis verbo adiunctis, totōque Sacramentali ritu fuit significatum. Sic enim loqui nos docet Moses cordis circuncisionem uni Deo tribuens, Deut. 30.6: ut & Paulus Rom. 2.29. Sit ergo Baptismus lauacrum purgationis per verbum, Ephes. 5.6. & lauacrum regenerationis & renouationis Spir. sancti, Tit. 3. & Act. 22.16. Sed ita, ut externus aquæ Baptismus non quidem separatur, sed authore Ioanne Baptista, (sicut apud quatuor Euangeliastas inculcatur & repetitur: Act. 1.5.) ab interiore Baptismo Spiritus sancti, distinguatur, quo se quoque baptizari oportere confessus est Math. 3.14. Et ne quis sophista quippiā hīc garrisat de Baptismi Ioannis & Baptismi Christi utriusque exterioris discriminē, audiatur Petrus salutem tribuens Baptismo, non quo carnissordes abiiciuntur, sed quo fit, ut bona conscientia Deum interroget, siue, ut ali⁹ vertunt, Deo respondeat per resurrectionem Christi: 1. Pet. 3. 21. id quod Paulus copiosè explicat, Rom. 6.3. & 4. & Col. 2.12. Sed &

pulchrè Tertullianus de resurrectione carnis, Animal inquit non lauatione, sed responsione sanctitur: alludens procul dubio ad publicam fidei professionem, quæ ab adultis baptizandis requirebatur, ut disertè scribit Lucas Act. 8. 37. quod ridiculè postea & imperitè à baptizandis infantib. requiri cœpit. Nec aliter esse nobis de Cœna Domini sentiendum, partim communis Sacramentorum ratio demonstrat, partim etiam illud ostendit, quod non omnes eandem escam sumentes, nempe exteriorem ab hominibus administratam, & hactenus spiritualem (Sacramentum enim est, non res communis) nolit tamen Apostolus ad vitam sumere, sed quosdam etiam ad damnationem: I. Cor. 10. 3. & 5. & 11. 27.

Et de his quidem hactenus, ex quibus fore spero ut omnibus veræ pietatis sine praëjudicio studiosis pateat, quam vana ista sint Harchij commenta de substantia Trinitatis re ipsa in panem illapsa, & alijs inde consequentibus portentis, ac proinde quam falsæ sint calumniae, quibus homo iste nos onerat, quasi inter Sacra menta & res communes nullum discriminem constituamus, mutationem Sacramentalem ignoremus, aut tradere in catechisis nostris negligamus: adeò quidem impudenter, ut Oecolampodium & Martyrem, beatæ memoriae fideles Dei seruos, in partes suas audeat per trahe-re: Zwinglium autem illum verè hominem Dei, partim inscitias, partim etiam per ludibrium dissimula-

mulationis accusat, quasi discipulorum habuerit rationem, qui non fuerint solidæ Theologiae adhuc satis capaces: Quinimo me quoque Bezzam, postquam est mihi assentatus multò honorificientiore, quām merear, eruditionis testimonio, sibi penè & alijs persuadet à potentiali & actuali cōmentitio Christi corpore non valde dissentire.

Quibus calumnijs omnibus hoc sit semel responsum, datam esse hanc gratiam magnis illis seruis Dei, quorum opera pro Papismo verus Christianismus in Helueticis primū, Rheticis, & Sabaudicis Ecclesiis obtinuerit, ac sit deinceps longè & latè in orbe terrarū propagatus: ut neque de Cœna Domini, neq; de ullo fidei Christianæ articulo aliud fuerit prædicatum, quām quod & priore & posteriore Helvetica confessione continetur: quorum vestigijs sic institisse, & deinceps perrecturos illorum successores cōfido, in quibus & ipse, Deo sic volente, nomē meū profiteor, ut à Dei veritate, quam illi ad extremum usque halitum & voce & scriptis perspicue; & sine ulla dissimulatione testati sunt, ne latum quidem unguem discedamus.

Ad hæc autem errorum monstra de quibus diximus, libet etiam alia duo adiungere, ut si quos ille in errorem abduxit, tempestiū in viam redeant. Harchius igitur postquam de essentiæ diuinæ in panem percolatione, & alijs eiusmodi nugis, veluti potentiali Christi corpore, & nostra in Christum transitione, quasi supra cœlos omnes transue-

et us disputauit, tandem audiamus, quem tandem
fructum nos velit ex hoc mysterio elicere, ubi
Christum ipsum loquentem inducit, (pagina poste-
rioris libri sui 271.) HO C F A C I T E, inquit
„Christus, id est, offerte Deo Patri: & deinceps, C O -
„M E D I T E, id est, donum, quod est in hoc visibili
„pane, (symbolo huius mei corporis cras pro vobis
„crucifigendi) cum dilectione & fide suscipite, ut
„hinc meo exemplo discatis offerre vestra corpora, &
„exponere vitam ad Dei gloriam & proximi defen-
„sionem, si opus est, tum & bona omnia, quae accipitis
„a Deo, pari assuefatis liberalitate alijs e gentibus
„distribuere, & simili charitate in alios effundere.

Hæc vero, si sic se habent, quid aliud fuerit Cœna
Domini, quam quedam, quantacunque illa sit, ad
colendam fraternalm charitatem incitatio? Neque
vero nos inficiamur longè præstantissimum hoc esse
diuinæ in nos miserrimos peccatores charitatis pi-
gnus, quo mutuæ nostræ dilectionis admoneamur:
sed absit, ut vel præcipuum hunc finem Cœnæ es-
se existimemus, vel hæc sacra mysteria pro imita-
tionis exemplo & mystica tantum quadam commo-
nefactione habeamus. Sunt enim lôgè alia beneficia
noui fœderis, quod istis tesseris nobiscum sancitur.
Primus igitur & primarius huius sacrae actionis
finis est, nostra cum Christo consociationis, per
ipsius carnem spiritualiter, adhibitis illis symbolis,
interueniente fide, nobis verè communicatam, &
animi nostri quasi intimis visceribus insculptam
diuinam

diuina solennis confirmatio : alter verò, omnium donorum, quæ in ipsius carne insunt, nobiscum participanda, tum per imputationem, tum per realem intra nos efficacitatem magis ac magis sancta adeptio. Sunt enim hæc mysteria, ut ex Institutionis & Apostoli verbis apparet, noui Testamenti tessera in remissionem peccatorum : præcipuum videlicet nostræ cum Christo reconciliationis beneficium, & quod cæteris praire oporteat.

Sed illud quoque mirari subit, quinam tandem Harchius, postquam nulla vini facta mentione, usque adeò panem illum Deificauit, in vino tamen illo nescio quid amplius, quam in pane, id est, in sanguine Christi amplius aliquid quam in eius corpore constituat : adeò quidem, ut, si tempore excluderis (inquit pagina editionis prioris 1:6.) bibendum sit de calice, & non comedendum de pane, sicut si quis in animi deliquium inciderit, quod manducatio longius exquirat tempus quam potatio, in os potius iniecerit vinum, quam carnes, quoniam illud citius repente delapsas instaurat vires. Enim uero, an non hæc potius ebriosum quam Christianum hominem decent? Quasi vero non manifestè Christus duplex signum in Cœna Domini instituens, unum cibi, alterum potus, sic demonstrarit totam nostram alimoniam spiritualem in uno Christo sitam esse, & quidem mortuo pro nobis: quod etiam eo adumbratum est, quod seorsim vi-
nū, seorsim panis distribuitur, ut sanguis à corpore

nostricausa separatus fuisse, sic quoque significetur. Citat tamē pro se Harchius duos testes, Ambrosium videlicet, & Originem, sed quorum neutri in mentem venit, ut calicem absque pane ritè sumi posse diceret, quum longè certè sit absurdius sobrijs omnibus ieunis bibere absque cibo, quām cibum sumere absque potu. Sed quid ait Ambrosius?

„1. Cor. 11. Caro Seruatoris, p salute corporis sanguis,
 „pro anima effusus est. Hæc verba, fateor, in Commentarijs Ambrosio adscriptis leguntur, eò quoque hæc verba Mosis detorquenti, Lexit 17. 17. Anima carnis est in sanguine, & ego dedi eum vobis super altare, ad expiandum animas vestras, quia sanguis ipse animam expiabit. Sed quis Ambrosio concedet, quod inde colligit? nempe pro solo corpore oblatam fuisse victimæ carnem, ut hoc postea ad Christi corpus pertrahatur. Non excludit ergo Moses ab expiatione animæ, carnes oblate victimæ sed propterea quòd animalis vita in sanguine est, voluit offerentes non ipsam materiam carnis victimæ, sed victimæ mortem in effusione sanguinis spectare: quemadmodum Christi carnem, ut sit nobis seruatrix, non debemus simpliciter in sese, sicut ea prædictus fuit Christus, sed ut crucifixam & mortuam pro nobis considerare & participare: quamobrem etiam sœpissimè, ubi de nostra per Christum reconciliatione agitur, peculiaris fit eius sanguinis mentio: sed ita ut corpus minimè excludatur. Nam de toto Christo dixit Ioānes, Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata

peccata mundi, & Apostolus Col. 1. 22, de totis nobis
credentibus loquens, Reconciliauit nos (inquit) in
corpore carnis sue per mortem: & Heb. 10. 10, qua
voluntate sanctificati sumus per oblationem corpo-
ris Iesu Christi semel factam: & Petrus 1. Pet. 2. 24,
Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super li-
gnum, &c. Absit igitur, ut in redemptionis nostræ
mysterio allegoriam illam Ambrosianam, aut cuius-
quam alterius sequamur, quod tamē tanti viri pace
sit dictum. Quid autem Origenes ille allegoriarum
magister tum certè somnians, quum attentissime
videtur vigilare? Cur (inquit Homilia 35. in
Matth.) nō dixit Dominus, HIC EST PANIS
NOVI TESTAMENTI, sicut dixit, HIC
EST CALIX NOVI TESTAMENTI?
quia panis est verbum iustitiae, quam aducates animæ
nutriuntur, potus autem siue calix, est verbum agni-
tionis Christi secundum mysterium nativitatis &
passionis, &c. Pudet enim me istiusmodi delirijs
chartas implere. Quorsum enim nobis allego-
ricam sacramentorum transformationem, & qui-
dem usque adeò insulfam? Si quis tamen illius
questionis explicationem desideret, sic potius rem
accipiat. Sancitū quidem fuit fædus nouum totius
Christi oblatione, sed quia mors interuenerat, cui-
denter fuit in effuso sanguine, quam in ipsa carnis
materia. Propterea sub vetere fædere Moses dixit,
Ecce sanguis fæderis, quod pepigit Dominus vobis-
cum: ac proinde Christum quoque ut veritatis ad-

typum relatio fieret expressior, noui fæderis appellationem sanguini suo potius, quam corpori applicasse, sic tamen ut corpus cuius sanguis fuit effusus, nequaquam excluderit ab anima in primis redemptione. Addo ergo aliam rationem, quod quum Christus bibendi vini, quod sanguinem suum appellat, mentionem fecisset, necesse fuit illum noui fæderis meminisse, quoniam sub vetere sanguinis usus diserte prohibebatur, quod in altero panis symbolo exprimere necessarium non fuit.

Expectabit autem fortasse lector hoc loco, ut singulis Patrum testimoniis respondeam, quorum multitudine putauit Harchius suum illud commentum aperte confirmari, illis certè non dissimilis, quibus si specillis viridibus utantur, viridia omnia apparent. Et mihi quidem propositum hoc erat, quum hanc scriptiōnē aggrederer, singulos videlicet Patrum locos ab Harchio citatos, ostendere partim mala fide descriptos, partim perperam applicatos & male ab ipso explicatos esse, partim etiam ipsius sententiam manifestè refellere. Sed tardius posteriorem ipsius libri editionem nactus, in qua ordine paulò meliore suum dogma proponit: & temporis spacio exclusus, quanto mihi ad priora retexenda fuisset opus: cogor accuratiorem hac in parte refutationem aliquantulum differre. Tantum interim hoc dico, quemadmodum Transsubstantiatores & Consubstantiatores videmus ignoratione, vel dissimulatione Sacramentalis tropi, quo fit, ut rei signi-

significatæ nomen ad signa transferatur, detor-
tis Patrum testimonijs, sese magis ac magis demen-
tare: sic etiam Harchium, quæcumque Patres de vi
& efficacitate spirituali sacrorum mysteriorum
differentes proferunt, ad suum illud commentum
substantia diuinæ re ipsa in panem illa psæ per-
trahere: quod tamen, haud scio an cuiquam
unquam, præter hunc unum Harchium, in
mentem venerit, ut vel somniando cogitaret,
nendum ut fuerit unquam hoc absurdissimum &
falsissimum dogma in Ecclesia Christiana rece-
ptum. Nec illud etiam hominibus in veterum tum
Græcorum tum Latinorum lectione versatis i-
gnotum esse potest, illos nonnunquam suis allego-
riis fuisse plus a quo delectatos, & hyperbolice cum
de sacramentali trãsmutatione, tum de sacramento-
rū fructu (rebus illo seculocuius ex Ecclesia notis ac
perspectis) nonnunquam fuisse loquitos: quibus ta-
men hyperbolis Transubstantiationis & Consu-
stantiationis somnium in Ecclesiam inscitia vel ne-
gligentia Pastorum inuectum debemus. Sed alias
hac de re plura, si Dominus dederit.

Nunc verò superest, ut, quid in Cœna Domini
administratione idem Harchius requirat, dispi-
ciamus. Primum omnium igitur cum cultum, quem
modo adorationem, modo venerationem vocat, in
Eucharistie celebratione vult usurpari, quæ tamen
non ad ipsas symbola, (quod in Papistis merito repre-
hendit: qui tamen sese non panem neque vinum,

sed ipsummet Christum Deum & hominem reipsa adorare respondent) sed ad totius Trinitatis essentiam in panem delapsam ; & à carnis naturalis Christi in cælo nunc sita minime separata referatur. Ego vero primum quero de qua adoratione , seu veneratione loquatur , interiore videbitur , an exteriore , an de utraque coniunctim . Nam quod ad interiore attinet , quis unquam ita fuit impudens , qui mentalem adorationem , atque adeo totius cordis ad Deum conuersionem , in illa tam soleni Christi mortis celebratione necessario adhibendum negaret ? Absit igitur , ut illa sit in mysteriorum celebratione in nostris Ecclesiis sublata , quam potius , quum esset infinitis modis in papatu contaminata , ad veram puritatem reuocauimus . Quod ad exteriorem autem corporis gestum attinet , fatemur quidem à nobis sublatas tum histrionicas illas gesticulationes ridiculas potius , quam religiosas , tum illa , quamvis per se non damnanda , tamen hypocritis in publico quidem cœtu , quam veris Christianis in simplicitate Deum inuocatibus conuenientiora , veluti totius corporis prostrationem , terræ deosculationem , alta suspiria , pectoris percussionses , & similia nimirum multa : que fortasse domi & priuatim , solo Deo teste & conscientio , possint ut vere resipiscientiae signa usurpari . Honestam autem illa , & communi populorum consensu apud Europæos adhiberi consueta , ut capitis apertione ac demissionem , genuflexionem , & si quid est eiusmodi

modi non modo in mysteriorum celebratione, sed etiam in quotidiana verbi prædicatione, & sacrorum psalmorum cantione, concionem sic & inchoantes & finientes, studiosè, & quanta cum reverentia fieri potest, obseruamus. Sed hoc nimis Harchium & alios nonnullos male habet, quod in nostris Ecclesiis stantes, nec positis ad terram genibus, alicubi etiam sedentes, & rursum alicubi, ut in Anglia, ad mensam discubentes symbola ex pastorum & diaconorum manu accipiamus. Imò etiā non desunt qui pastores vellent in illis, si non origine, at certè usu, verè Bæaliticis vestibus apparere. Scilicet quum ipse adstans ad mensam Dominus verè adorandus quā Deus, & quā Deus & homo simul, cœnam instituebat, surrexerunt singuli discipuli ut in genua procumbentes panem illum & vinum illud ex ipsius manu acciperent: & ignorabant scilicet ipsi Apostoli quo ritu deinceps celebranda mysteria Ecclesiis traderent. Agapas quidem certè constat vix ac ne vix quidem genuflexionem admisisse. Iustinus in Apologetico nullā facit istarum rerum mentionem. In libello de aggrāvō Clementi adscripto, cuius liturgia & ritum fateatur Harchius proximè ad Caluinianorum, quos isti vocant, formulam accedere, nulla ἀργοκακίας in ipsa sumptione, ne tenuissima quidem mentio, sed accedere post Episcopum, presbyteros, diaconos, & populus reliquis iubetur μετὰ αἰδὲς οὐαὶ συλλαβήσιας ἀνεῳδόποις, id est, cum pudibunda

K.j.

quadam reverentia, sine tumultu accedere. Postea nullus fuit externis ritibus adhibitus modus, honorandorum mysteriorum obtenuit: Eucharistia, dominum deportari, seruari, collo pro viatico appendi coepit: contra verò tandem piaculum fuit illam vel manu laicis, quos vocant, attingere. Quid plura? tandem nostrae, cum Deo consociationis pignus Satan in βδέλυμα, quo nunquam ullum execrabilius neque extitit, nec post hac poterit excogitari, aperte tanta que cum erroris efficacia conuertit, ut symbolorum illorum (si modo symbola esse possint, in quorum preparatione Institutio Domini tam horrendis modis contaminatnr) adoratio pro summa totius Christianae religionis habeatur. Hæc causa est cur non modo απτολατρια ipsam, sed eius quoque initia radicitus euellere studuimus: seruata religiosa tum animi tum corporis adoratione, quæ uni Deo tota debetur: tum etiam grauitate & reverentia quæ in publico cœtu sanctorum requiritur diligenter custodita. Quod si qui vel infirmitate suorum coacti, vel alias ob causas aliquid amplius ex vetustis illis ritibus sibi retinendum putent, sua cuique maneat libertas. Sed quis ferat Hierichium eos reprehendentem, qui panem aliquo modo posset adorabilem, quod Iesus Dei filius verè & realiter ibi adsit cum mera sua carne, & mero suo sanguine: quum tamen ipse longè firmius statuat adorationis fundamentum, realem videlicet & ineffabilem ipsiusmet essentialis Deitatis cum pane

pane unitio[n]e ac permixtione[n]? Ex quo dogmate
apparet, illum non multo aliter certe nunc in pane
Christū adorādū cēsere, quām quām olim in præ-
senti carne in terris versaretur. Id autē si ita esset,
immemor profectō corum reperietur, quæ ipse met
pag. 189. ex Nicāno consilio primo citauit, ista vj.,
delicet, Ne h̄ereamus humiliter intenti ad panē & ,
vinum, quæ posita sunt super altare, sed ut fide sur- ,
sum eleuemus corda. Nam, obsecro, si deorsum, id est
in terris & in ipso pane realiter & essentialiter
unita & permixta est Deitas quæ una propriè a-
doranda est, cur non ego mentis oculos ad ipsum
panem conuerterim, ut in præsentem ipsius car-
nem, si adhuc in terris versaretur? num quia caro
in cœlis nunc est, non in terris? Atqui hæc ratio
nullius est momenti. Nec enim propter carnem i-
psius Christi adoratur ipsius Deitas, sed Deitas
non absque ipsius carne adoratur, ne dissoluatur
personæ unitas. Et de adoratione quidem hacte-
nus, quam certe sic ponit, ut tollat Harchius.

Superest nunc alia grauiſſima tum nostri tum
Lutheranorum, quos vocat, accusatio, quod nimi-
rum visible Christi sacrificium in imagine, siue
ingem oblationem sanctæ Eucharistie in Ecclesiis
nostris aboleuerimus, id est, scelus omnium maxi-
mum admittamus. Triplex autem esse vult Har-
chius hoc sacrificium, quantum quidem ex capiti-
bus ipsius libri 21. 22. 23. & 24. coniicere potui, li-
cet tam obscurè & tam perplexè scriptis, ut fortasse

ne nunc quidem ipsius sententiam satis capiam: sed
in summa hoc mihi videtur sentire, triplicem obla-
tionem in mysteriorum celebratione semper fuisse
à Deo requisitam & in Ecclesia Christiana obser-
vatam: unam merè spiritualem, qua se se unusquis-
que corde contrito & fide prædicto coram Deo sifist,
quam oblationem unicam à nobis obseruari dicit
Harchius: ille eram visibilem, afferente unoquoque
quidpiam ne coram Deo appareret vacuus: ter-
tiam ipsius corporis & sanguinis Domini, quam
utramque concludit Harchius à nobis quidem
sublatam, à papistis vero penitus adulteratam.
Ego Papistas minimè defendero, sicut etiam meum
patrocinium minimè desiderant: Quod ad nos autē
attinet, neutram, si recte intelligatur, à nobis ab-
rogatam, sed potius utramque ad verum usum
revoatatam esse affirmo. Nam ut de priuatorum
oblationibus priore loco dicam: liquet, tum ex A-
ctis, tum ex Epistolis Apostolicis, itemque Iustini
& Tertalliani apologetico, & varijs antiquorum
Synodorum canonibus quos hoc loco repeteret nolui,
collatas fuisse eleemosynas, ex quibus, tum com-
munes epulæ, quas Agapas vocabant, instrueban-
tur, tum ministris verbi, tum paperibus, & alijs
Ecclesiæ necessariis usibus subueniebatur. Hæc
autem sic collecta in communicœtu, commoda ra-
tione, puta vel in mësa, vel abaco ad id constructo,
qui duocasigrov in Canonibus, quos Apostolicos
vocant, Canone 2. vocatur, primum imponi con-
sueuerant,

sueuerant & solenni prece adhibita Deo, id est, piis usibus consecrari, depositis in primis pane & vino, quibus seorsim ad sacramentalem usum benedicebatur, recitata & explicata Domini institutione, qua de re distincte mox agemus. Illas igitur oblationes distinctum aliquid fuisse a sacris mysterijs constat: quod etiamnum hodie liquet ex Romane Missæ particula, quam Offertorium vocant: item ex illis precibus, quibus haec dona & munera (magnō quidem cum Ecclesiæ Christianæ ludibrio) adhuc hodie sacrificuli Romani petunt a Deo benedici. Sublati autem iampridem Agapis, & ita paulatim constitutis in Ecclesia Christiana rebus, ut non de querendis nouis facultatibus laborandum videatur quibus Ecclesiastici alantur, sed potius curandum, ut opes, quibus redundant, prijs usibus impendantur: quorsum, obsecro, oblationes istiusmodi in nostris Ecclesiis retinuisse mus? Itaque plerisque locis, ubi nimirum Christiani magistratus imperant, canticum est, qua ratione tum ministris verbi iusta stipendia persoluantur, tum cuiusque loci pauperibus consulatur: tum scholis instituendis & pauperibus alendis scholasticis & tuendis Ecclesiarum officiis prospiciatur. Nec propterea priuatarum eleemosynarum collectio, siue quoniam dimititur publicus coetus, siue domatim collecta stipe, negligitur. In ipsis autem locis, in quibus Romani quidem ventres suis adhuc sacrilegiis sese ingurgitant, pauperculi vero ple-

rique greges cum suis pastoribus esuriunt, ibi quoque, quaratione fieri potest, institutis diaconis, eleemosynæ conferuntur. Rem igitur ipsam retinuimus aut instaurauimus potius: formam autem illam veterem oblationum operosam, molestam, nulla certè lege in verbo Dei præscriptam, tam varie apud veteres, ut ex synodorum canonibus & Patrum scriptis apparat administratam, denique ut ambitiosam potius, quam religiosam abrogauimus. Quid autem Harchius? Vult omnino fuisse mysticiconuiij, quod Sacrificium appellat, alteram partem: & veluti priorum omnium oblitus, ac in primis eius quod toties repetit, non de istis oblationibus, sed de eo pane & vino, quod per solos, ut loquitur, sacerdotes offertur: cum videlicet primum quidem per sacram benedictionem fieri potentiale, ac deiuceps comesum actuale Christi corpus mysticum, ijs nimirum, à quibus sumptus, comesus, actandem concoctus est, in unum Christi corpus transeuntibus: eius (iuquam) rei oblitus, vult visibiles etiam istas priuatorum oblationes fide uniuscuiusque offerentis duplarem habuisse, siue figuræ, siue Sacramentationem. Primum enim fuisse symbolum eorum bonorum vel temporalium vel spiritualium, quæ sibi quisque aut alijs dari vel conseruari vel etiam augeri postulabant, vel de quib. sibi cōcessis gratias agebat. Deinde vult etiā Harchius transmutatas eas fuisse in Christi corpus mysticum. Nam haec sunt eius verba,

pag. 257. Offerbat populus (& certè ad talem oblationis usum reuocari debet) visible quidpiam ad altare, denotans inuisibile, quod vel manducabat, vel pro quo gratias agebat : quin & eadem hostia, & idem simplex panis oblatus sanctificabatur ab illorum fide & Spiritu Dei, qui in illis habebat, & in Sacramentum siue antitypon & Christianam corporis Domini transmutabatur ab ipsis. Et altera pagina, Panis quem offert populus fidelis, existens sanctificatus à propria fide & Spiritu Dei, quē quisque possidet proportione fidei & charitatis sua, à figura carnis communis, trasibat in figuram siue antitypon corporis Christi, sed mystici. Hac ille, quæ si quis roget, quo fundamento nitanatur, ceterè vel nouam aliquam nobis Cœnae institutionem proferat à Domino traditam oportet : aut illam, quam tres Euangelistæ traduunt, & ex Evangelistis Paulus repetit, hoc quoque pertinere nobis demonstret : aut denique demissum se cœlitus ostendat, qui noua nobis mysteria cuderet. Ista igitur ne refutatione quidem indigent, nec sunt etiam in alium finem à me prolata, quam ut hinc saltem, cuius spiritus iste magister fuerit, omnes intelligent, nam quum ne Patrum quidem testimonium ullum Harchius ad hoc delirium probandum protulerit. Fuerint sane tamen oblationes istæ rerum visibilium sacrificij species : sed quales sunt nominis Dei inuocatio, & eleemosynæ iuuandis fratribus collatæ: quam sacrificandi rationem tan-

tum abest, ut in sacrorum mysteriorum celebratio-
nes sustulerimus, ut in quotidianis etiam cætibus
hoc in primis urgeamus.

Restat præcipuum istius accusationis caput, sublatum videlicet à nobis iuge illud sacrificium in Melchisedeco adumbratum, à Malachia propheta prædictum, & quo sublato nulli in terris supersit Ecclesia. Saltem verò iste tam rancidas nobis accusationes reponens, refutationes nostras refelleret. Nobis verò semper ne ad rauim usque inculcandum erit, quod & ipse textus demonstrat, nullam in Melchisedeci historia fieri sacrificij mentionem, quantumuis sibi veteres in ipsis Panis & Vini nominibus placuerint? Et quoties nobis illud iteradum erit, Malachiam de numinis cultu in Spiritu & veritate noui fœderis, abrogato vetere & ad gentes translato, formulis dicendi, ex vetere cultu, ceu Prophetæ solent, desumptis differenter, non Sacra menta nomine suffitum & oblationis mundæ, sed sacrificium illud declarare, quod Apostolus copiose Rom. 12.1 declarat? Nec enim Sacra menta populi sunt offerentis, sed à Deo data recipientis: adeò quidem, ut nihil esse possit ipsis hominibus ineptius, qui Sacramentum cum sacrificio confundunt. Neque tamen inferior Cœnam Domini aliquam etiam habere nostri respectu sacrificij rationem, & propterea iam olim Eucharistiā appellatam. Verum id fieri nego propter præcipuum ipsius finem, nempe ut nostra cum Christo corpora-

corporatio sanciatur, quum uniuersam nostram vitam oporteat veluti perpetuum esse Eucharisticum sacrificium, & in quotidianis in Ecclesia cœtibus, solennis gratiarum actio de omnibus in Christo collatis nobis beneficiis, etiam extra Cœna Domini celebrationem, à nobis requiratur. Nihilominus tamē quia peculiaris quedā mortis Domini annūtiatio in Cœna Domini præcipitur, sit sanè ac dicitur quod ad nos attinet, Eucharisticū sacrificium. Id verò an nos sustulerimus, ac non potius, merito sublati ex veteri Canone quamplurimis, instaurauerimus, age ex nostrarum liturgiarum formulis (& si non per omnia in ipsis verbis, at certè in doctrinæ substantia penitus consentientibus) iudicetur. Audiamus tamen, quid hīc amplius à nobis ex patribus requirat. Iussit nos (inquit) Christus facere quod fecit. Concedo: quamobrem etiam manus omnes illos ritus in nostra liturgia aboleuimus. Sed Facere (inquit) eo loco idem est atque Sacrificare. Imò idem est atque panem accipere, benedicere, frangere, comedendum præbere, itidémque poculum, præeunte benedictione, bibendum tradere, quod ad ministros attinet: sumentium autem respectu, accipere, comedere, bibere, mortem Domini annuntiare. Itaque etiamsi Harchio concederem Facere idem esse eo loco atque Sacrificare, tamen quum totidem illa constet à nobis diligenter fieri, calumniator in eo deprehendetur, quod sacrificium à nobis sublatum esse dicat.

Quum autem negari non possit, sacrificium esse
 uni Deo offerendum, quinam obsecro dicentur mi-
 nistri sacrificare, quum panem & vinum non Deo
 sed populo accipiendum præbent? Et rursus popu-
 lis ipse panem & vinum accipiens, comedens, &
 bibens, id est, non offerens, sed oblatum sibi acci-
 piens, quomodo sacrificare dicetur? Et tamen fa-
 tendum est, quum hæc fiunt, vel fieri quæ Christus
 fecit & facienda præcepit, vel (quod absit) non esse
 hæc facienda, sed omittenda, quum id demum in
 Cœna faciendum sit quod Christus fecit. Ex quo
 efficitur Facere non rectè explicari per Sacrificare,
 quum Totum non rectè per ipsius Partem definia-
 tur. Res autem ita se habet. Patres Cœnam Domini
sacrificium vocarunt triplici respectu: uno, propter
symbolorum benedictionem: altero, propter sacrifi-
cij, quod semel à Christo in cruce peractum est, cō-
memorationem, & quandam sub imagine Sacra-
mentorum representationem: tertio, propter solen-
nem fidei professionem, preces, ac præsertim gra-
tiarum actionem peculiarem: quæ omnia recorda-
tionis nomine à Christo, & annuntiationis mortis
Domini ab Apostolo significantur. Nam verum
etiam sacrificium est, ut rectè scribit Augustinus,
 " de Ciuit. lib. 10. cap. 6. Omne opus quod agitur, ut
 " sancta societate inhæreamus Deo. Totam vero sui
 temporis liturgiam sic describit idem Augustinus
 " Epist. 59. quest. 5. Precationes accipimus dictas,
 " quas facimus in celebratione Sacramentorum, an-
 tequam

tequam illud, quod est in Domini mensa , incipiat ,
benedici: Orationes, quum benedicitur & sanctifi-
catur, & ad distribuendm comminuitur, quam to-
tam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica ora-
tione concludit : ad quem intellectum verbi Graci,
origo nempe προσευχῆς nos adiuuat. Sic enim pro-
priè intelligenda est oratio , quam facimus ad uo-
tum, id est, προσευχήν. Vouentur autem omnia,
qua & offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio,
quo sacramento prædicatur votum illud maximū,
quo nos voulimus in Christo esse mansuros , utique
in compage corporis Christi: cuius rei Sacramentū
est , quod unus panis unum corpus multi sumus.
Interpellationes autem , siue postulationes fiunt,
quum populus benedicitur. Tunc enim antistites
velut aduocati susceplos suos per manus impositio-
nem misericordissimè offerunt potestati : quibus
peractis, & participato tanto Sacramento, gratiarū
actio cuncta concludit. Hæc ille. Ex quibus quo
sensu veteres Cœnam Domini sacrificium voca-
rint, apertissimè liquet. Ostendat autem Harchius,
ecquid tandem istorum in nostris Ecclesiis præter-
mittatur : & tunc à nobis visibile sacrificium abo-
litum esse clamitet. Nempe hoc illum male habet,
quod ἐνδειξίω, id est, abominandæ illius απόλογ-
τρειας causam unam ex præcipuis sustulerimus:
cuius tamen neque Clemens ille , quisquis est , in
Constitutionibus Apostolicis quas vocat , neque
Iustinus, neque Tertullianus meminerunt: & qua

Christum autorem habere certè non potest. Sit igitur vetustus hic ritus, cuius etiam mcminit Basilius ad Amphilochium, si modo illa omnia Basili sunt: fuerit etiam hoc non inutiliter illis temporibus usurpatum, siue quum ex priuatorum oblationibus panem & vinum se posuerant in peculiarem Sacramentorum usum, siue quum peractu benedictione populum ad participationem preparabant.

Quū tamen neque hic ritus sit nobis à Deo, neque ab Apostolis prescriptus, neque in illa vetustissima purissimaque Ecclesia, ut appareat, obseruatus, & ci iam pridem idolomaniae occasionem præbuerit, quæ, permanente illa è vñ dñs vix ac ne vix quidem tolli ex hominum animis possit, non modo nos, quum illam abrogaremus rectissime fecisse, verum etiam eos à quibus retinetur, neque sibi neque suis gregibus bene consulere arbitramur: quē admodum etiam in eo, quod sublatapanis fractio ne (quæ nunquam in Oriente fuit abrogata, & ut ex precedentibus appareat, Augustini tempore apud Afros obseruatur, Sacramentalis nimirum ritus à Christo ipso institutus) offulas integras & quidem ori non manibus contrā totius veteris purioris Ecclesia morem, inserunt, adhuc Papissare sese & horrendæ superstitionis somitem fouere, nescio qua tandem ratione inficiari possint. Quid igitur? nempe etiam absque è vñ dñs salua manet oblationis sacrificij incruenti, id est, sacrametaliter peracti, siue benedictionem ipsam symbolorum, id est,

Institi-

Institutionis Domini recitationem & explicacionem cum praeuentibus & subsequentibus à tota Ecclesia conceptis, pastore praeunte precibus coniunctā spēctes, quibus ipsa quodammodo filij passio, ut loquitur Cyprianus, Deo Patri offertur, & tota Ecclesia Christi mortem annuntians, sese quodammodo Deo sacrificat: siue fidei Christianæ solennem professionem: siue denique gratiarum actionem & eleemosynarū collationem Oblationis & Sacrificij nomine accipias.

Neque de alia oblatione loquitos esse Patres, ex ipsis ab Harchio prolati testimonii omnibus apparet: qui tamen, quoties scribunt Christum sese Patri, quum sacram Cœnam institueret, obtulisse, impropriè loqui sunt: quum Christus sese pro peccatis nostris non bis, uno videlicet modo in-cruentè, altero vero cruentè, sed semel dunta-xat, & quidem in aracrucis in remissionem peccatorum nostrorum obtulerit: nihil etiam nobis oblatione illa incruenta ad id profutura, quum teste Apostolo, absque sanguine non sit peccatorum remissio. Ex quo efficitur Christum sese non obtulisse Patri in Cœna, nisi universam eius vitam per oblationem intelligas, sed oblationis mox sequitur Sacramentalem commemorationem, & nostra cum ipso Spiritualis coadunationis mysterium Sacramentaliter representandum ac Spiritualiter per fidem sanciēdum instituisse.

Quod autem postremo loco Harchius addit, er-

rare nimirum grauiter tum Lutheranos tum Caluinistas, quos appellat, qui Christum dicant certū ordinem sacerdotij non ordinasse à populari distinetum, & ullam peculiarem dari potestatem per manuum impositionem eis ad Eucharistiam Deo Patri offerendam negent. Hoc (inquam) putidissimum impudentissimi hominis est mendacium. Quis enim hominum hoc ignorare potest tantum nos ab eo abesse ut pastores, doctores, presbyteros, diaconos cum magistratu vel cum plebe confundamus, & cuius aut Euangeliū in cætu prædicandi aut preces publicas concipiendi, aut Baptismum, Cœnāmve Domini administrandi, aut eleemosynas reeipiendo & distribuendo, aut Ecclesiastica iudicia exercendi potestatē faciamus, ut contra Ecclesiasticas omnes tum electiones, tū ordinaciones ad Apostolicam normam & regulam Dei bene ficio reuocauerimus, & quām seuerissimè (nisi sicubibi priuatum peccatur) obseruemus? Etenim neque vita neque morum exactum examen: neque doctrina & donorum ad functiones Ecclesiasticas obeundas necessariorum diligens exploratio: neque magistratus, ubi Christianus est, authortitas: neque plebis voluntarius consensus, neque accurata cautia negligitur, ne quis ambitioni vel gratiæ vel προσωποληψίᾳ vel σωγδονίᾳ locus relinquitur. Quod ad ordinationem autem attinet, humanos quidem illos omnes ritus tam operosos, quām inutiles, & maxima iam ex parte in superstitionē mani-

manifestam versos, imò etiam aliquatenus impie-
tate contaminatos sustulimus: sed Apostolice ve-
re ordinationis substantiam restituimus. Etsi enim
nonnullis locis ceremonia impositionis manuum
non obseruatur, tamen res ipsa diligenter custodi-
tur, pastoribus legitimè electis & tandem ordinan-
dis coram populo detecto capite astantibus, & cum
graui commonefactioне soleannibus precibus Deo
Opt. Max. cuius operarij futuri sint, commedatis.
Quod autem Harchius impositionem manū my-
sticæ benedictionis nomine dignatur, tum illi in eo
assentiemur, quum vel tale aliquod Sacramentum
à Deo constitutum fuisse, vel hominibus licere
Sacramenta cedere nobis fuerit ex Dei verbo de-
monstratum: quanuis maximū esse pondus precū
Ecclesiæ pro pastore suo ministerium ineunte Deū
Opt. Max. interpellantis, minimè inficiemur, ut
qui verum id esse re ipsa quotidie experiamur. Sed
perlepidius est in primis Harchius iste noster, qui po-
stquam Pontificios ut omnis ordinis Apostolici &
veteribus etiam Canonibus constituti, manifestos
violatores atq; adeò hereticos appellauit, nihilomi-
nus successionem Apostolicā in eis agnoscit, tanquā
saltem successionem Apostolicam redolentibus, &
secessum à Romana, id est, Antichristiana & Chri-
sti fundamētum tollente Pseudoecclesia sine exceptio-
ne non probat: Quasi verò ex omnibus veterib.
etiam canonibus non aperte statuatur eius ordina-
tio irrita & quidem graui cum anathemate, ut

ipsem Harchius citat, eorum omnium, qui contra Apostolicam regulam fuerint electi, aut se utro ad obeundam Ecclesiasticam functionem obtruserrint. Eat igitur Harchius cum suis a seclis omnibus. & habeat pro Ecclesia ceterum à quo expulsus est verus Christus totius veræ Ecclesiae caput, & in quo nullum ab ipso Papa ad ultimum clericum inuenire possis, qui Christum habeat suæ vel doctrinæ vel functionis auctorem. Nos autem in verae Christi confessione & vera eiusdem Ecclesia, aduersus quam inferorum portæ nunquam præualebunt, Deo faveente, pergemus, cui gloria sit in æternum. Amen.

FINIS.

Errata sic corrigito.

Pagina 5. lege industria. p. 66. dicamus. ibid. post. Qui corpus Christi realiter, lege absq; pane. p. 70. l. 4. dele caro. p. 71. l. 11. dele existimare. p. 76. àneivavlos. p. 85. discerpenda.

